

De kansen van het Olympisch Plan 2028 voor Noord-Brabant

in opdracht van de Provincie Noord-Brabant en de gemeenten
's-Hertogenbosch, Eindhoven, Breda en Tilburg

Paul Hover
W.J.H. Mulier Instituut

Manon Doesborgh
Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Het Olympisch Plan 2028	9
2.1	De maatschappelijke ambities van het Olympisch Plan 2028	9
2.2	De rol van sport in het Olympisch Plan 2028	12
2.3	Provinciale implementatie	16
3.	Rol van sport in provinciaal beleid	19
3.1	Programmalijnen provincie Noord-brabant	19
3.2	Sportfunctie	20
3.3	BrabantStad	22
3.4	Kwalificatie sportbeleid	23
4.	Bouwstenen in Brabants perspectief	25
4.1	Topsport	25
4.2	Sportontwikkeling	33
4.3	Evenementen	42
4.4	Media-aandacht	46
4.5	Sportwaarden	48
4.6	Maatschappelijke thema's	49
4.7	Gehandicaptensport	50
5.	Sportieve positionering Noord-Brabant	55
5.1	Ruimtelijke verkenningen Olympische Spelen in Nederland	55
5.2	Brabantse positionering	58
5.3	Strategie	63
6.	Conclusie	65
	Literatuur	71
	Bijlage 1: Bevolkingsprognose 2025	77
	Bijlage 2: Olympische sporten per juli 2009	79
	Bijlage 3: Brabantse sportaccommodaties	81
	Bijlage 4: Long Term Athlete Development Program	83
	Bijlage 5: Typen basisscholen	85
	Bijlage 6: CTO's en NTC's	87
	Bijlage 7: Details evenementen in Noord-Brabant (2008)	89

Bijlage 8: Toeristisch-recreatieve indicatoren	95
Bijlage 9: ‘Verdeelmodellen’	97
Bijlage 10: Toelichting varianten kernsportselectie	99
Bijlage 11: Uitkomsten varianten kernsportselectie	101
Bijlage 12: InnoSport- en Fieldlabs	105
Bijlage 13: Succesfactoren samenwerking	107
Bijlage 14: Samenvatting oordeel bouwstenen	109

1. Inleiding

Olympisch vuur ontstoken

Geïnspireerd door de kracht van sport, de betovering van de Olympische Spelen en de prestaties van Nederlandse Olympiërs nam NOC★NSF in 2006 samen met enkele ministeries en de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) het initiatief om het Olympisch Plan 2028 op te stellen¹. Drie jaar na dato, op 12 mei 2009 om precies te zijn, nam de ledenvergadering van de sportkoepel het Olympisch Plan 2028 formeel aan. Op deze lentedag werd de Olympische ambitie uitdrukkelijk en formeel omarmd. Voorzitter Erica Terpstra noemde dat besluit terecht ‘historisch’ (de Volkskrant, 2009). Een groot aantal belangrijke organisaties, waaronder het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, heeft op 8 juli haar handtekening gezet onder het Olympisch Plan 2028. Enkele dagen eerder stelde het kabinet al 13,5 miljoen euro beschikbaar voor de periode 2009 - 2011. De financiële injectie wordt gegeven aan het Program Office van NOC★NSF, een evenementenfonds, Holland Branding en het bod op het WK Voetbal in 2018 of 2022.

In het plan is de sport zowel doel als middel. Een doel omdat Nederland zich wil blijven mengen in de race om sportmedailles, sport (terug) in het curriculum van alle scholen gebracht moet worden, de sportdeelname verhoogd dient te worden en omdat het ‘sportief denken’ verder op moet bloeien. Dat we ook trachten door middel van sport de leefbaarheid en de gezondheid te verbeteren, de werkgelegenheid te verhogen en het toeristisch-recreatief en zakelijk bezoek aan Nederland te bevorderen, illustreert dat het Olympisch Plan 2028 ook extrasportieve intenties heeft. Sport is in het plan dus niet hét doel en dat wordt in Nederland nog onvoldoende onderkend. Een belangrijk middel is het daarentegen wel. Het is ook onvoldoende duidelijk dat de Olympische Spelen in Nederland niet het ultieme doel van het plan zijn. Het is een inspirerend perspectief en een mogelijke uitkomst. 2028 is een richtjaar met een symbolische waarde omdat het dan precies 100 jaar geleden is dat Amsterdam de succesvolle Spelen van 1928 organiseerde. Als Nederland de schouders onder het plan zet en later besluit dat toch geen Nederlandse stad als kandidaat naar voren geschoven wordt omdat we ons daar op dat moment niet goed toe in staat achten, dan zal men desondanks terug moeten kunnen kijken op projecten en interventies die de maatschappij ten goede zijn gekomen en zonder Olympisch perspectief niet (zo snel) tot stand gekomen zouden zijn. Dat dit geen *wishful thinking* is, blijkt uit de Amsterdamse bid voor de Spelen van 1992 in de jaren tachtig. Toen Amsterdam het in de race om de Spelen in 1992 aflegde tegen Barcelona was het even slikken, maar publiek en privaat Nederland keek tevreden terug op de nalatenschap van de bidinspanningen². De versnelde ontwikkeling van het woningbouwgebied Nieuw Sloten in Amsterdam (oorspronkelijk bedoeld voor de bouw van het Olympisch dorp), de versnelde besluitvorming over sluiting van de ring rond Amsterdam en over de bouw van de Amsterdam Arena waren hier namelijk het directe

¹ Daar waar in dit rapport melding wordt gemaakt van de (Olympische) Spelen worden de Olympische Zomerspelen bedoeld, tenzij anders vermeld.

² Met name de protesten vanuit anti-Olympische Nederlandse groeperingen (met name N'Olympics, onder leiding van Saar Boerlage) en de favorietenrol van Barcelona waren debet aan het mislopen van de Spelen van 1992. De Catalaanse hoofdstad was favoriet omdat het Samaranch' geboortestad is en hij van plan was kort na de Spelen van 1992 af te treden als IOC-voorzitter. De Spelen van 1992 in zijn geboortestad zou een waardig afscheid zijn. Amsterdam had desalniettemin een goede propositie.

gevolg van. Deze ontwikkelingen hadden zonder de bid voor de Spelen van 1992 niet (met dit tempo) kunnen plaatsvinden. Het Olympisch Plan 2028 is de ultieme katalysator voor gewenste maatschappelijke ontwikkelingen. De brede ontwikkelingsagenda van Nederland heeft het plan nodig én omgedraaid (Mommaas, 2009). Het onderstaande citaat van André Bolhuis, bestuurslid van NOC*NSF, illustreert het politiek belang van infrastructurele plannen (andere effecten van Spelen blijven in het citaat onbenoemd, maar zijn niet minder belangrijk).

Bolhuis: *‘De politiek is niet geïnteresseerd in sportwedstrijden, maar wel in infrastructurele projecten die zonder de Spelen misschien niet gerealiseerd zouden worden’.*

Bron: Sport & Strategie (2009a)

Het Olympisch Plan 2028 is na de lancering goed geland, ook in bestuurlijk Nederland (zie o.a. Van der Poel, 2008). Waar de voorbereiding voor een kandidaatstelling voor de Spelen van 1992 nog ‘uit stand’ (vanaf 1982; tien jaar voor de Spelen) werd uitgevoerd, is er bij de huidige plannen sprake van een ‘lange aanloop’. Deze wordt in internationale kringen ook wel de *Dutch approach* genoemd. Nederland heeft zich hiermee al positief in de kijker gespeeld³. Een lange voorbereidingstijd is geen overbodige luxe omdat het Olympisch sportfestijn de afgelopen decennia is uitgegroeid tot (zorgwekkende) gigantische proporties. Ook is het eisenpakket van het IOC omvangrijker geworden. De relatief lange voorbereidingstijd is daarenboven ook noodzakelijk omdat we niet alleen in sportspecifieke zaken willen investeren, maar ook in tal van andere gerelateerde zaken die van belang zijn voor onze samenleving. Experts op het gebied van ruimtelijke ordening geven zelfs al aan dat er voor projecten in hun vakgebied, door onder meer besluitvormingsprocedures en verreikende bouwwerkzaamheden, allerm minst veel tijd is. Ook mag niet vergeten worden dat de toekenning van de Olympische organisatierechten zeven jaar voor de Spelen worden verleend. De ‘lange aanloop’ is dus minder lang dan vaak verondersteld wordt en lijkt meer een noodzakelijkheid dan een mogelijk alternatief voor een korte voorbereiding.

Brabant en het Olympisch Plan 2028

In de kaderstellende notitie ‘Sport in Beeld; sportieve uitdagingen en kansen in Brabant’ wordt door de provincie Noord-Brabant een link gelegd tussen het provinciaal sportbeleid en het Olympisch Plan 2028 (Provincie Noord-Brabant, 2008). De betrokkenheid van de provincie bij het Olympisch Plan 2028 wordt ook geïllustreerd door andere gebeurtenissen. In maart 2008 is bijvoorbeeld door 140 Brabantse (ex-)topsporters, talenten en coaches een petitie aangeboden aan Commissaris van de Koningin Hanja Maij-Weggen. Daarin staat dat Noord-Brabant zich moet aansluiten bij de club die al ijvert voor kandidaatstelling, om zo ook te streven naar de organisatie van Olympische wedstrijden in Noord-Brabant. Vervolgens is door een statenlid een motie ingediend waarin is aangegeven dat er kansen zijn voor Brabant indien de Olympische

³ Nederland is met de huidige lange termijn aanpak, waarbij de Spelen over twintig jaar centraal staan, volgens NOC*NSF uniek in de geschiedenis van de Olympische Spelen.

Spelen in 2028 aan Nederland worden toegewezen. Provinciale Staten hebben deze motie aangenomen, waarbij aangegeven is dat Gedeputeerde Staten aansluiting zoekt bij het Olympisch Plan 2028. De provincie neemt ook deel aan het ‘Topsportoverleg Nederland’ en NOC*NSF heeft de provincie verzocht om zich in te zetten om de afstemming tussen gemeenten ten aanzien van topsportevenementen en -accommodaties en het ondersteunen van ontwikkelingen rondom het Olympisch Plan te bevorderen. Voorts heeft Hanja Maij-Weggen deelgenomen aan de expertmeetings over topsport in Beijing en Hongkong in 2008 en de provincie heeft Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant gevraagd onderzoek te doen naar de mate waarin het Brabantse (provinciale en lokale) sportbeleid aansluit bij de ambities van het Olympisch Plan. In de Brabantstad-context staat sport sinds begin 2009 op de agenda, maar in 2003 werd al eerder vanuit de gezamenlijkheid naar sport gekeken (Van Vught, 2003). In de periode van januari 2009 tot juni 2009 zijn er twee bijeenkomsten met de portefeuillehouders Sport georganiseerd. De totstandkoming van voorliggend rapport benadrukt wederom dat de provincie investeert in kennis die inzicht verstrekt in de wijze waarop Noord-Brabant kan anticiperen op het nationale sportieve plan.

Vraagstelling

In dit rapport wordt ingegaan op sportspecifieke zaken die van belang zijn bij de implementatie van het Olympisch Plan in de provincie Noord-Brabant. Welke bijdrage kan Brabant leveren en op welke wijze kan optimaal worden geanticipeerd op de sportieve plannen van het Rijk? Meer concreet worden de volgende vragen beantwoord:

1. Welke ontwikkelingen zijn er in de sport waar te nemen en hoe verhoudt Brabant zich in dat opzicht tot de rest van Nederland?
2. Welke kansen liggen er vanuit het OP 2028 voor de Brabantse sport, en voor de bredere ambities die Brabant koestert?
3. Wat is er voor nodig om die kansen beter te benutten: waar moet in worden geïnvesteerd en met welk krachtenveld moet rekening worden gehouden bij het ontwerpen van een strategie?
4. Wat zijn, gelet op de stand zaken van de Brabantse sport en de ambities van de overige provincies (en steden binnen die provincies) zinvolle doelen om naar te streven?

NOC*NSF, bij monde van Herbert Wolff (Senior beleidsadviseur Strategie & Beleid), adviseerde eerder een regio (in dit geval Twente), hoe door een regio bijgedragen kan worden aan het Olympisch Plan 2028 (Wolff, 2009). De aanwijzingen daarvoor komen voor een belangrijk deel overeen met het beantwoorden van de vier kernvragen van dit onderzoek. Dit bevestigt dat met het beantwoorden van de vermelde vragen een goede stap wordt gezet met het regionaal implementeren van het nationale plan.

De resultaten van de studie die ten grondslag ligt aan dit rapport reiken verder dan dit project. De nieuwe kennis over onder meer de ‘sportieve positionering van Noord-Brabant’ kan ook aangewend worden bij andere projecten.

Methode

Om het heden te kunnen begrijpen en de toekomst te kunnen overdenken, moeten we eerst naar het verleden kijken (Smith en Westerbeek, 2004). Daarom is aan de hand van hoofdzakelijk secundair cijfermateriaal voor (sport)indicatoren een beeld geschetst van Noord-Brabant ten

opzichte van de rest van Nederland. Daar waar mogelijk zijn de gegevens over Noord-Brabant vergeleken met die van het totaal van de elf andere provincies. Voor de volledigheid is vaak ook het beeld op nationaal niveau geschetst.

Wanneer onderzoeksvragen grotendeels aan de hand van secundair bronmateriaal beantwoord worden brengt dat beperkingen met zich mee omdat bestaande kennis niet per definitie een sluitend antwoord geeft op de voorliggende actuele vragen. Voor deze studie kan daarentegen gesteld worden dat het gebruik van reeds beschikbare informatie ruim voldoende mogelijkheden biedt om de vragen te beantwoorden en advies te verstrekken over vervolgstappen. Dit komt mede doordat er voor het eerst provinciale analyses op (nieuwe) data van nationaal (sport)onderzoek zijn uitgevoerd. Voorbeelden van deze bronnen zijn het Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek 2007 (SCP), de SportersMonitor 2008 (W.J.H. Mulier Instituut en NOC ★NSF) en een 'evenementenmonitor' van data- en onderzoeksbureau Respons.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat het Olympisch Plan 2028 centraal alsmede de mate waarin de nationale Olympische ambities provinciaal geïmplementeerd zijn. De rol van sport in het provinciaal beleid vormt het onderwerp van hoofdstuk 3. Vervolgens is in hoofdstuk 4 voor bouwstenen van het Olympisch Plan 2028 geanalyseerd hoe Noord-Brabant zich verhoudt tot de rest van Nederland. In hoofdstuk 5 wordt een sportieve positionering van Noord-Brabant uit de doeken gedaan. Er is in dat hoofdstuk ook aandacht voor de wijze waarop deze positionering gestalte kan krijgen. Tenslotte zijn in hoofdstuk 6 de conclusies verwoord.

2. Het Olympisch Plan 2028

In dit hoofdstuk wordt bondig beschreven wat het Olympisch Plan 2028 inhoudt en hoe het plan is opgebouwd. Op welke wijze de Nederlandse sportsector aan deze Olympische ambities bij wil dragen, wordt ook uiteen gezet. Tenslotte wordt verwoord op welke wijze en in welke mate de nationale plannen door de verschillende provincies geïmplementeerd zijn.

2.1 De maatschappelijke ambities van het Olympisch Plan 2028

Het Olympisch Plan 2028 mag niet verward worden met het ‘Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau’⁴. Het Olympisch Plan 2028 beschrijft hoe ons land naar een Olympisch niveau gebracht kan worden, hoe we de kwaliteit van de Nederlandse samenleving in de volle breedte willen verbeteren. Zo wordt onder meer gestreefd naar fitte en gezonde burgers. Maar ook een verbetering van de arbeidsmoraal, een verlaging van het ziekteverzuim, streven naar verbetering van de infrastructuur en meer aandacht voor duurzaamheid staat op het ‘Olympische verlanglijstje’. Het behalen van het Olympisch niveau houdt ook in dat we het beste uit onszelf willen halen en aandacht en waardering besteden aan het willen excelleren op basis van aanwezige talenten en kwaliteiten. De Olympische filosofie, het gedachtegoed van De Coubertin, wordt bondig samengevat in een citaat dat bij elke openingsceremonie wordt weergegeven: ‘Het belangrijkste bij de Olympische Spelen is niet het winnen, maar het deelnemen, zoals het in het leven niet begonnen is om te veroveren, maar om het leveren van goede strijd’⁵. Olympisme is een levensfilosofie, die de kwaliteiten van lichaam, wilskracht en geest verheft en met elkaar combineert. Het ‘Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau’ zoomt in op de (prominente) rol van sport in het Olympisch Plan 2028. In de volgende paragraaf wordt daar op ingegaan.

Bij deze maatschappelijke kwaliteitsimpuls speelt de sport een belangrijke rol. Dat is niet opzienbarend omdat de sport van grote maatschappelijke betekenis kan zijn. Sport is uniek omdat geen enkele andere vrijetijdsactiviteit zo gezond voor lichaam en geest is als sport en tegelijkertijd plezier oplevert. Sport heeft niet voor niets een prominente plaats in het kabinetsbeleid. Ook in de Troonrede 2008 onderstreepte de koningin het maatschappelijke belang van sport (zie kader).

⁴ Geïnteresseerden kunnen via <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=953> deze documenten downloaden.

⁵ Pierre de Frédy, Baron de Coubertin kan beschouwd worden als de initiator van de moderne Olympische Spelen (deze ‘moderne variant’ vond voor het eerst in 1896 in Athene plaats).

Vernoeming Olympisch Plan 2028 in Troonrede 2008

'Goede gezondheid en sportbeoefening hangen nauw samen. De regering investeert daarom extra in de mogelijkheden van sport voor de jeugd en voor mensen met een handicap. Om talentvolle sporters beter te ondersteunen, komen er Centra voor Topsport en Onderwijs. Het Olympisch Plan 2028 kan bij dit alles een bron van inspiratie zijn, die zowel de breedtesport als het topsportklimaat versterkt'.

Bron: www.regering.nl

Het plan reikt echter veel verder dan de sport. Het is de bedoeling dat alle sectoren van de Nederlandse economie op de door hen zelf gekozen werkwijze een bijdrage aan de Olympische ambities gaan vormen. De sport kan en wil het Olympisch Plan 2028 niet alleen leven inblazen.

In het Olympisch Plan 2028 zijn acht doelen verwoord. Het betreft ambities op het vlak van topsportontwikkeling, breedtesportontwikkeling, op sociaal maatschappelijk terrein, welzijn, economie, ruimtelijke ordening, evenementen en media-aandacht. Om deze doelen te realiseren is er een stappenplan opgesteld. Het Olympisch Plan 2028 bestaat uit drie fasen welke onderstaand kort zijn toegelicht.

Onderzoeksfase (2006 - 2009)

Het eerste stadium, de onderzoeksfase die in 2006 is gestart, is bijna voltooid. De ambities zijn geformuleerd, het plan op hoofdlijnen is opgesteld en er is een start gemaakt met het verwerven van een groot draagvlak. Anno 2009 blijkt het zaadje van het Olympisch plan in een vruchtbare bodem terecht gekomen. Het is niet overdreven te stellen dat zowel publiek als privaat Nederland zich achter het plan heeft geschaard of die intentie heeft. Een succesvolle zaadontkieming, uiteindelijk resulterend in een sterke en gezonde boom vereist echter voortdurend aandacht, geduld, snoeien en bemesting. Daar ligt de uitdaging waar Nederland nu voor staat.

Opbouwfase (2009 - 2016)

Voor de acht ambities wordt met en door de betrokken partijen een plan van aanpak uitgewerkt en doorgevoerd. Het doel is om in 2016 de Nederlandse samenleving op Olympisch niveau te hebben gebracht. 2016 is een mijlpaal in het Olympisch plan. Pas in dat jaar wordt beslist of Nederland zich sterk wil maken om de Olympische Spelen in (bijvoorbeeld) 2028 naar Nederland te halen. Dat zal afhangen van de mate waarin Nederlanders gezamenlijk in staat zijn geweest om Nederland naar het gewenste Olympische peil te leiden. De discussies over het wel of niet organiseren van de Spelen die de afgelopen tijd de ronde hebben gedaan zijn dus zeer prematuur, want de vraag of we de Spelen willen organiseren moeten we ons voor 2016 nog niet te vaak stellen. Waar we over moeten beslissen is of we achter de acht ambities staan en daarvoor gedurende zeven jaar willen knokken.

Kandidaatsfase (2016 - ...)

In 2016 wordt besloten of een Nederlandse stad zich kandidaat gaat stellen voor organisatie van de Olympische Spelen, in principe in 2028. Dat lijkt misschien vroeg, maar de Spelen voor 2028 worden in 2021 aan een stad toegewezen en een vijfjarige voorbereiding is niet teveel van

het goede om met een grote en gemêleerde groep mensen tot een breed gedragen, kwalitatief goede en onderscheidende propositie te komen. Of Nederland de Spelen kán organiseren is in deze fase niet meer de vraag die aan de orde is. Experts vanuit allerhande sectoren zijn hierover positief gestemd. Als er iemand is die dit goed kan beoordelen, dan is dat de IOC-voorzitter zelf wel (zie kader). De kandidaatsfase wordt beëindigd als de stad de Spelen krijgt toegewezen of als een stad besluit zich niet nogmaals kandidaat te stellen (voor een volgende Spelen). Omdat dit met onzekerheid is omgeven, is aan deze fase geen eindjaar toegekend. Overigens hebben veel steden zich meer dan één keer kandidaat gesteld. Soms leidt dat uiteindelijk tot een toewijzing (zoals Beijing en Sydney), soms blijft die uit (het lot dat Parijs trof)⁶.

Nederland kan Olympische Spelen organiseren

'Een land met een Deltaplan kan ook de Olympische Spelen organiseren,' zegt de voorzitter van het Internationaal Olympisch Comité (IOC) Jacques Rogge. De IOC-voorzitter is verheugd over Nederlandse Olympische ambitie. Hij denkt dat Nederland zeker de mogelijkheden heeft om het grootste sportevenement ter wereld te organiseren: 'De Nederlandse sport is sterk, de economische daadkracht en de infrastructuur is groot'.

Bron: Elsevier (2007)

Een groot draagvlak voor de organisatie van de Spelen is één van de voorwaarden die het IOC hanteert bij de aanwijzing van de stad die de Olympische organisatierechten krijgt toegewezen. Meer dan 70 procent, het liefst 80 procent van de bevolking van een gaststad en -land dienen de kandidaatstelling te steunen. Binnen de SportersMonitor 2008, een studie geïnitieerd door het W.J.H. Mulier Instituut en NOC*NSF, is Nederlanders (15-80 jaar) de volgende stelling voorgelegd: 'Ik zou graag zien dat de Olympische Spelen in 2028 in Nederland worden gehouden'. Bijna een derde (31 procent) van de Nederlanders ziet in 2028 de Olympische spelen graag naar ons land komen, 32 procent is enigszins enthousiast en de overige 37 procent van de bevolking is tegen. Van de Brabanders ziet 35 procent de Spelen graag komen, 34 procent is enigermate enthousiast en 31 procent is tegen. Het draagvlak was in 2008 in Noord-Brabant dus iets groter dan in de rest van Nederland⁷. Dat het Olympisch Plan 2028, in vergelijking met de schrijvende pers, op televisie nog maar weinig aandacht krijgt kan temperend werken op deze steun.

⁶ Beijing legde het in 1993, bij de selectie van de gaststad van 2000, nipt af tegen Sydney. Bij de stemmingsrondes in 2001 liet de Chinese hoofdstad de concurrentie achter zich. Parijs was in de race voor de organisatie van de Spelen van 1992, 2008 én 2012.

⁷ In opdracht van Amsterdam Topstad en de regisseur Olympische Ambitie voerde de dienst Onderzoek en Statistiek van de hoofdstad een onderzoek uit naar het draagvlak voor de Olympische Spelen onder inwoners en ondernemers van Amsterdam (Chiou en Bosveld, 2009). Gevraagd naar de eerste indruk bij het idee van Amsterdam om zich eventueel kandidaat te stellen voor de organisatie van de Olympische Spelen van 2028 antwoordt ruim zes op de tien inwoners (zeer) positief. De eerste indruk van ondernemers is positiever: ruim driekwart is hierover (zeer) positief gestemd. Ook in de hoofdstad zelf wordt er (over de Spelen in de hoofdstad) dus veel meer gejuicht dan getreurd bij de gedachte aan de Spelen.

Alleen een stad mag door een nationaal comité bij het IOC als kandidaat voor de Olympische Spelen worden aangedragen. Als in 2016 besloten wordt om een Nederlandse stad voor te dragen, zal er een discussie oplaaien welke stad zich hiervoor het beste leent (deze wordt ook nu al her en der gevoerd). Daarna is er een internationale strijd om de organisatierechten van de Spelen te verwerven. Verbetering van het economisch klimaat, verlaging van de werkloosheid, aanpakken van zwakke punten in de infrastructuur en toeristisch-recreatieve spin-off zijn gewilde opbrengsten die hiermee gegenereerd worden (Westerbeek et al., 2005).

2.2 De rol van sport in het Olympisch Plan 2028

In de vorige paragraaf is bondig beschreven wat het doel is van het Olympisch Plan 2028 en welke fasen doorlopen (kunnen) worden. Een belangrijke conclusie is dat het een plan is met als doel de maatschappij in de volle breedte te verbeteren. Sport is niet het enige middel om het land op te stuwten naar Olympische hoogten, maar wel een belangrijk instrument. In deze paragraaf beschrijven we hoe de sportsector wil bijdragen aan deze maatschappelijke ambities van het Olympisch Plan 2028. De sportsector heeft hier onder regie van NOC*NSF inmiddels al een visie over ontwikkeld en een strategie voor bepaald. Deze aanpak is verwoord in ‘Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau’. Dit expertrapport sluit aan bij de Sportagenda 2012 welke zich richt op ‘Meer mensen sporten een leven lang’ en ‘Nederland bij de Top 10 van de wereld’. Voorwaarde om deze ambities te kunnen realiseren is een sterke, georganiseerde branche; de derde ambitie van de Sportagenda.

In een sportland op Olympisch niveau doen veel mensen aan sport, worden door topsporters internationale successen geboekt, worden de ontwikkelingen in de sport intensief gevolgd en wordt er sportief gedacht en gehandeld (er heerst een sportmentaliteit en sport wordt beschouwd als een geschikt middel om maatschappelijke doelen te realiseren). Dit zijn de drie thema’s die centraal staan in het expertrapport. Elk thema omvat twee bouwstenen. Onderstaand zijn deze toegelicht⁸.

Figuur 2.1: Beschrijving thema’s en bouwstenen Olympisch Plan 2028

Thema	Bouwsteen
Doen - Sport wordt op grote schaal en op hoog niveau bedreven	Topsport
	Sportontwikkeling
Volgen - Op grote schaal wordt naar/over een breed palet sport gekeken/gelezen	Evenementen
	Media-aandacht
Denken - Sport is diep verankerd in de samenleving	Sportwaarden
	Maatschappelijke thema’s

Bron: NOC*NSF (2009a)

⁸ Voor een uitgebreidere omschrijving, plan van aanpak en doelstellingen, zie het betreffende Expertrapport op <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=953>. De tekst in dit rapport is hier grotendeels aan ontleend.

De bouwstenen hebben vanzelfsprekend ook allemaal betrekking op de gehandicaptensport. Bij sporten door mensen met een handicap komt echter wat meer kijken en dit vergt een eigen aanpak. Daarom wordt dit separaat kort toegelicht. Op nationaal niveau is er het meeste werk te verrichten voor de bouwstenen Evenementen, Sportwaarden en Maatschappelijke thema's, omdat die zaken het verst verwijderd zijn van het gewenste Olympische peil.

Voor de ontwikkeling van de bouwstenen is kennis over de toekomstige bevolkingsamenstelling en -grootte relevant. Daarover is vrij veel bekend en bovendien spelen deze zaken een rol van betekenis in de toekomst van de sport(deelname). In bijlage 1 is daarom een korte weergave van de bevolkingsprognose van het CBS voor 2025 opgenomen. Daaruit kan geconcludeerd worden dat de bevolkingsomvang van Noord-Brabant in 2025 ongeveer hetzelfde is als in 2009 (+1 procent), terwijl die in de rest van Nederland in die periode met ongeveer 400.000 toeneemt (+3 procent). Het aandeel 65-plussers in Brabant (15 procent) en de rest van Nederland (21 procent) is in 2025 even groot als in 2009. Het aantal huishoudens neemt in Brabant met 100.000 toe tot 1,1 miljoen (+9 procent) en in de rest van Nederland is die groei 600.000 (+10 procent). De potentiële markt van sportdeelnemers in Brabant is in 2025 dus even groot als in 2009 en ook het aandeel 65-plussers is in dat jaar gelijk aan het aandeel in 2009.

Doen van sport (bouwstenen topsport en sportontwikkeling)

De bouwsteen topsport staat in het teken van het veroveren en behouden van een plek in de top tien binnen de mondiale wedloop om het eremetaal. Nederland wil bij de tien beste topsportlanden behoren. Een kwalitatief goed topsportklimaat is daarvoor onontbeerlijk. Dit betekent dat er bijvoorbeeld structureel aandacht moet zijn voor talentherkenning en -ontwikkeling, sportvoorzieningen, goede coaches en een uitstekende sportmedische begeleiding. Na een sportieve carrière zullen de kwaliteiten van topsporters zo goed mogelijk sportief en/of maatschappelijk benut moeten worden.

Verhoging van de sportdeelname van 65 naar 75 procent, een belangrijk doel binnen de bouwsteen sportontwikkeling, vormt een belangrijke pijler van het plan. In vergelijking met Australië en Groot-Brittannië is het Nederlandse percentage van 65 procent aan de hoge kant (deze landen hebben deelnamepercentages van respectievelijk 60 en 50 procent). Wanneer gekeken wordt naar Finland en Zweden dan is de sportparticipatie in ons land laag (in deze landen neemt respectievelijk 85 en 82 procent deel aan sport). De Olympische sporten zijn bij het Olympisch Plan 2028 even belangrijk als de sporten die dat niet zijn⁹.

Volgen van sport (bouwstenen evenementen en media-aandacht)

Het organiseren of ondersteunen van evenementen is voor overheden geen keuze meer. Evenementen horen bij het vrijetijdsaanbod dat elke gemeente (en provincie) haar bezoekers en bewoners wil aanbieden. Prangende en frequent terugkerende vragen zijn welke evenementen wenselijk zijn (passend bij de gemeente of provincie) en in welke mate deze door overheden gesubsidieerd moeten worden. Van evenementen met een sterke merknaam en een grote maatschappelijke betekenis kan gezegd worden dat deze financiële overheidssteun verdienen.

⁹ Zie bijlage 2 voor een overzicht van de Olympische (zomer)sporten.

Aan de andere kant moeten overheden zichzelf dan de vraag stellen of deze evenementen hun financiering uit de markt moeten kunnen genereren, bijvoorbeeld door het aanbieden van aantrekkelijke sponsormogelijkheden. Nederland kan trots zijn op haar sportevenementen, denk aan Euro 2000, het Europees Kampioenschap Zwemmen, Schoonspringen en Synchronzwemmen in 2008 en het Europees Kampioenschap Voetbal onder 21 in 2007. Vergelijkend onderzoek onder acht Europese landen wijst echter uit dat Nederland op de zesde plaats staat als het gaat om het aantal georganiseerde EK's en WK's in de periode 1996-2007 en ook aanwezigheid van geschikte accommodaties op WK-niveau laat te wensen over (NOC★NSF, 2009a). Nederland beschikt bij vier van veertien belangrijke sporten niet over een accommodatie die voldoet aan de WK-eisen (gebaseerd op de zwaarst tellende eisen, meestal de finale van een mannentoernooi)¹⁰.

Voor de organisatie van breedtesportevenementen verdient Nederland een schouderklopje. Er zijn zeer professioneel georganiseerde breedtesportevenementen, zoals de grote hardloop- en fietsevenementen¹¹. De belangstelling om zelf mee te doen aan breedtesportevenementen is groot, maar concentreert zich vrij eenzijdig (met name hardlopen). Ook voor wat betreft breedtesportevenementen is dus verbetering noodzakelijk voor een land met Olympische plannen.

Sportprogramma's behoren tot de best bekeken televisieprogramma's. Kranten zonder enig sportnieuws en een tijdschriftenaanbod zonder sportbladen is voor velen als brood zonder beleg. Passieve sportdeelname heeft ook een grote economische impact. De crux van de bouwsteen media in het Olympisch Plan 2028 is dat het de sport naar de mensen toe moet brengen (onbekend maakt onbemind). De media kunnen gezien worden als een aanjager ten behoeve van het realiseren van de maatschappelijke doelen.

In Nederland lag de totale televisie-sportconsumptie in 2007 op 90 minuten per persoon per week. Dat is hoger dan begin jaren negentig, maar er is sprake van stagnatie. Vergelijking met vijf andere Europese landen (Italië, Duitsland, Spanje, Groot-Brittannië en Zweden) laat zien dat de televisie-sportconsumptie in Nederland nog relatief hoog is; het gemiddelde voor die landen bedraagt 73 minuten. De spreiding van sportmediaconsumptie is daarentegen mager¹². De aandacht voor sportmedia verdient een nieuwe impuls en daarbij is ook een grote rol weggelegd voor minder reguliere media zoals internet, mobiele telefoons en schermen in de openbare ruimte. Ook moet er meer keuzevrijheid komen ten aanzien van de plaats en het moment waarop een consument sportinformatie tot zich neemt en de interactie en betrokkenheid dient geïntensiveerd te worden.

¹⁰ Namelijk: handbal, volleybal, atletiek, hippische sport. Voor zwemmen en waterpolo ontbraken in deze studie gegevens (Van den Hoorn en Van den Bighelaar, 2008). Het ontbreken van een accommodatie met eisen betekent niet dat er in Nederland geen internationaal toernooi georganiseerd kan worden omdat beurzen- en evenementenhallen in bepaalde gevallen tijdelijk kunnen worden getransformeerd tot hoogwaardige sportaccommodaties.

¹¹ Er zijn hardloopevenementen die bij lange na niet aan de vraag uit de markt kunnen voldoen.

¹² Voetbal, wielrennen, schaatsen, tennis, autosport en darts namen in 2007 tezamen het leeuwendeel van de televisie-sportconsumptie voor hun rekening.

Denken over sport (bouwstenen sportwaarden en maatschappelijke thema's)

De sport, mede gezien de losbandige (maar gereguleerde) context, kan een bijdrage leveren aan het overdragen van waarden en attitudes die maatschappelijk van belang zijn. Internationaal onderzoek laat zien dat Nederlanders sociaal gedrag zeer belangrijk vinden. Ze vinden echter dat daarvan in Nederland te weinig sprake is. Ook gezondheid wordt door Nederlanders heel belangrijk gevonden. Opvallend is dat 'presteren' in Nederland veel minder belangrijk wordt geacht dan in andere Europese landen en in de Verenigde Staten. In vergelijking met andere Europese landen beschikken Nederlanders ook over minder zelfvertrouwen. Nederlanders zijn wel al redelijk overtuigd van de meerwaarde van sport. Het meest zijn Nederlanders overtuigd van de bijdrage van sport aan een goede gezondheid. De sportwaarden moeten echter nog meer worden geïntegreerd in het dagelijks leven. De sport moet zo georganiseerd worden dat ze burgers als vanzelfsprekend helpt om gezond te blijven, om sociale vaardigheden te ontwikkelen, om zelfvertrouwen op te bouwen en om uitdagingen te formuleren en aan te gaan. De rol van sport is des te vanzelfsprekender, omdat dit ook waarden zijn die in de Nederlandse cultuur gemeengoed zijn geworden.

Er is steeds meer erkenning voor de bijdrage die de sport kan leveren aan het oplossen van maatschappelijke problematiek. Door te sporten kunnen nieuwe mensen worden ontmoet, kan de conditie verbeterd worden en topsporters treden op als rolmodel. Het bedrijfsleven onderkent ook in toenemende mate dat de associatie met sport concurrentievoordeel op kan leveren (verbetering bekendheid, imago en toename productafname). De sport zelf erkent haar maatschappelijke rol ook. Voorbeelden zijn de foundations van (ex-)toppers zoals Johan Cruyff, Dirk Kuyt, Richard Krajicek, Lornah Kiplagat, Michael Boogerd en Bas van de Goor. Terwijl over de positieve betekenis van sport voor de gezondheid nauwelijks discussies zijn vanwege goede bewijzen, ontbreekt dit grote vertrouwen in het instrument sport op andere maatschappelijke vlakken.

Gehandicaptensport

Meer gehandicapten zijn de afgelopen jaren gaan sporten, maar het verschil met sportdeelname van mensen zonder handicap is desondanks nog te groot. In een samenleving op Olympisch niveau worden mensen met een handicap niet belemmerd om te participeren, sterker nog: de deelname moet pro-actief worden bevorderd. Van de Nederlanders met een matige of ernstige handicap doet ongeveer vier op de tien aan sport en van mensen met een lichte handicap is dat bijna zeven op de tien (Van Lindert et al., 2008)¹³. Er zijn uitdagingen om knelpunten aan zowel vraag- als aanbodzijde op te heffen. Gehandicapten en sportaanbieders weten elkaar bijvoorbeeld onvoldoende te vinden en het is voor aanbieders niet altijd helder wat er komt kijken bij gehandicaptensport. Ook met betrekking tot talenten en topsporters zijn er verbeterpunten geïdentificeerd (in paragraaf 4.7 wordt hier nader op ingegaan).

¹³ Dit is de sportdeelname gebaseerd op minimaal één maal per jaar sporten. De sportparticipatie op nationaal niveau bedraagt 65 procent en die verwijst naar minimaal één keer per maand sporten.

Bij het (regionaal) werken aan de doelstellingen van de bouwstenen is het van belang dat de acties van de separate bouwstenen geïntegreerd worden. Zij moeten in relatie tot elkaar worden gezien. Daarnaast dienen de bouwstenen met elkaar in balans te zijn. In de praktijk laat dit nu te wensen over, maatschappelijke zaken verdwijnen te vaak naar de achtergrond. Er is een gevaar dat er, tussen en binnen provincies, een *rat race* om topsportaccommodaties plaats gaat vinden die in verhouding met de andere bouwstenen (met name de maatschappelijk getinte) teveel gaat overheersen. Het bewerkstelligen van gewenste maatschappelijke effecten met sport verdient over het algemeen meer prestige. In de woorden van Theo Fledderus (algemeen directeur NOC*NSF): ‘Niet alleen onze sportaccommodaties zullen van Olympisch niveau moeten zijn, maar de hele Nederlandse samenleving’ (NOC*NSF, 2009a).

2.3 Provinciale implementatie

Implementatie Olympisch plan in beleid

In Nederland wordt er inmiddels al gewerkt aan de implementatie van het Olympisch Plan 2028, onder meer op provinciaal niveau. Dat is een goed teken, een signaal dat het leeft. Soms slaat het enthousiasme ver door. Zo hebben Friezen al bedacht dat het Holland Heineken House tegen die tijd een mooi plekje aan rivier de Geeuw kan krijgen (Leeuwarder Courant, 2008). Het is nog maar de vraag of dat dan een logische locatie wordt en of het Holland Heineken House dan überhaupt nog wel bestaat.

De Nederlandse provincies verschillen in de mate van intensiteit waarmee zij in het voorjaar van 2009 werken aan de (beleids)implementatie van het Olympisch Plan 2028. Deze intensiteit is niet eenvoudig vast te stellen omdat het vaak niet goed mogelijk is om aan te geven in welke mate plannen of acties geïnspireerd zijn op het Olympisch Plan 2028. De provinciale sportnota van Brabant van 2008 past goed binnen de doelen van het Olympisch Plan 2028. De nota is er destijds echter niet primair op gebaseerd. Er kunnen dus beleidsdocumenten zijn of er kunnen interventies plaatsvinden die zonder de Olympische plannen ook wel gerealiseerd zouden zijn, maar die wél stimulerend werken op de Olympische ambities. Met deze kanttekeningen in gedachten wordt hierna ingegaan op de mate waarin provincies (en Rotterdam en Amsterdam) aan de slag zijn met het Olympisch Plan¹⁴.

Limburg en Flevoland zijn al ver in het beleidsmatig implementeren van het Olympisch Plan 2028. In Limburg verloopt het procesmatig en projectinhoudelijk relatief vlot. Ongeveer een jaar geleden is een sportbeleidsplan afgerond dat goed is afgestemd op het Olympisch Plan 2028. Onder meer de bouwstenen komen hierin terug en de provincies zijn aan de slag met topsportgerelateerde zaken terwijl maatschappelijke zaken ook niet uit het oog worden verloren (dat laatste gebeurt nu nog veel teveel). Er zijn ook kernsporten bepaald, een belangrijk uitgangspunt voor de beleidsimplementatie. NOC*NSF erkent het belang van de verbinding tussen sporttakken en regio's. Samen werken aan een sportland en dromen over de Spelen impliceert dat een sporttak (en niet alleen de Olympische sporten) aan een regio moeten worden

¹⁴ Deze informatie is grotendeels verkregen in een interview met Herbert Wolff (Senior beleidsadviseur Strategie & Beleid bij NOC*NSF).

gekoppeld. Sporten horen in een regio thuis als daar de *roots* liggen, waar de sport ‘thuis hoort’, waar de sport in het DNA van het gebied aanwezig is. Procesmatig loopt het voorspoedig mede doordat er tussen de (grote) gemeenten een goede verstandhouding is. Dat het Nationaal Training Centrum (NTC) triathlon in Sittard gelokaliseerd zou worden, heeft op weinig tot geen weerstand van andere gemeenten geleid en ook in het kader van de geplande bouw van een nieuwe indoor sportaccommodatie vliegen de gegadigden (Maastricht en Geleen) elkaar niet in de haren. Het individuele, gemeentelijk belang is in hoge mate ondergeschikt gemaakt aan het gedeelde belang. Dat de provincie door de gemeenten verzocht is om ‘Olympische zaken’ voor de gemeenten als collectief te coördineren, draagt ook bij aan een procesmatig voorspoedig en daadkrachtig verloop. Het Limburgse idee van een Sport Zone in Sittard draagt ook bij aan de Olympische aspiraties van de provincie. In de Sport Zone worden alle partijen rond de sport gebundeld: bedrijfsleven, overheid, gezondheidszorg, onderwijs en wetenschap (Sport & Strategie, 2009b).

In het spoor van Limburg is ook Flevoland goed op weg. De ambtelijke contacten verlopen goed en er is een zeer actief Olympisch netwerk. Tevens heeft deze provincie ook de kernsporten al bepaald. Dat Flevoland weinig (sterke) gemeenten telt, vergemakkelijkt het (besluitvormings)proces.

Naast deze twee provincies kunnen ook Amsterdam en Rotterdam beschouwd worden als gemeenten die vergevorderd zijn met het invullen van de eigen Olympische bijdrage. Het college van Amsterdam heeft bijvoorbeeld een ‘regisseur Olympische Ambitie’ aangesteld die zich onder meer inzet om de ambities richting 2028 vorm te geven en waarbij het Olympisch Plan 2028 als leidraad functioneert (gemeente Amsterdam, 2009).

Drenthe en Overijssel (met name Twente) zijn ook aan de slag met de implementatie van de Olympische plannen, maar in mindere mate dan Limburg, Flevoland, Amsterdam en Rotterdam. In Drenthe zijn de kernsporten inmiddels bepaald en voor de zomer moet er een concept-sportplan verschijnen dat in het najaar het bestuurlijke proces verder doorloopt. Met name Twente is in Overijssel actief. Ofschoon Overijssel in een bepaald scenario in verband wordt gebracht met wielrennen en hippische sport (zie Boersma en Keijsers, 2008), zijn er in Overijssel nog geen besluiten over kernsporten genomen.

Zeeland, Groningen, Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant, Friesland, Noord-Holland (exclusief Amsterdam) en Zuid-Holland (exclusief Rotterdam) zijn in vergelijking met de hierboven vernoemde regio’s het minst intensief aan de slag met de implementatie van het Olympisch Plan. Groningen en Friesland overwegen om de samenwerking met Drenthe te zoeken. In Gelderland speelt de rivaliteit tussen Arnhem en Nijmegen de regio parten, het optreden als sterk eensgezind Gelders collectief wordt hierdoor bemoeilijkt.

Diverse provincies zijn met betrekking tot de implementatie enigszins berekenend en afwachtend. Dat kan samenhangen met de formele (positieve) reactie van het kabinet die pas zeer recent geuit is. Daarnaast is er sowieso op grote schaal sprake van een bezink- en overlegproces. Ook voor Noord-Brabant (en BrabantStad) geldt dat er nog intern beraad plaatsvindt. Vermoedelijk heerst er dus verborgen steun, er is namelijk niet de verwachting dat de afwachtende houding een voorbode voor een negatieve is.

Diverse steden en provincies, waaronder Amsterdam, Rotterdam en Flevoland hebben accenten op sporttakken gelegd. Niet zozeer in het kader van het Olympisch Plan 2028, maar meer vanuit

het algemene sportbeleid. Er ontbreekt in de gebieden een sterke focus op één of enkele sporten; een rijtje kernsporten telt al gauw tien tot twintig sporttakken¹⁵. Het is de vraag of dit dan wel een focus is. Daarnaast speelt de waan van de dag mee bij het organiseren van evenementen. Soms wordt een evenement georganiseerd omdat zich spontaan die mogelijkheid aandient en er dan niet goed bekeken wordt of dat nu goed past binnen het gemeentelijke of provinciale sportevenementenbeleid. Omdat er door veel overheden vooralsnog geen duidelijke keuzes ten aanzien van kernsporten worden gemaakt (keuzes leiden tot een lange reeks sporten of er is nog geen keuze gemaakt), is het niet zinnig om hiervan een overzicht te presenteren dat input kan bieden voor een eventuele sportselectie voor Noord-Brabant (aan de hand waarvan bijvoorbeeld ‘witte vlekken’ in kaart kunnen worden gebracht).

Medio 2009 begeven steden en provincies zich ook op de markt van trainingslocaties voor de Spelen van 2012 in Londen. Nederlandse trainingslocaties ondervinden onderlinge concurrentie, maar ook buitenlandse steden (zoals Antwerpen) bieden hun diensten aan Olympiërs aan en vormen een gedegen alternatief voor Nederlandse trainingsdestinaties. In Nederland blinkt Rotterdam hier momenteel in uit omdat zij zich zeer pro-actief vermarkt waar veel anderen zich nog oriënteren op dit vlak en meer reactief werken. Onder de noemers *Gateway tot the games* presenteert de Maasstad zich als uitstekende locatie met trainingsfaciliteiten waar sporters zich in alle rust kunnen voorbereiden op de Olympische Spelen in Londen. Naast het bestaande faciliteitsaanbod wordt er de komende jaren geïnvesteerd in de aanleg van nieuwe voorzieningen, waaronder een roeibaan en een 50-meter zwembad. De vergelijkbare weersomstandigheden en de gunstige prijsstelling worden gebruikt als ‘verkoopargument’ (gemeente Rotterdam, 2009).

De Spelen van 2012 bieden echter ook buiten de sportwereld (economische) kansen. De provincie Limburg erkent bijvoorbeeld dat ook bedrijfsleven, overheid, onderwijs en toerisme met de Olympische Spelen 2012 winst kunnen boeken. Met de campagne *Limburg bridge to London*, wil Topsport Limburg een denkbeeldige brug slaan tussen Limburg en Londen. Het streven is de contacten tussen Londen en Limburg uit te diepen en daar munt uit te slaan. Dat gebeurt niet alleen vanuit Nederland, in het centrum van Londen is ook een kantoor gevestigd. De campagne bestaat uit evenementen, acties en festiviteiten. Noord-Brabant is eveneens actief in die markt. In Eindhoven worden bijvoorbeeld de mogelijkheden verkend om de Canadese Olympische selectie een uitval- en trainingsbasis voor de Spelen in Londen te bieden.

¹⁵ Rotterdam Topsport geeft bijvoorbeeld aan dat er vijftien kernsporten zijn die passen bij de ambitie van Rotterdam Sportstad. De gemeente Amsterdam noemt acht focussporten en de provincie Flevoland onderscheidt twaalf kernsporten. Volleybal, tennis, zwemmen en atletiek zijn overigens sporten die op zowel het lijstje van Amsterdam als dat van Rotterdam prijken.

3. Rol van sport in provinciaal beleid

Nederlandse overheden erkennen de nuttige bijdrage die sport aan de samenleving kan leveren. Op rijksniveau is er de nota ‘Tijd voor sport’ waarbij bewegen, meedoen en presteren de rode draad vormen. Er wordt door het rijk ook fors geïnvesteerd; het budget voor sport op de rijksbegroting voor 2008 werd uitgebreid met 10 miljoen euro en 20 miljoen euro vanaf 2009 (Van der Poel, 2008). Maar ook op provinciaal, regionaal en lokaal niveau is er ambitieus sportbeleid. De maatschappelijke betekenis van sport kan beschouwd worden als de belangrijkste legitimatie voor overheidsinterventie (Van den Heuvel en Van der Poel, 2004). In dit hoofdstuk wordt het sportbeleid van de provincie Noord-Brabant tegen het licht gehouden. Er wordt onder meer ingegaan op wat de provincie wil bereiken met sport en hoe het Noord-Brabantse beleid zich op hoofdlijnen verhoudt tot die van andere provincies.

3.1 Programmalijnen provincie Noord-brabant

Provincies hebben een beperkt aantal vrijheidsgraden voor beleidsontwikkeling op het gebied van sport. De contouren van het rijksbeleid worden veelal gevolgd en de eindverantwoordelijkheid voor (breedte)sportbeleid ligt meer bij de gemeenten. De provincie steunt de gemeenten, de kleine doorgaans intensiever dan de grote. De rollen van de provincie Noord-Brabant in relatie tot gemeenten, rijk en sportorganisaties zijn die van onder meer verbinder, ambassadeur, voorwaardenschepper, ondersteuner en stimulator (naar Lucassen et al., 2008a). De provincie voert een actief beleid met betrekking tot topevenementen en talentontwikkeling.

De aanwezigheid van een sterke infrastructuur is noodzakelijk voor een economisch en maatschappelijk florerend Brabant. Het gaat naast de fysieke infrastructuur (wegen, sporen en locaties) ook nadrukkelijk om sociaal-culturele en ecologische kwaliteiten, omdat dit van groot belang is voor de kwaliteit van leven. Met de sociaal-culturele en ecologische kwaliteiten wordt bedoeld op onderling vertrouwen, behulpzaamheid, durf, creativiteit, gezondheid, aandacht voor de leefomgeving in termen van gezonde lucht en duurzaam handelen zodat het voor de nieuwe generaties nog prettig toeven in Brabant is. In het bestuursakkoord 2007-2011 zijn zes programmalijnen verwoord waarmee gestreefd wordt naar een optimaal leef- en werkklimaat in Brabant (provincie Noord-Brabant, 2007a). Onderstaand zijn deze opgenomen, tussen haakjes staat het centrale onderwerp kernachtig geformuleerd¹⁶.

- Mooi Brabant (ruimtelijke schoonheid);
- Schoon Brabant (gezonde en duurzame omgeving);
- Dynamisch Brabant (economisch en sociaal klimaat);
- Perspectiefrijk Brabant (sociale samenhang en participatie);
- Bereikbaar Brabant (mobiliteit, bereikbaarheid, fysieke infrastructuur en ontsluiting);
- Verbindend Brabant (verbindend, innovatief en vraaggericht besturen, merk Brabant).

¹⁶ In het bestuursakkoord zijn per programmalijn de doelen en acties uitgebreid verwoord.

De laatste jaren zijn er twee ontwikkelingen die een stempel hebben gedrukt op de agenda's van overheden. Waar maatschappelijk verantwoord ondernemen nu nog vaak vragen oproept (Wat betekent het? Hoe gaan we ermee om? Wat levert het op?) wordt dat in de nabije toekomst een basisconditie voor verantwoord handelen in de publieke en private sector¹⁷. Dit is het gevolg van een verhoogde betrokkenheid van de consument bij ons (sociaal) milieu.

Daarnaast wordt door overheden in toenemende mate het belang van de aanwezigheid van een creatieve klasse onderkend (Florida, 2004). Tot deze groep behoren zij die met hun creativiteit economische waarde aan een regio toevoegen. Die groep is dus veel groter dan die van kunstenaars en musici, want ook onder managers en ICT'ers bevinden zich 'creatievelingen'¹⁸. De mate van aantrekkelijkheid van een regio voor deze creatievelingen wordt volgens Florida bepaald door de aanwezigheid van economische kansen en van een stimulerende omgeving voor elke leefstijl. De sport vervult hierbij een belangrijke rol. Veel vruchtbare zakelijke contacten vinden in een sportsetting plaats en samen met de sport worden door overheden en bedrijven grootscheepse marketingacties ontwikkeld die in een effect resulteren dat zonder de 'sportieve alliantie' niet haalbaar was geweest. De aanwezigheid van vraaggericht sportaanbod draagt positief bij aan een stimulerende omgeving, want een gezonde geest gedijt het beste in een gezond lichaam dat door te bewegen tot stand kan komen en kan worden onderhouden. En hoeveel lumineuze ideeën zijn er tijdens het sporten, waarbij het hoofd 'even helemaal leeg wordt gemaakt', bij professionals niet ontsproten?

In de volgende paragraaf wordt stilgestaan bij de rol die sport bij de zes programmalijnen, de rode draad in het provinciaal beleid, kan vervullen.

3.2 Sportfunctie

Brabant moet een provincie zijn waarin veel aan sport wordt gedaan en veel van sport wordt genoten. Er wordt onderkend dat sport zowel een sociale, culturele als economische waarde heeft. De drie hoofddoelstellingen van het provinciale sportbeleid voor de periode 2008-2011 zijn hierna weergegeven (provincie Noord-Brabant, 2007a). Er is extra aandacht voor mensen met een handicap.

- Bevordering van de maatschappelijke binding;
- Bevordering van de volksgezondheid;
- Bevordering van de uitstraling van Noord-Brabant door (top)sport.

Langs vijf hoofdlijnen moeten deze doelen bereikt worden:

- Sport als bindmiddel (sociale binding en maatschappelijke participatie);
- Sport en gezondheid (meer bewegen);
- Sport zonder belemmeringen (drempels wegnemen);

¹⁷ Maatschappelijk verantwoord ondernemen is het structureel omgaan met de balans tussen winst (*profit*), milieu (*planet*) en mensen (*people*). Steeds vaker blijkt dat die balans leidt tot betere resultaten voor zowel het bedrijf als de samenleving.

¹⁸ De creatieve klasse wordt frequent te eng verwoord (beperkt tot de vrijgevochten artistiekelingen).

- Sportaanbod; behouden en verrijken (aanscherpen sportaanbod gemeenten);
- Talentontwikkeling en topsport (talenten en topsport als middel en doel).

De sport kan vooral toegevoegde waarde bieden voor de programmalijnen Dynamisch Brabant (economisch en sociaal klimaat), Perspectiefrijk Brabant (sociale samenhang en participatie) en Verbindend Brabant (verbindend, innovatief en vraaggericht besturen, merk Brabant) die in de vorige paragraaf de revue passeerden. In mindere mate is de sport in staat om bij te dragen aan de doelstellingen van de andere drie programmalijnen, maar ook daar is er een sportrelatie te onderscheiden.

Dynamisch Brabant en sport

Binnen deze programmalijn is een rol weggelegd voor topsport (met name evenementen) en talentontwikkeling. Topsport binnen de provinciale grenzen betekent de nodige (meestal positieve) media-aandacht, hoewel de mate sterk afhangt van de populariteit van de sporttak. De provincie erkent bovendien dat topsport (evenementen) een uniek platform bieden voor relatie- en transactiemarketing. Enerzijds voor organisaties onderling en anderzijds bieden deze evenementen goede mogelijkheden voor bestuurders, statenleden en ambtenaren om zich te mengen tussen hun stakeholders. Veel zakelijke overeenkomsten komen in een sportsetting tot stand of de wortels van een samenwerking liggen daar. De na te streven warme sociale verbanden binnen deze programmalijn hangen samen met (het samen kijken naar) topsport, maar nog meer met de breedtesport. Sporten kan individueel, maar vaak is er sprake van een sterke of minder sterke binding met andere sporters. Vooral de sportvereniging vervult een waardevolle rol in het maatschappelijke veld. Ook als die functie zich beperkt tot de *core business* (het aanbieden van sport) kan die nuttig zijn

Perspectiefrijk Brabant en sport

Het letterlijk invulling geven aan het woord ‘samenleving’ loopt als een rode draad door deze programmalijn. Gedegen sportaanbod draagt hieraan bij, want naast prettig werken moet er ook een marktgericht sport- en recreatieaanbod zijn. De krachten van met name de breedtesport moeten binnen deze programmalijn benut worden. Ongeacht religie, huidskleur of leeftijd moeten Brabanders gezamenlijk het beste uit elkaar halen en respectvol met elkaar omgaan. Er is speciale aandacht voor verkleining van de afstand tussen jongeren en ouderen, er moet tussen deze groepen meer solidariteit tot stand komen. Sport is in staat deze brug te slaan. Dat sporten gezond is voor de mens en het bijdraagt aan fysiek en mentaal welbevinden behoeft geen toelichting.

Verbindend Brabant en sport

Op initiatief van de provincie Noord-Brabant wordt momenteel door een brede groep organisaties nagedacht over ‘het merk Brabant’. Het project moet resulteren in een concept waarmee wordt geappelleerd aan de specifieke kenmerken die uniek zijn voor Brabant en de Brabanders aan de hand waarvan organisaties zich kunnen profileren. Een sterk merk is van groot belang omdat het zorgt voor een specifieke (voorkeurs)positie bij doelgroepen, het een belofte doet, het zekerheid biedt (waar staat Brabant voor en wat kan verwacht worden?), een

positieve associatie oproept en een emotionele binding bewerkstelligt. Het resulteert in een eenduidig beeld en vormt de basis voor verscheidene vormen van communicatie¹⁹. Vanwege het alles overkoepelende karakter is dit merkproject ook voor de sport van belang. Andersom moet de sport ingezet worden om het merk Brabant te laden. De basisgedachte van het merk Brabant is de combinatie van *high tech* met *high touch*. De zachte kant van het leven is inherent aan Brabant. Hetzelfde gaat op voor *high tech*, maar die kant van Brabant geniet minder bekendheid (Provincie Noord-Brabant, 2009a). Deze basisgedachte vertoont gelijkenissen met die van de regio Beieren waar men het beeld neerzet van *Laptop und Lederhosen*, verwijzend naar een kenniswerker die in het weekend bij ons moeder aan het geruite tafelkleed een worstenbroodje bij de koffie verorbert (Mommaas, 2009). Ook daar is er een combinatie van oude en nieuwe elementen.

Stichting Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant

De Stichting Sportservice Noord-Brabant en het Olympisch Netwerk Brabant vormen gezamenlijk de uitvoeringsorganisatie. Het Olympisch Netwerk Brabant, een onderdeel van Sportservice Noord-Brabant, is het grootste en oudste Olympisch Netwerk van Nederland (2005). Het netwerk telt vier front offices: Goirle/Tilburg (Sportservice Noord-Brabant), Eindhoven (Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep), 's-Hertogenbosch (Flik-Flak turnhal) en Roosendaal (Johan Cruijff College).

Gezamenlijk adviseren de Stichting Sportservice Noord-Brabant en het Olympisch Netwerk Brabant de provincie, de gemeenten en de sportorganisaties bij de ontwikkeling van het sportbeleid. Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant ontvangt jaarlijks een subsidiebedrag van de provincie. Voorheen werd de stichting volledig gefinancierd door de provincie, maar inmiddels voorziet de stichting voor een groot deel in eigen middelen. De provincie draagt in de periode 2008-2011 circa 1,8 miljoen euro bij voor de algemene taken van Sportservice Noord-Brabant. Daarnaast is er provinciale subsidie voor het Olympisch Netwerk Brabant. Die bedraagt 750.000 euro voor de periode 2009-2011. Met deze subsidie draagt de provincie bij aan het versterken van het sportklimaat in Noord-Brabant op drie vlakken: breedtesport (sport voor iedereen), talentontwikkeling en topsport.

3.3 BrabantStad

Intergemeentelijke samenwerking is niet nieuw, want beleid rondom afvalinzameling en brandweerdiensten overschrijdt al vele jaren de gemeentegrenzen. Het afgelopen decennium is de samenwerking ook op andere terreinen geïnitieerd, zoals op onderwijsgebied en op het terrein van sociale zaken.

BrabantStad is het stedelijk netwerk van de vijf grote Brabantse steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg en de provincie Noord-Brabant. Sinds 2001 behartigen de vijf gemeenten en de provincie samen de belangen van BrabantStad.

¹⁹ Idealiter gaat er ook een intern effect van uit: een sterk merk zorgt voor een verhoging van betrokkenheid en saamhorigheidsgevoel onder ambtenaren.

Op Europees niveau werkt BrabantStad samen met andere stedelijke netwerken zoals het Regionalverband Ruhr en ook is BrabantStad geassocieerd lid van Eurocities²⁰. Het optimaliseren van een sterk internationaal concurrerend en duurzaam groeiend stedelijk netwerk is de missie van het samenwerkingsverband.

Sport prijkt pas relatief kort op de intergemeentelijke agenda's, maar nog niet op de wijze die hoort bij een (aankomend) sportland. In 2003 is er vanuit de gezamenlijkheid van BrabantStad gekeken naar sport (Van Vught, 2003). Deels ingegeven door de Olympische ambities is begin 2009 besloten om sport nadrukkelijker op de agenda te zetten. Tijdens het BrabantStadoverleg Cultuur en Economie, in maart 2009, stond sport op de agenda. Er is toen door Sportservice Noord-Brabant een overzicht gegeven van initiatieven in Brabant, waarbij bleek dat ondanks de vele Brabantse prestaties de regio qua sportevenementen en -accommodaties een achterstand heeft op Rotterdam en Amsterdam. In een sportieve setting, tijdens Indoor Brabant 2009, is een begin gemaakt voor een structureel overleg met de portefeuillehouders sport over samenwerking op sportgebied. Momenteel wordt structureel overleg gevoerd met deze portefeuillehouders over onderwerpen als 'Brabant als trainingslocatie voor Londen 2012', 'De kansen van het Olympisch Plan 2028 voor Noord-Brabant' en 'Bovenlokale topsportprojecten'.

3.4 Kwalificatie sportbeleid

Het thema sportstimulering is bij elke Nederlandse provincie een belangrijk beleidsthema (Lucassen et al., 2008a). Dit is niet verwonderlijk omdat de maatschappelijke waarde ervan alom onderkend wordt (maar nog niet op alle fronten is bewezen). Als de sportbeleidsdocumenten van alle Nederlandse provincies worden vergeleken dan valt het Brabants beleid op omdat Noord-Brabant de enige provincie is die alle thema's in het sportbeleid heeft geïntegreerd (Lucassen et al., 2008a)²¹.

Het breedtesportbeleid van Brabantse gemeenten spitst zich toe op sportaccommodatiebeleid, terwijl het veel verder zou moeten reiken (Provincie Noord-Brabant, 2007b). De Vereniging Sport en Gemeenten kwantificeert dit: ruim 95 procent van de jaarlijks door de gezamenlijke gemeenten beschikbaar gestelde middelen voor sportontwikkeling wordt aan accommodaties gespendeerd (VSG, 2006). In breedtesportbeleid verdienen ook andere onderwerpen een (meer prominente) plaats.

Sportbeleid wordt in toenemende mate geïntegreerd in andere beleidsvelden, maar sectoraal sportbeleid is er nog steeds. Ook verdient topsportbeleid meer aandacht, met name bij de kleinere gemeenten. Kleine gemeenten beschikken nauwelijks over een dergelijk beleid. Slechts 20 procent van de dertien grootste gemeenten in Brabant heeft momenteel een topsportbeleid

²⁰ Eurocities is een platform voor (middel)grote Europese steden om kennis en ervaringen uit te wisselen, gemeenschappelijke problemen te analyseren en innovatieve oplossingen te ontwikkelen. Er zijn naast BrabantStad nog negen andere Nederlandse leden: gemeente Amsterdam, gemeente Den Haag, gemeente Eindhoven, gemeente Groningen, gemeente Leeuwarden, Netwerkstad Twente, Parkstad Limburg, gemeente Rotterdam en de gemeente Utrecht.

²¹ De thema's van de door NISB in 2007 ontwikkelde Menukaart Sport en Bewegen zijn hierbij gehanteerd (zie www.menukaartsportenbewegen.nl).

geformuleerd, maar meer dan de helft van hen geeft echter wel aan beleidsambities te hebben op dit vlak (Doesborgh, 2009). Met name Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Breda en Tilburg hebben hiervoor concrete plannen. Vanuit ieders perspectief (lokaal, regionaal en nationaal) is het van belang zaken onderling beter af te stemmen. Sportbeleid wordt nog te weinig vanuit een gemeente- en provinciegrensoverstijgend perspectief gezien. Het managen van kennis binnen sporten, tussen sporten en tussen sportsystemen en omgeving is ook voor verbetering vatbaar; hier kan efficiënter gewerkt worden.

De mate waarin de aandacht voor topsport in Noord-Brabant van gemeente tot gemeente verschilt, wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van (aankomende) topsporters, de politieke kleur van de gemeente en de gereserveerde financiële middelen (Van der Ham, 2006). Accommodaties en evenementen kunnen aan dit rijtje worden toegevoegd. Het is tegen deze achtergrond niet vreemd dat er tussen de grote Brabantse steden verschillen bestaan ten aanzien van de intensiteit waarmee beleidsmatig met topsport wordt omgesprongen. Het topsportbeleid van Helmond houdt momenteel geen gelijke tred met dat van Breda dat aan de weg timmert. Tilburg, 's-Hertogenbosch en vooral *sportminded* Eindhoven zijn echter de drie steden die met topsport(beleid) het verst gevorderd zijn (Doesborgh, 2009).

4. Bouwstenen in Brabants perspectief

In dit hoofdstuk worden de bouwstenen van het Olympisch Plan 2028 vanuit Brabants perspectief benaderd: hoe verhoudt Brabant zich tot de rest van Nederland op de verschillende bouwsteenindicatoren? De analyseresultaten dragen bij aan het antwoord op de vraag in welke mate Noord-Brabant op sportief vlak boven de rest van Nederland uitsteekt en in hoeverre Brabant zich met recht een sportprovincie mag noemen.

4.1 Topsport

Op internationaal niveau is het aantal landen dat 'jaagt op sportief goud' gegroeid (Van Bottenburg, 2008). De positieve effecten die uitgaan van topsportprestaties op het vaderland van de sporter, zoals nationale trots en prestigeverwerving met een mogelijke economische spin-off, worden door een groeiend aantal landen nagestreefd. Nederland investeert dus zeker niet alleen in het creëren van randvoorwaarden die moeten bijdragen aan het verwezenlijken van de ultieme sportdroom van topsporters en die talenten moeten helpen uit te groeien tot topper. Door de stijgende investeringen van andere (sport)landen komt de lat hoger te liggen. Dat vergt aandacht voor voldoende investeringen in de (top)sport. De collectieve uitgaven aan topsport zijn de afgelopen tien jaar verdubbeld, de (sponsor)investeringen van het bedrijfsleven en de topsportuitgaven van provincies en gemeenten zijn dan nog niet eens meegerekend (Van Bottenburg, 2008).

De discussie over de keuze tussen diversiteit en/of prioriteit is aan de orde van de dag (Van Bottenburg, 2008). De middelen om het topsportniveau naar een hoger plan te tillen, worden in Nederland verspreid over vrij veel sporttakken, terwijl maar voor een select aantal sporttakken de kans op goud groot lijkt. Het gevaar is dat door het schieten met hagel het doel gemist wordt terwijl met een alternatief, gericht mikken op nauwgezet geselecteerde sporttakken, de slaagkans misschien wel groter is.

Topsporters en talenten

Momenteel staan er in totaal ongeveer 2.000 (aankomende) topsporters geregistreerd bij het Olympisch Netwerk Brabant, waaronder 860 uit de B5-gemeenten. Er is een hogere concentratie van deze sporters in de B5-gemeenten omdat 43 procent van deze sporters hier woonachtig is, terwijl de inwoners van de B5 tezamen 33 procent van de bevolking van de provincie uitmaken. Deze steden zijn er dus beter in geslaagd (aankomende) topsporters aan zich te binden dan de rest van Brabant. Het (sport)voorzieningsniveau in de steden draagt daar zeker aan bij. Deze (aankomende) topsporters kunnen onderverdeeld worden in drie groepen.

Deze groepen en de groeps grootte zijn als volgt²²:

- A-, B- en HP-sporters (125 sporters);
- IT, NT en beloftes (329 sporters);
- Regiotalenten (1.000 sporters)²³.

Van de twee eerstgenoemde groepen, de A-, B- en HP-sporters en de IT, NT en beloftes zijn de Brabantse aantallen vergeleken met de rest van Nederland (tabel 4.1)²⁴.

Tabel 4.1 A-, B- en HP-sporters en de IT, NT en beloftes

	A-, B- en HP		IT, NT en beloftes	
	Aantal	Aantal per 100.000 inw.	Aantal	Aantal per 100.000 inw.
NB	125	5,2	329	13,6
NL excl. NB	729	5,2	1.978	14,1
NL	854	5,2	2.307	14,1

Bron: Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Indien de Brabantse A-, B- en HP-sporters en de IT, NT en beloftes gerelateerd worden aan de bevolkingsomvang dan wordt duidelijk dat de provincie in vergelijking met de rest van Nederland grosso modo een *fair share* heeft. De penetratie van deze topsporters en talenten is van ongeveer hetzelfde niveau als in de rest van het land. Er zijn zowel in Nederland als in Noord-Brabant ruim vijf A-, B- en HP-sporters en een kleine veertien IT, NT en beloftes per 100.000 inwoners.

De sporttakken van de bij het Olympisch Netwerk Brabant aangesloten A-, B- en HP-sporters die het best vertegenwoordigd zijn, zijn wielrennen (16 sporters), hockey (11 sporters) en zwemmen (10 sporters). Bij de IT, NT en beloftes is die top drie hippische sport (46 sporters), hockey (38 sporters) en judo (38 sporters). Aangezien deze cijfers geen inzicht bieden in het aandeel van het Olympisch Netwerk Brabant als proportie van alle Olympische Netwerken zijn de tabellen 4.2 en 4.3 opgesteld.

²² IT = internationaal talent, NT= nationaal talent. Zie <http://nocnsf.nl/CMS/showpage.aspx?id=657> en <http://www.regiosteunpunt.nl/upload/Statussen.pdf> voor nadere informatie over deze groepen.

²³ Bij het Olympisch Netwerk Brabant staan in totaal ongeveer 2.000 sporters ingeschreven. Aan circa 1.500 daarvan (A, B, HP, IT, NT, Belofte en Regiotalenten) zijn actuele statussen toegekend. Van 500 sporters ontbreken actuele gegevens, zij hebben net hun status verloren, of zijn gestopt met topsport en doorlopen het nazorgtraject. De senioren topsporters worden door NOC*NSF ingedeeld in topsporters met de A-status of HP-status (High Potential) en topsporters met de B-status. Men kan alleen de A-, HP- of B-status verkrijgen als men internationaal uitkomt en presteert in een Categorie 1-topsportprogramma. Voor de talenten gelden de statussen Internationaal Talent (IT), Nationaal Talent (NT) en Belofte.

²⁴ De groep regiotalenten is niet meegenomen omdat niet alle Olympische Netwerken deze doelgroep ondersteunen.

Tabel 4.2 toont aan dat er in Brabant binnen de groep A-, B- en HP-sporters een hoge concentratie rollhockeyers, CP-voetballers en taekwondoka zijn. Twee sporten springen in het oog: er zijn niet alleen veel wielrenners en hockeyers bij het Olympisch Netwerk Brabant aangesloten, ook het Brabants aandeel daarvan is tamelijk groot (respectievelijk 25 en 30 procent). Voor wielrennen geldt dat er binnen de groep A-, B- en HP-sporters geen andere provincie is met een hogere dichtheid. Voor hockey, zwemmen en gymnastiek is dat wel het geval: in Noord-Holland valt maar liefst 43 procent van de hockeyers uit deze groep onder het provinciale netwerk, 30 procent van de zwemmers en 36 procent van de gymnasten.

Tabel 4.2 Aantal A-, B- en HP-sporters aangesloten bij het Olympisch Netwerk Brabant in juli 2009

	A-, B- en HP	
	Aantal	% van totaal
Rollhockey	6	60
Cp Voetbal	6	50
Taekwondo	2	50
Klim- en bergsport	1	50
Hippische sport	5	38
Hockey	11	30
Handboogschieten	2	29
Wielrennen	16	25
Motorsport	7	25
Jeu de Boules	1	25
Schermen	1	25
Rolstoeltennis	3	23
Zwemmen	10	21
Bridge	4	20
Reddingszwemmen	1	20
Voetbal (dames)	5	19
Gymnastiek	4	18
Bowling	2	18
Curling	1	17
Bljart	2	15

Bron: Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant

Binnen de groep IT, NT en beloftes blijkt dat ruim de helft van de bij een Olympisch Netwerk aangesloten kanoërs Brabants zijn (zie tabel 4.3). Ofschoon in mindere mate, gaat dat ook voor handboogschieten, hockey, schoonspringen en autosport op. Voor de hippische sport en hockey geldt dat deze sporten absoluut en relatief goed vertegenwoordigd zijn. Er is geen ander Olympisch Netwerk dat een groter aandeel van IT, NT en beloftes in deze sporttakken onder haar hoede heeft. Gymnastiek heeft een bijzondere positie: ofschoon het aandeel van Brabant een bescheiden 16 procent bedraagt, is er geen andere provincie met een hoger aandeel. De geografische spreiding van het aantal aangesloten gymnasten is dus hoog. Het aandeel zwemmers en wielrenners binnen de groep IT, NT en beloftes is in Zuid-Holland iets hoger dan in Noord-Brabant (respectievelijk 18 en 20 procent).

Tabel 4.3 Aantal IT, NT en beloftes aangesloten bij het Olympisch Netwerk Brabant in juli 2009

	IT, NT en beloftes	
	Aantal	% van totaal
Kano	12	55
Handboogschieten	16	37
Hockey	38	29
Schoonspringen	4	29
Autosport	2	29
Taekwondo	7	27
Bridge	2	25
Hippische sport	46	24
Zwemmen (gehandicapt)	3	23
Motorsport	24	22
Wielrennen	26	19
Synchroonzwemmen	5	19
Baseball	31	17
Squash	5	17
Gymnastiek	11	16
Jeu de Boules	5	16
Judo	38	15
Zwemmen	17	15
Scheren	6	15

Bron: Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant

Tabel 4.4 maakt duidelijk dat Noord-Brabant met het aantal verenigingen met topsporters en het gemiddeld aantal topsporters per vereniging ook niet voor- of achterloopt²⁵. Bij 16 procent van de Brabantse verenigingen zijn topsporters lid, net als in de rest van Nederland. Gemiddeld telt een vereniging met topsporters er zes en ook dit loopt in de pas met de verhouding in de rest van Nederland. Voorts blijkt dat 7 procent van de Brabantse verenigingen over (top)sportambities beschikt, wederom vergelijkbaar met het beeld dat we zien in de rest van Nederland.

Willekeurige voorbeelden van topsportverenigingen zijn PSV (voetbal en zwemmen) en Oranje Zwart (hockey) uit Eindhoven, Tilburg Trappers (ijs hockey) en Pijnenburg (wielrennen) uit Tilburg en Eiffel Towers (basketball), HC Den Bosch (hockey) en Flick-Flak (turnen) uit 's-Hertogenbosch. In Breda zijn er de topsportverenigingen Twins (softbal) en AV Sprint (atletiek) en Helmond kan trots zijn op de voetbalprestaties die Helmond Sport laat zien. De 1.500 leden tellende Vughtse Sportclub Prins Hendrik wordt frequent aangehaald in de Bossche context omdat Vught nabij 's-Hertogenbosch ligt. Leden van deze 101-jarige atletiek- en turnclub hebben prestaties van formaat behaald: clubleden namen deel aan EK's, WK's, Universiades en de Olympische Spelen.

²⁵ Een topsporter is gedefinieerd als een sportman of -vrouw die in interlandwedstrijden Nederland mag vertegenwoordigen in een gekwalificeerde tak van sport en individueel of met zijn of haar team presteert op het niveau van finales of eindrondes van Europese Kampioenschappen, Wereldkampioenschappen, Olympische Spelen of daarmee vergelijkbare toernooien, dan wel een sporter die gelet op zijn of haar leeftijd, talent en inzet, in staat is dat niveau binnen afzienbare tijd te halen.

Tabel 4.4 Topsporters en (top)sportambities bij sportverenigingen in 2007

	Topsporters in vereniging (%)	Gem. % topsporters in vereniging ^a	(Top)sportambities speerpunt (%)
NB	16	6	7
NL excl. NB	15	5	7
NL	15	6	7

Bron: Verenigingspanel W.J.H. Mulier Instituut

^aBasis = verenigingen met topsporters (indicatief vanwege lage n)

Hoe staat het met de topsportprestaties van Brabantse toppers in vergelijking met de rest van Nederland?²⁶ Daarover spreken we vaak, en terecht, met trots. Er wordt dan bijvoorbeeld gerefereerd aan de prestaties van Brabantse sporters, waaronder ‘onze sporticonen’ Pieter van den Hoogenband en Anky van Grunsven op de Olympische Spelen. Tabel 4.5 biedt inzicht in de Nederlandse en Brabantse resultaten tijdens de Olympische Spelen vanaf het jaar 2000. Daarbij is alleen gekeken naar de individuele sporten: die sporten waarbij een individu (of duo in het geval van Oremans en Boogert in 2000) een medaille ontvangt²⁷. Het toewijzen van medailles van een teamsport (zoals hockey) aan één provincie of gemeente is al snel een discutabele aangelegenheid. De Paralympische Winterspelen zijn niet meegenomen in de analyse want Nederland is daar nooit goed vertegenwoordigd geweest. Bij de Paralympische Winterspelen in Turijn (2006) ontbrak zelfs een Nederlands afvaardiging²⁸.

Tabel 4.5 Aantal medailles van Brabantse en Nederlandse sporters tijdens de Olympische Spelen van 2000 – 2008 (individuele sporten en duo's)

	NB	Rest NL	NL	% NB van NL
Peking 2008	3	5	8	60
Athene 2004	9	15	24	60
Sydney 2000	13	18	31	72
Totaal	25	38	63	66

Bron: www.olympic.org, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Wanneer teamsporten buiten beschouwing worden gelaten, hebben Brabantse sporters gedurende de afgelopen drie Olympische Spelen twee derde (66 procent) van de Nederlandse medailles in de wacht gesleept. Dit kan als een topprestatie worden beschouwd. Met name bij het zwemmen, (baan)wielrennen/mountainbiken en de hippische sport, doet Brabant goede medaillezaken. Verder speelt Brabant bij de teamsporten ook een (prominente) rol. Het Olympisch hockeygoud van de dames in Peking is bijvoorbeeld onder leiding van Brabander Marc Lammers behaald en dat team telt ook dames van Brabantse komaf.

²⁶ Een sporter wordt als Brabantse sporter beschouwd indien aan twee van de drie volgende criteria voldaan wordt: wonen, werken/studeren en sporten in Noord-Brabant (conform richtlijn van de Olympische Netwerken in Nederland). De toewijzing aan een provincie is gebaseerd op het Olympisch jaar in kwestie.

²⁷ Als een duo een medaille wint dan is deze medaille één keer meegeteld.

²⁸ Bij de Paralympische Spelen is er de laatste jaren sprake van een toenemende aandacht, er zijn volle stadions en de media-aandacht heeft ook een vlucht genomen. Daarnaast worden er in Nederland steeds meer EK's (3) en WK's (16) georganiseerd in de belangrijkste Paralympische Sporten (NOC*NSF, 2009a).

Een gouden medaille is meer waard dan een zilveren of bronzen. Indien men de behaalde Nederlandse gouden medailles separaat analyseert dan kan geconcludeerd worden dat Brabant ook hier erg goed presteert. Brabantse Olympiërs waren in 2000, 2004 en 2008 respectievelijk goed voor 43, 100 en 75 procent van de door Nederlanders behaalde gouden medailles²⁹. Brabant leunde sterk op een paar toppers. Ter illustratie: in 2000 en 2004 behaalden Brabanders Leontien van Moorsel en Pieter van den Hoogenband met zijn tweeën de helft van de Brabantse medailles (namelijk 11 van de 22).

Accommodaties

Wie er op zondagochtend met lekker weer op uittrekt komt snel tot de conclusie dat voor sporten en bewegen accommodaties niet noodzakelijk zijn. Met name hardlopers en fietsers maken in groten getale dankbaar gebruik van vooral de groene omgeving om te sporten. Niet alleen de recreanten zijn hier dan te vinden, ook prestatiegerichte (top)sporters trainen vaak op openbare wegen en paden. Daarentegen is voor andere takken van sport een accommodatie noodzakelijk en daarom behoren sportaccommodaties tot onmisbare voorzieningen voor een sportland. Ook voor het binnenhalen van (internationale) sportevenementen worden er hoge eisen gesteld aan de accommodaties (waaronder capaciteit, bereikbaarheid en voorzieningenniveau). Verbetering van de landelijke (top)sportinfrastructuur en de omgeving van de sporter vormen dan ook één van de speerpunten in het sportbeleid. Het heeft nog weinig zin om nu diep in te gaan op de IOC-eisen ten aanzien van accommodaties omdat Nederland eerst op Olympisch niveau gebracht moet worden alvorens over een eventuele kandidaatstelling voor de Spelen te mogen spreken³⁰. Daarnaast wordt te weinig onderkend dat er veel innovatieve accommodatiemogelijkheden zijn (zoals tijdelijke bouw en (delen van) accommodaties die na de Spelen verplaatst kunnen worden). Benadrukt moet worden dat een marktgerichte sportinfrastructuur echter van groot belang is om van ons land (nog meer dan nu) een sportland te maken. De provincie Noord-Brabant erkent dit belang. In topsportaccommodaties wordt door de provincie alleen geïnvesteerd indien ook de breedtesport en onderwijsinstellingen er gebruik van kunnen maken. Voorbeelden zijn het Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep en de Flik-Flak hal.

Tabel 4.6 leert dat Noord-Brabant over 5 A-accommodaties en 10 B-accommodaties beschikt³¹. Noord-Brabant heeft relatief weinig A-accommodaties indien we de accommodatiedichtheid bepalen (het aantal accommodaties per 100.000 inwoners): Brabant telt 0,2 A-accommodaties per 100.000 inwoners terwijl dat aantal in de rest van Nederland 0,4 bedraagt. Het beperkt aantal A-accommodaties werkt remmend op het aantrekken van (aankomende) topsporters naar de regio en het organiseren van topsportevenementen. Het oprichten van een topsportaccommodatiefonds is daarom aanbevelenswaardig. In het geval van B-accommodaties

²⁹ In 2000: drie van de zeven gouden. In 2004: vier van de vier gouden. In 2008: negen van de twaalf gouden.

³⁰ Geïnteresseerden kunnen via <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=684> informatie vinden over de Olympische eisen, onder meer over de minimale toeschouwerscapaciteit voor verschillende accommodaties.

³¹ A-accommodatie: een sportaccommodatie die door een landelijke sportorganisatie is aangewezen als een nationale en internationale trainings- en wedstrijdaccommodatie voor een of meer bepaalde takken van sport. B-accommodatie: een sportaccommodatie die door een landelijke sportorganisatie is aangewezen als een regionale trainings- en wedstrijdaccommodatie voor een of meer bepaalde takken van sport.

beschikt Brabant, rekening houdend met de bevolkingsomvang, over iets meer accommodaties dan de rest van Nederland. Brabant is met 10 accommodaties de provincie met het hoogste aantal B-accommodaties.

Tabel 4.6 Aantal A- en B-accommodaties

	A-accommodaties		B-accommodaties	
	Aantal	Aantal per 100.000 inw.	Aantal	Aantal per 100.000 inw.
NB	5	0,2	10	0,4
NL excl. NB	50	0,4	45	0,3
NL	55	0,3	55	0,3

Bron: Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Voor een overzicht van de Brabantse accommodaties, zie bijlage 3. Niet alleen beschikbaarheid telt, ook de bereikbaarheid en kwaliteit van de aanwezige accommodaties is eveneens van belang. In Noord-Brabant blijkt dat er op dit vlak punten voor verbetering zijn (Van der Ham, 2006). Daarnaast vullen de accommodaties verspreid over de provincie elkaar idealiter naadloos aan, wat de noodzaak tot onderlinge afstemming bij realisatie van bovenlokale accommodaties onderstreept. Dat gebeurt nu nog beperkt: maar 40 procent van de Brabantse gemeenten heeft contact met buurgemeenten bij de bouw van bovenlokale sportvoorzieningen. Bovendien heeft 80 procent van de gemeenten behoefte aan een rol van de provincie bij het vormgeven van een evenwichtig sportaccommodatiebeleid (Van Daal, 2005).

Brabantse gemeenten hebben plannen voor nieuwe (top)sportaccommodaties en uitbreiding van bestaande accommodaties. Een voorbeeld is de oriëntatie met betrekking tot de Tilburg Dome. Dit 'T-dome' is een indoor wiel- en atletiekbaan, gecombineerd met een hal voor muziekevenementen. Vooralsnog is er het voornemen om in 2012 te starten met de bouw in de Tilburgse Spoorzone. Andere voorbeelden van plannen (verkennend, dan wel definitief) voor topsportaccommodaties zijn die voor middelgrote hockeystadions (in Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda) en een nieuwe (outdoor) atletiekaccommodatie (in Breda).

Aandeel en prestaties Noord-Brabant topsportcompetities

Sinds 2005 vindt er, op basis van een concept van sporteconomisch adviesbureau Sport2B, een verkiezing van de topsportgemeente van het jaar plaats³². Uitsluitend teamsporten worden hierbij betrokken omdat zij via veld, sporthal of zwembad in de regel een sterke geografische binding hebben met hun 'thuisgemeente'. Noord-Brabant behaalde in 2008 een denkbeeldige podiumplaats: 's-Hertogenbosch legde beslag op de derde stek, op korte afstand van de winnaar en de nummer twee ('s-Hertogenbosch won de verkiezing in 2007). Amsterdam won in 2008, net als in 2005. In 2006 streek Rotterdam met de eer.

³² Aan de hand van een door Sport2B opgesteld rekenmodel wordt de topsportgemeente-van-het-jaar prijs vergeven. Dat gebeurt op basis van sportieve prestaties die worden gewogen naar type sport en omvang van de gemeentebevolking. Voor additionele informatie, bijvoorbeeld over de 38 onderscheiden competities en methode, zie www.topsportgemeente.nl.

Onderstaande tabel geeft een beeld van het totaal aantal teams in de verschillende competities in 2008 en het aandeel Brabantse teams. De top-3 klasseringen zijn eveneens vermeld. Er zijn in totaal 424 teams in deze competities actief, waaronder 60 Brabantse. Op totaalniveau heeft Brabant een aandeel van 14 procent. Aangezien 15 procent van de Nederlanders in Brabant woont kan men, weliswaar enigszins kort door de bocht, constateren dat Brabantse teams in proportie vertegenwoordigd zijn.

Tabel 4.7 Aandeel en prestaties Brabantse teams in 38 sportcompetities in 2008

	Aantal teams in competitie	Aantal teams uit Brabant	Aandeel Brabantse teams (%)	Top-3 klasseringen Brabantse teams	
1	Biljarten, driebanden	12	5	42	-
2	Rugby	9	3	33	1e
3	Voetbal, h eerste divisie	20	6	30	2e, 3e
4	Futsal, h	24	7	29	-
5	Hockey, h	12	3	25	-
6	Hockey, d	12	3	25	1e
7	Softbal	8	2	25	-
8	Darts	10	2	20	1e
9	Basketbal, h	11	2	18	2e, verlies 1/2 fin.
10	Handbal, h	12	2	17	-
11	Handbal, d	12	2	17	-
12	Voetbal, h eredivisie	18	3	17	1e
13	Voetbal, d eredivisie	6	1	17	2e
14	Voetbal, hoofdklasse ¹	84	12	14	-
15	IJshockey	7	1	14	1e
16	Tennis	8	1	13	-
17	Tafeltennis, h	9	1	11	-
18	Schaken	10	1	10	-
19	Dammen	12	1	8	-
20	Waterpolo, d	12	1	8	-
21	Waterpolo, h	13	1	8	2e
22	American Football	6	-	-	-
23	Badminton	8	-	-	-
24	Basketbal, d	9	-	-	-
25	Cricket	10	-	-	-
26	Honkbal	8	-	-	-
27	Korfbal	10	-	-	-
28	Squash, h	8	-	-	-
29	Squash, d	7	-	-	-
30	Tafeltennis, d	9	-	-	-
31	Voetbal, d hk	12	-	-	-
32	Volleybal, h	8	-	-	-
33	Volleybal, d	8	-	-	-
	Totaal	424	60	14	-

¹ Hoofdklassen (drie zaterdag + drie zondag) samengevoegd

Bron: Sport2B, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Frappant is dat Brabantse teams zeer sterk vertegenwoordigd zijn in de biljartcompetitie (driebanden): maar liefst 42 procent van de teams is van Brabantse komaf. Hoewel dominant in aantallen aanwezig heeft dit niet geleid tot een plaats bij de eerste drie. Daarnaast is Brabant

sterk vertegenwoordigd bij rugby (33 procent), eredivisie voetbal heren (30 procent), futsal heren (29 procent), dames- en herenhockey (beiden 25 procent), softbal (25 procent) en darts (20 procent). Er zijn drie sporttakken waarin Noord-Brabant sterk vertegenwoordigd is én in 2008 een top drie resultaat boekte, namelijk: rugby, eredivisie voetbal heren en dameshockey. Voetbal is in de tabel onder verschillende noemers vermeld. Als de voetbalsport in zijn totaliteit wordt beschouwd dan zijn er 140 teams in competitie, waarvan 17 procent van Brabantse komaf. Voetbal is dus geen sport met een relatief hoog aantal Brabantse teams dat actief is in de topcompetities in 2008. De sportieve resultaten zijn daarentegen wel als goed te betitelen.

4.2 Sportontwikkeling

Sportdeelname

Van de inwoners van Noord-Brabant (6 - 80 jaar) was in 2007 65 procent sportief actief³³. De participatiegraad is gelijk aan die van het totaal van de overige provincies. De deelnamecijfers voor de separate provincies verschillen ook nauwelijks. De frequentie waarmee sporters sporten is voor Brabant eveneens vergelijkbaar met het totaal van de andere provincies. Onderzoek van het PON wijst daarnaast uit dat 60 procent van de Brabanders aan de Nederlandse Bewegnorm voldoet (Heerius et al., 2006)³⁴.

Op de vraag naar de mate waarin men zichzelf als sporter ziet gaf 18 procent van de Brabanders (15 - 80 jaar) in 2008 een bevestigend antwoord tegenover 16 procent van de rest van de Nederlandse bevolking (zie tabel 4.8)³⁵. Ruim een kwart van de Brabanders zegt zichzelf enigszins als sporter te zien. Ook deze proportie is ongeveer gelijk aan het totaal van de rest van Nederland.

Tabel 4.8 Mate waarin men zichzelf als sporter ziet (% 15 – 80 jaar)

	NB	NL excl. NB	NL
Nee	56	61	60
Enigszins	26	23	24
Ja	18	16	16

Bron: SportersMonitor 2008, NOC★NSF en W.J.H. Mulier Instituut

Er zijn sporten die vaak in verband met Noord-Brabant worden gebracht, zoals de hippische sport, zwemmen, hockey, turnen en voetbal (provincie Noord-Brabant, 2008). Wielrennen, tennis en atletiek worden ook frequent aangehaald als ‘Brabantse sporten’ (Provincie Noord-Brabant, 2009b). De link met Brabant komt tot stand vanwege bijvoorbeeld topsportprestaties, of de aanwezigheid van sportaccommodaties, sportevenementen of historische tradities. Een gefundeerde onderbouwing waarbij andere provincies als vergelijkend referentiekader optreden wordt niet altijd gehanteerd. Welke sporten waarom wél en niet Brabants zijn is dus niet altijd

³³ Gebaseerd op SCP (AVO). Er is uitgegaan van de Richtlijn Sportdeelnameonderzoek (RSO) waarbij iemand sporter is als minimaal eens per maand deelgenomen wordt aan sport.

³⁴ De Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) is in 1998 vastgesteld. De norm verschilt per leeftijdsgroep en is vastgesteld op minimaal 5 dagen in de week 30 minuten matig intensief bewegen.

³⁵ Gebaseerd op Sportersmonitor 2008 (W.J.H. Mulier Instituut en NOC★NSF).

gedegen gestaafd. Waarom zou voetbal meer een Brabantse sport zijn dan een Noord-Hollandse of Zuid-Hollandse? En waarom steekt het Brabantse wielrennen met kop en schouders uit boven het Limburgse of het Drentse?

Wat is het beeld ten aanzien van de deelname aan de vernoemde 'Brabantse sporten'? In tabel 4.9 komt tot uiting dat deze sporttakken in Noord-Brabant niet beduidend meer (maar ook niet veel minder) beoefend worden dan in de rest van Nederland (de vermelde Brabantse sporten zijn in de tabel vet weergegeven). Het benoemen van deze sporten tot 'Brabantse kernsporten' omdat zij in Noord-Brabant meer beoefend worden kan dus niet met deelnamecijfers worden onderbouwd. Daarmee is niet gezegd dat deze sporten niet om andere redenen tot kernsport kunnen worden benoemd (zoals op basis van het behaalde resultaat in de 38 sportcompetities).

Tabel 4.9 Sportdeelname in 2007 (sporters 6 - 80 jaar)

	NB	NL excl. NB	NL
Zwemmen	47	47	47
Toerfietsen \ Wielrennen	27	29	29
Fitness/Aerobics	26	28	28
Wandelsport/Nordic Walking	22	19	19
Hardlopen, Joggen, Trimmen	19	24	24
Veldvoetbal	17	17	17
Tennis	12	13	13
Skeelers/Skaten	12	9	9
Badminton	11	8	8
Overige	9	9	9
Gymnastiek/Turnen	9	8	8
Schaatsen	7	7	7
Futsal	7	8	7
Volleybal	7	6	6
Tafeltennis	6	7	7
Golf	5	5	5
Zeilen/Roeien, Kanoën/Surfen	5	10	10
Basketbal	5	4	4
Paardrijden	4	5	5
Squash	4	3	3
Vecht-/Verdedigingssport	3	5	5
Hockey	3	4	4
Auto-/Motorsport	3	2	2
Korfbal	3	2	2
Atletiek	3	2	2
Handbal	3	2	2
Softbal/Honkbal	1	1	1

Bron: SCP (AVO), bewerking W.J.H. Mulier Instituut
De 'Brabantse sporten' zijn vet weergegeven

In een studie van Sportservice Noord-Brabant is nagegaan wat volgens de B5-gemeenten hun kernsporten zijn (Doesborgh, 2009).

Er is ook geïnventariseerd welke sporten tijdens een Olympische Spelen volgens hen in Brabant plaats zouden kunnen vinden³⁶. De resultaten van deze twee exercities staan in tabel 4.10.

Tabel 4.10 Kernsporten B5-gemeenten en plausibele Olympische sporten in Brabant

	Eindhoven	Helmond	's-Hertogenbosch	Tilburg	Breda	Olympische sport in NB ¹	Aantal 'hits'
Hockey	x	x	x	x	x	x	6
Voetbal	x	x		x	x	x	5
Volleybal	x		x	x	x	x	5
Turnen	x		x		x	x	4
Zwemmen	x				x	x	3
Basketbal	x		x			x	3
Atletiek				x	x		2
Hippische sport					x	x	2
Honkbal/softbal	x		x				2
IJshockey	x			x			2
Roeien	x			x			2
Tennis		x				x	2
Wielrennen/mountainbiken				x		x	2
Badminton					x		1
Boksen			x				1
Boulderen	x						1
Futsal	x						1
Golf		x					1
Judo	x						1
Kunstrijden	x						1
Rugby			x				1
Taekwondo			x				1
Tafeltennis					x		1
Waterpolo	x						1
Aantal sporttakken	14	4	8	7	9	9	

¹ Er is volstaan met de top-10 van aangehaalde sporten. wielrennen en mountainbiken samengevoegd
Bron: Sportservice Noord-Brabant / Olympisch Netwerk Brabant, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Hockey heeft een unieke positie: alle B5-steden merken de sport aan als kernsport én het is een sporttak waarvan Brabantse gemeenten vinden dat de wedstrijden van het Olympisch hockeytoernooi, in het geval dat de Spelen in Nederland plaats gaan vinden, prima in Brabant gespeeld kunnen worden. Voor voetbal en volleybal geldt dat in mindere mate. Er is bij de

³⁶ De vragen luiden: 'Stel dat Nederland in 2028 de Olympische Spelen mag organiseren en Brabant komt als locatie in aanmerking. Vindt u dat Brabant dan voor een selectief aantal sporten moet gaan?' en 'Welke sporten zouden tijdens de Olympische Spelen in Brabant plaats kunnen vinden?'. Het onderzoek biedt geen inzicht in de motivatie van de sportkeuze. De antwoorden zijn letterlijk gepresenteerd, zonder correctie (soms worden wintersporten of niet-Olympische sporten aangehaald).

resultaten geen rekening gehouden met de ‘kracht’ van de kernsporten. De Eindhovense kernsport zwemmen weegt bijvoorbeeld evenveel mee als tafeltennis in Breda. Ook wegen de steden evenveel mee (terwijl de gemeente Eindhoven bijvoorbeeld 2,4 maal zoveel inwoners als de gemeente Helmond telt).

Omdat de studie van Sportservice Noord-Brabant die tot de bovenstaande resultaten heeft geleid, gedaan is onder de B5 blijven andere (sportieve) gemeenten buiten beschouwing. Indien het onderzoek in een Brabant-context was opgezet zouden er ook andere sport-gemeentecombinaties zijn gemaakt. Het is geloofwaardig dat bijvoorbeeld de volgende verbindingen gemaakt zouden zijn: Rucphen, Woensdrecht en Heusden met wielrennen, Vught en Tilburg met atletiek en Geldrop-Mierlo, Deurne en Valkenswaard met hippische sport.

Organisatiegraad

De sportdeelname en -intensiteit is in Noord-Brabant ongeveer identiek aan het nationale beeld. Ook beschouwen Brabanders zichzelf ongeveer evenveel als sporter dan de rest van de inwoners van Nederland. Hoe zit het met de organisatiegraad? In welke mate beoefenden sporters hun sport in verenigingsverband? Hoewel het verschil klein is, scoort Brabant hier iets hoger dan de rest van het land: 51 procent van de Brabantse sporters (6 - 80 jaar) was in 2007 aangesloten bij een sportvereniging tegenover 47 procent bij de andere provincies. Van alle inwoners van Brabant (6 - 80 jaar) is 36 procent aangesloten bij een sportvereniging, bij de rest van Nederland is dat 34 procent. Tabel 4.11 geeft de cijfers over de organisatiegraad weer.

Tabel 4.11 Lidmaatschap sportvereniging in 2007 (% 6 - 80 jaar)

	Totaal	Sporters
NB	36	51
NL excl. NB	34	47
NL	34	47

Bron: SCP (AVO), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Volgens de Kamer van Koophandel zijn in Brabant 5.058 sportverenigingen actief (Heerius et al., 2006). Dat is bijna een vijfde van het totaal van 27.000 sportverenigingen in Nederland, wat betekent dat Noord-Brabant relatief veel sportclubs telt omdat 15 procent van de Nederlanders er woonachtig is.

In 2004 voerden 1,6 miljoen mensen vrijwilligerswerk uit in de sportsector in Nederland (Hendrickx et al., 2008). Vrijwilligers zijn van vitaal belang voor de sportverenigingen en tamelijk veel verenigingen hebben moeite om voldoende vrijwillig kader in te zetten (Van Kalmthout et al., 2009). De inwoners van Brabant (6 - 80 jaar) deden in 2007 significant vaker vrijwilligerswerk voor sportverenigingen dan de inwoners van de rest van Nederland: 13 procent van de Brabanders tegenover 10 procent van overig Nederland.

Fitnesscentra

Sportverenigingen bedienen een grote markt, er zijn 4,7 miljoen georganiseerde sporters in Nederland. De afgelopen jaren is het commerciële aanbod sterk gegroeid, met name de groei van het aantal commerciële fitnesscentra is hier debet aan³⁷. Afgaand op de door de Kamer van Koophandel geregistreerde fitnesscentra telt Nederland er ruim 1.600. Rekenen we ook de andere fitnessaanbieders mee dan komen we tot ongeveer 2.000 aanbieders³⁸. Daarmee lijkt er nu sprake te zijn van een verdringingsmarkt. Van de 2.000 fitnesscentra zijn er naar schatting 280 tot 320 in Noord-Brabant gesitueerd³⁹. Dat is ongeveer 15 procent van het totale aanbod. Daar circa 15 procent van de Nederlandse bevolking in Noord-Brabant woont kan geconcludeerd worden dat het aantal fitnesscentra in Brabant in de pas loopt met de bevolkingsomvang.

Sportterrein

Cijfers van het CBS wijzen uit dat Noord-Brabant in 2003 over relatief veel terrein beschikte dat in gebruik is voor sportactiviteiten. Het gaat om 54 km², dat is 1 procent van de totale oppervlakte. Voor het totaal van de rest van Nederland bedraagt dat aandeel 0,7 procent (zie tabel 4.12).

Tabel 4.12 Terrein in gebruik voor sportactiviteiten in 2003

	km ²	% van totaal
NB	53	1,0
NL excl. NB	268	0,7
NL	322	0,8

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Dagtochten

In Nederland vonden in 2006/2007 volgens het CBS bijna negen miljoen dagtochten plaats, waarvan 15 procent met de bestemming Noord-Brabant (zie tabel 4.13)⁴⁰. Sportief getinte dagtochten zijn behoorlijk populair.

³⁷ Het is niet duidelijk in welke mate het commerciële aanbod en het verenigingsaanbod met elkaar concurreren.

³⁸ De Kamer van Koophandel rekent ondernemers die van oorsprong een sportschool hadden en fysiotherapeuten met een fitnessaanbod niet mee in het overzicht van fitnessbedrijven (zie ook Lucassen et al., 2008b).

³⁹ Dit is niet eenvoudig in te schatten omdat er geen actueel allesomvattend bestand is van alle fitnesscentra in Nederland. Deze schatting is gebaseerd op het bestand van het W.J.H. Mulier Instituut dat gebruikt is voor diverse onderzoeken van het instituut in de fitnessbranche.

⁴⁰ Definitie dagtocht: een recreatieve activiteit waarvoor men ten minste twee uur van huis is (zonder dat daarbij een overnachting elders plaatsvindt, exclusief bezoeken aan familie of kennissen en exclusief dagtochten vanaf een vakantieadres). Iedere dagtocht staat voor één dagrecreat. Betreft onderzoeksperiode van 1 oktober 2006 tot 1 oktober 2007.

Tabel 4.13 Dagtochten naar bestemming en aandeel sport(ieve) recreatie in '06/'07

	Dagtochten (x 1.000)	% Sport(ieve recr.)
Bestemming NB	133.979	27
Bestemming NL excl. NB	753.293	28
Bestemming NL	887.272	28

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

In Noord-Brabant betrof het aandeel sportief-recreatieve dagtochten ruim een kwart, ongeveer hetzelfde aandeel als we in de rest van Nederland zien. Daarnaast is vermeldenswaard dat er in Noord-Brabant veel bezoeken aan pretparken, sprookjesparken, miniatuursteden en dergelijke plaatsvinden. Van alle dagtochten met bestemming Brabant stond 2,5 procent in het teken van een dergelijk bezoek, tegenover 0,8 procent in de rest van Nederland. Van alle andere provincies behaalde alleen Flevoland een hoger aandeel (4,4 procent).

Cruyff Courts

De Johan Cruyff Foundation is een non-profit organisatie die zich richt op het bevorderen van het geestelijk en lichamelijk welzijn van kinderen en jongeren. Dat gebeurt onder meer door de aanleg van Cruyff Courts. Kinderen krijgen met een dergelijk court een goede, veilige plek om te sporten. Door de samenwerking met de buurt, overheid, corporaties, scholen, verenigingen en het bedrijfsleven heeft het Cruyff Court ook een sociale functie in de wijk. Tabel 4.14 leert dat Brabant relatief veel Cruyff Courts heeft: 0,7 per 100.000 inwoners. In de rest van Nederland zijn dat er 0,5 per 100.000.

Tabel 4.14 Gerealiseerde en geplande Cruyff Courts in Nederland in 2009

	Cruyff Courts	
	Abs.	Aantal per 100.000 inw.
NB	18	0,7
NL excl. NB	71	0,5
NL	89	0,5

Bron: <http://www.cruyff-foundation.org>, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Zwemgelegenheden

Zwemmen is razend populair: 47 procent van de sporters (6 - 80 jaar) zwemt en 36 procent van de bevolking (eveneens 6 - 80 jaar) beoefent de zwemsport (Brabantse cijfers zijn ongeveer identiek). Mede daarom is het interessant om na te gaan hoe groot het aanbod is. In 2001 waren er 345 zwemgelegenheden, 288 zwembaden en 601 bassins in Noord-Brabant (NRIT, 2002)⁴¹. Naar rato van het aantal inwoners is dit aanbod bovengemiddeld, zo leert tabel 4.15.

⁴¹ Zwemgelegenheden: het aanbod waar van overheidswege door controle en wet- en regelgeving gezwommen mag worden (naast zwembaden ook bijvoorbeeld recreatieplassen). Dit zijn de meest recente cijfers.

Tabel 4.15 Aantal zwemgelegenheden, zwembaden en bassins in 2001

	Abs.		
	Zwemgelegenheden	Zwembaden	Bassins
NB	345	288	601
NL excl. NB	1.617	1.305	2.954
NL	1.962	1.593	3.555

	Aantal per 100.000 inw.		
	Zwemgelegenheden	Zwembaden	Bassins
NB	15	12	25
NL excl. NB	12	10	22
NL	12	10	22

Bron: NRIT (2002), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Met de bereikbaarheid van het zwemaanbod blijkt het volgens het NRIT in Noord-Brabant relatief goed gesteld (niet zichtbaar in tabel).

Onderwijs

Waar sportverenigingen alleen kinderen bereiken die lid zijn (geweest) van de club, komen scholen in contact met alle kinderen van vijf tot en met zestien jaar (vanwege de leerplichtige periode). Dit is ook voor de sportieve carrière een belangrijke levensfase, omdat sporten op jonge leeftijd stimulerend werkt op de sportparticipatie tijdens latere levensfasen. Het onderwijs is dan ook een belangrijk kanaal om kinderen met sport kennis te laten maken. Sport is echter niet overal onderdeel van het curriculum. Dat kinderen hun hersenen moeten ontwikkelen en kennis moeten vergaren, wordt door iedereen onderkend, maar dat scholen ook een bijdrage aan de lichamelijke ontwikkeling van kinderen zouden moeten leveren is een minder breed verspreide opvatting. Criticasters erkennen het belang, maar zien dit niet als een schooltaak.

Een model dat het belang van sporten op jonge leeftijd onderkent en de effecten ervan niet mogelijk acht zonder medewerking van het onderwijs is het Long Term Athlete Development Program (LTAD programma). Het LTAD is een model dat ten grondslag heeft gelegen aan het Masterplan Talentontwikkeling van NOC*NSF (Hutten et al., 2009). De sporter doorloopt in het LTAD-model zeven fasen, gekoppeld aan de kalenderleeftijd én de biologische leeftijd. In bijlage 4 is het model opgenomen.

De laatste twee jaar van fase één en de fasen twee en drie van het LTAD worden doorgebracht op de basisschool. Het beleid dat gericht is op de inzet van sport voor beleidsdoelstellingen is weinig kansrijk als kinderen in de eerste fasen onvoldoende hebben ontdekt, geleerd en plezier hebben ervaren. In Nederland zijn er drie typen basisscholen die specifiek aandacht besteden aan bewegen en sport op de basisschool: de sportieve school, de sportactieve school en de 'gewone' basisschool (zie bijlage 5). Voor basisonderwijs bestaat er geen schoolsysteem waar je als sporttalent onderwijs en sport samen kunt ontwikkelen. In Nederland zijn er nog niet veel geregistreerde sportieve scholen, zeker niet in Brabant (zie tabel 4.16).

Tabel 4.16 Sportactieve scholen in primair en voortgezet onderwijs per augustus 2008

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs	Totaal
NB	1	3	4
NL excl. NB	66	65	131
NL	67	68	135

Bron: KVLO, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Het basisonderwijs heeft nog een lange weg te gaan om een rol van betekenis te vervullen in het leggen van de basis voor een goede individuele sportieve ontwikkeling en voor het versterken van de sportcultuur. Het gaat om het gepland, georganiseerd en gestructureerd leggen van de basis in de acht jaren op de basisschool. De grootste drempels voor meer aandacht aan bewegen en sport op de basisschool zijn het tekort aan vakdocenten (60 procent heeft geen vakdocent) en het gebrek aan bijscholing en middelen voor upgradation van de sport- en beweegfaciliteiten (Hutten et al., 2009). Ook voor sportieve en sportactieve scholen geldt dat er nog diverse barrières geslecht moeten worden. Een verbinding met buitenschoolse opvang en in een latere fase met sportverenigingen ligt voor de hand (zie o.a. Du Long, 2009).

Verbeterpunten in het bewegingsonderwijs in Noord-Brabant zijn een intensivering van de samenwerking met andere scholen/instellingen (en de begeleiding daarvan) om het (reguliere of extra) bewegingsonderwijs uit te breiden en het verkrijgen van extra financiële middelen om een accommodatie te huren of een vakleerkracht aan te stellen (Du Long, 2009). Het verstrekken van informatie aan scholen om een kennishiaat op te vullen is eveneens van belang, bijvoorbeeld op het vlak van het bewegende schoolplein.

Bij de leeftijd van twaalf jaar breekt de tijd van het voortgezet onderwijs aan. De LTAD-fasen vier, vijf en zes zijn in deze periode van toepassing. Talenten en topsporters gaan in ras tempo intensiever trainen. Voor talentontwikkeling is dit een cruciaal moment dat om veel aandacht en begeleiding vraagt. De balans tussen sport en onderwijs moet daarbij in het oog worden gehouden. De inzet die jonge talentvolle sporters voor hun sport moeten hebben, valt lang niet altijd te combineren met het volgen van een volledig onderwijsprogramma in het voortgezet onderwijs. Daarom kunnen talenten die van Olympische Netwerken of NOC*NSF een topsportstatus hebben gekregen, een beroep doen op de voorzieningen en faciliteiten van 18 topsportvriendelijke scholen in Brabant, waarvan 4 LOOT-scholen (in totaal telt Nederland 26 LOOT-scholen)⁴².

In het beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs bestaan er geen of nauwelijks wettelijke regelingen voor sporters met een talentstatus. Een aantal Olympische Netwerken, waaronder het Olympisch Netwerk Brabant, sluit daarom convenanten met mbo-, hbo- en wo-instellingen.

⁴² LOOT-scholen mogen afwijken van de inrichtings- en examenvoorschriften voor het voortgezet onderwijs. Hierdoor is het mogelijk vrijstellingen te verlenen of lesstof, toetsing en examinering aan te passen als de individuele situatie van de sporter dat nodig maakt. De topsportvriendelijke scholen verklaren in een convenant met het Olympisch Netwerk bereid te zijn bij te dragen aan de optimale ontwikkeling en ontplooiing van talentvolle sporters binnen de wettelijke mogelijkheden van de onderwijsinstelling. Zie voor een volledig overzicht van topsportvriendelijke en LOOT-scholen <http://www.stichtingloot.nl/locaties.php?pid=4>.

Deze instellingen spreken dan af om zich optimaal in te zetten om de combinatie onderwijs en topsport voor de door Olympische Netwerken erkende sporters, mogelijk te maken (de zogenaamde ‘topsportvriendelijke onderwijsinstelling’). Over het algemeen geldt dat hoe hoger het niveau van het onderwijs, hoe meer mogelijkheden er zijn om maatwerk te realiseren voor talenten. Dit wordt veroorzaakt doordat in hoger onderwijs de studenten meer vrijheid van handelen hebben en meer passende keuzes kunnen maken. Er zijn twaalf topsportvriendelijke onderwijsinstellingen in Noord-Brabant.

Een actuele ontwikkeling met betrekking tot de faciliteiten voor topsporters in het onderwijs, is de ontwikkeling rondom de Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's). Een viertal CTO's zorgt in Nederland voor optimale randvoorwaarden ten behoeve van de hoogste nationale senioren- en talent topsportprogramma's van bonden. Uniek aan deze centra is dat op één locatie fulltime trainen, studeren en wonen optimaal te combineren is. Naast Arnhem (Papendal), Amsterdam en Heerenveen, beschikt Brabant ook over een CTO in Eindhoven. Het hart van het CTO ligt weliswaar in Eindhoven, maar andere Brabantse steden werken mee. Zwemmen (langebaan en synchroonzwemmen), honkbal, judo, ijshockey en boulderen (klimsport) vinden plaats in Eindhoven, terwijl turnen bijvoorbeeld in 's-Hertogenbosch gebeurt omdat deze gemeente daarvoor het beste geëquipeerd is⁴³. Er zijn naast het CTO verder geen NTC's in Brabant. Voor een overzicht van CTO's en NTC's, zie bijlage 6.

Een CTO dient de mogelijkheid te bieden tot het volgen van onderwijs dat goed aansluit bij het trainings- en wedstrijdprogramma van de betreffende sportbond(en). Uitgangspunt hierbij is dat de sport leidend dient te zijn en het onderwijs volgend. Een begrijpelijke eis, echter in de praktijk moeilijk realiseerbaar voor de onderwijsinstellingen omdat ze vaak niet kunnen voldoen aan alle eisen, zoals de financiën, facilitaire middelen, de leerplicht en wettelijke condities. Van belang is dat er wettelijke aanpassingen worden gemaakt waardoor onderwijsinstellingen geen drempels meer ervaren in het aanbieden van onderwijs aan de topsporters. Ten tijde van dit onderzoek vindt hierover afstemming plaats tussen de vier CTO's, NOC*NSF, en de ministeries VWS en OC&W.

Er is behoefte aan een bredere samenwerking tussen sport en alle typen van onderwijs om enerzijds maatschappelijke functies in te vullen en anderzijds talentontwikkeling in de sport in het onderwijs hoog op de agenda te krijgen en om tot oplossingen te komen voor problemen van sporters. De huidige combinatiefuncties kunnen worden ingezet om de samenwerking tussen sport en onderwijs te bevorderen. Brabant streeft in haar topsportbeleid naar een optimaal vestigingsklimaat voor toptalenten dat een goede ontwikkelingsbasis biedt aan jonge mensen die in potentie kunnen uitgroeien tot toptalent. Belangrijk daarbij is professionele begeleiding van coaches, trainers en topdocenten die onderwijzen en inspireren. De provincie kan hier een aantal initiatieven in faciliteren. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld het aantrekken van topdocenten, boegbeelden, stimuleren van ontmoetingsplekken (talent coacht talent), het organiseren van masterclasses, beurzen voor toptalenten, instellen van talentprijzen et cetera.

⁴³ Over de lokalisatie van andere sporttakken worden nog onderhandeld.

4.3 Evenementen

Evenementen zijn niet meer weg te denken uit de hedendaagse samenleving. Zij zijn er in allerlei soorten en maten, van een Luikse markt op wijkniveau tot een sportevenement met internationale allure. Iedereen treft tegenwoordig wel iets van zijn gading aan in het royale jaarronde evenementenaanbod. Evenementen hebben een sociaal-maatschappelijke functie en evenementen worden ook gehanteerd om daar als regio economisch beter van te worden. Ze dragen namelijk bij aan een prettig werk- en leefklimaat (noodzakelijk voor elke werkgever en werknemer) en brengen vaak geld in het laatje doordat deelnemers en bezoekers geld uitgeven aan vervoer, verblijf en vermaak. Evenementen worden door overheden ook in het licht van *place marketing* gezien: een evenement kan bijdragen aan het vermarkten van de gemeente of provincie. Bij het bedienen van de doelgroepen bewoners, bezoekers, bedrijven en beleggers door overheden behoren evenementen inmiddels tot het standaardaanbod. Niet zelden moet gewaakt worden voor een *overkill* en steeds vaker moeten beslissingen rondom evenementen strategisch worden getoetst aan de hand van het gemeentelijk (vrijtijds)beleid. Een evenement draagt idealiter namelijk bij aan een 'hoger gemeentelijk doel' (zoals beweegstimulering en *civic pride*).

De database van de Respons Sport Monitor biedt onder meer een overzicht van alle sportevenementen in Nederland in 2008⁴⁴. Van de 573 onderscheiden sportevenementen die in 2008 in Nederland georganiseerd werden vonden de meeste evenementen in Den Haag plaats. 49 evenementen werden in dat jaar in de Hofstad georganiseerd. Rotterdam staat met 43 evenementen op een tweede stek en Amsterdam was derde met 26 sportevenementen. Eindhoven is de eerste Brabantse stad op plaats vier met negentien sportevenementen (zie tabel 4.17).

⁴⁴ Er wordt een ruime definitie gehanteerd, ook worden bijvoorbeeld ook sportbeurzen meegeteld.

Tabel 4.17 Sportevenementen in Noord-Brabant in 2008 naar plaats

Plaats	Abs.	%	Plaats	Abs.	%
Eindhoven	19	24	Cuyk	1	1
Valkenswaard	9	11	Etten Leur	1	1
Breda	5	6	Lierop	1	1
Deurne	4	5	Liessel	1	1
Roosendaal	4	5	Loon op Zand	1	1
'S-Hertogenbosch	4	5	Maarheeze	1	1
Tilburg	4	5	Mierlo	1	1
Helmond	2	3	Mill	1	1
Oss	2	3	Nuenen	1	1
Rosmalen	2	3	Oudenbosch	1	1
Veldhoven	2	3	Putte	1	1
Asten	1	1	Schijndel	1	1
Beesd	1	1	Someren	1	1
Bergen op Zoom	1	1	Son	1	1
Boekel	1	1	Vught	1	1
Boxmeer	1	1	Waalwijk	1	1
Chaam	1	1	Zundert	1	1
			Totaal	80	100

Bron: Respons Sport Monitor, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Noord-Brabant kan trots zijn op sportevenementen, zoals Indoor Brabant, het WK Veldrijden 2009, het NK Marathon 2008, het Ordina Open en het Europees Kampioenschap Zwemmen, Schoonspringen en Synchroonzwemmen 2008. Volgens de Respons Sport Monitor waren er in 2008 80 evenementen in Noord-Brabant (tabel 4.18). Zie bijlage 7 voor een gedetailleerd overzicht van de evenementen in Noord-Brabant. Maar ook in de toekomst liggen er mooie evenementen in het verschiet, bijvoorbeeld het vijfde WK Zwemmen voor gehandicapten in 2010 in Eindhoven. De sportevenementendichtheid is in Noord-Brabant iets lager dan in de rest van Nederland (zie tabel 4.18).

Tabel 4.18 Sportevenementen in 2008

	Aantal	Aantal per 100.000 inw.
NB	80	3,3
NL excl. NB	493	3,5
NL	573	3,5

Bron: Respons Sport Monitor, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Opvallend is dat de evenementen in Brabant zich sterker concentreren rondom bepaalde sporttakken dan in de rest van Nederland (niet zichtbaar in tabel). Vooral de hippische sport en de auto-/motorsport springen als Brabantse evenementensporten in het oog (zie tabel 4.19). De reden hiervoor is dat er van deze sporttakken (naar rato van het aantal inwoners en in absolute aantallen) het meeste evenementen plaatsvinden. Noord-Brabant treedt ook bij veel fiets- en hardloopevenementen als gastheer op, maar dat gebeurt eveneens veel in de rest van het land (zie tabel 4.19).

Tabel 4.19 Sportevenementen naar sporttak en locatie in 2008

	NB		NL excl. NB		NL	
	Aantal	Aantal per 100.000 inw.	Aantal	Aantal per 100.000 inw.	Aantal	Aantal per 100.000 inw.
Hippische sport	12	0,5	29	0,2	41	0,2
Auto-/motorsport	12	0,5	44	0,3	56	0,3
Fietsen (wielrennen, veldrijden, MTB, BMX)	12	0,5	67	0,5	79	0,5
Hardlopen (incl. wandelen)	11	0,5	75	0,5	86	0,5
Tennis	4	0,2	10	0,1	14	0,1

Bron: Respons Sport Monitor, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Binnen de sportevenementen kunnen de topsportevenementen onderscheiden worden. Een overzicht van deze happenings op het hoogste niveau is te vinden in de Evenementen Topsport Kalender van NOC*NSF (NOC*NSF, 2009b)⁴⁵. Daaruit blijkt dat in de periode januari 2009 - juli 2018 voornamelijk 56 topsportevenementen in Nederland plaatsvinden. Tien daarvan (18 procent) vinden in Noord-Brabant plaats, waarvan vijf (deels) in Eindhoven. Het in 2008 gestarte topsportevenementenbeleid zal het Brabantse aandeel in de toekomst moeten opschroeven. Aangezien de proportie Brabanders van Nederlanders lager ligt dan 18 procent (namelijk 15 procent) is het aantal van tien Brabantse topsportevenementen als noch hoog noch laag te kwalificeren. Omdat Noord-Brabant ten opzichte van de rest van Nederland over weinig A-accommodaties beschikt, is dit aandeel wel opvallend hoog. Er zijn echter ook topsportevenementen die buiten een accommodatie om plaatsvinden (waaronder het EK Mountainbiken in Zoetermeer in juli 2009). Met de wetenschap dat in de gemeente Rotterdam alleen al elf evenementen (20 procent) plaatshebben, mag het aantal Brabantse topsportevenementen enigszins gerelativeerd worden.

Een provincie die ambieert meer topsportevenementen binnen de grenzen te laten plaatsvinden (en daarbij het liefst ook het aandeel in de Nederlandse markt vergroot) moet voldoen aan basiscondities. Geschikte accommodaties, een goede bereikbaarheid daarvan en een prettig klimaat voor sporters en andere bezoekers zijn daar voorbeelden van. Na identificatie moeten de *unique selling propositions* echter nog wel goed voor het voetlicht worden geplaatst. Onbekend maakt immers onbemind. Het verdient daarom aanbeveling om de huidige lobby- en marketingkracht in kaart te brengen en te verifiëren of die overeenstemt met de noodzakelijke middelen om het aanbod goed in de markt te kunnen presenteren. Beschikt Brabant over

⁴⁵ Op deze kalender staan evenementen die aan de volgende voorwaarden/omschrijvingen voldoen: * EK's, WK's, Olympische kwalificatietoernooien en vergelijkbare evenementen. Bij vergelijkbare evenementen moet het aantal deelnemende landen 70 procent bedragen van het aantal deelnemende landen aan EK, WK of Olympische Spelen * Evenementen die in Nederland plaatsvinden * Het evenement moet onder auspiciën van een Sportbond (lid van NOC*NSF) georganiseerd worden. * Sportbonden moeten het evenement bij het Informatiecentrum Topsportevenementen aanmelden om op de kalender te komen. * Alleen categorie 1 en 2 topsportonderdelen komen in aanmerking voor plaatsing op de Evenementen Topsportkalender. * Evenementen die op de Evenementen Topsportkalender komen worden onderverdeeld in Top I en Top II topsportevenementen. Bron: NOC*NSF. De kalender is te downloaden via www.nocnsf.nl.

voldoende lobby- c.q. acquisitiekracht in de sport? Rotterdam is een voorbeeld van een gemeente die zich op dit vlak voor het project *Gateway tot the Games 2012* sterk ontwikkeld heeft (zie ook paragraaf 2.3). In Brabant komt deze lobby ook op gang.

Uiteraard mengen de Brabantse gemeenten zich in de strijd om de organisatierechten van toekomstige topsportevenementen. Vanaf 2012 worden alleen nog inspanningen verricht om topsportevenementen naar Nederland als die bevorderlijk zijn voor de Nederlandse Olympische kandidatuur. Dat zijn niet per definitie sporten die op het Olympisch programma staan.

Toeristisch en zakelijk reisverkeer

De toeristisch-recreatieve sector leunt financieel voor een deel op de uitgaven rondom evenementen. Deelnemers en bezoekers verblijven niet zelden langer in de regio dan voor het evenementbezoek noodzakelijk en geven geld uit waarmee inkomsten worden gegenereerd en werkgelegenheid wordt gecreëerd. Mede vanwege deze positieve economische effecten wil het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC), de marketingorganisatie die het toeristisch en zakelijk reisverkeer naar en in Nederland bevordert, Nederland internationaal en nationaal op de kaart te zetten (regionaal en lokaal gebeurt hetzelfde, bijvoorbeeld door regio-VVV's). De sport speelt daarin ook een rol voor de toeristisch-recreatieve en de zakelijke markt. Voor de binnenlandse markt wordt al jarenlang het merk 'Lekker Weg in Eigen Land' gebruikt en door de buitenlandse markt het merk 'Holland'. De bestemmingpromotie is zo ingericht dat een optimale mix van volume (zoals aantal internationale aankomsten) en klantwaarde (bestedingen per verblijf) wordt bereikt (NBTC, 2008). Niet alle marktsegmenten worden even actief benaderd. Er wordt een accent gelegd: de Holland-promotie is gericht op personen die in financiële zin het meest waardevol zijn voor de Nederlandse economie.

De organisatie 'Uit in Brabant' is de marketingorganisatie voor de Brabantse toeristisch-recreatieve sector. Toeristisch-recreatieve kernindicatoren zijn bijvoorbeeld het aantal ontvangen gasten, het aantal overnachtingen en het aantal korte en lange vakanties⁴⁶. Het CBS registreert deze gegevens periodiek. Onderstaand zijn de belangrijkste zaken voor Noord-Brabant (2008) opgesomd. Een uitgebreid cijfermatig overzicht is opgenomen in bijlage 8.

- Het aantal gasten van kampeerreinen, huisjescomplexen en groepsaccommodaties bedroeg 1,4 miljoen (13 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de derde provincie na Limburg en Gelderland) en het aantal overnachtingen in die accommodaties was 8,9 miljoen (11 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de vierde provincie na Noord-Holland, Limburg en Gelderland). De gemiddelde slaappleatsbezetting voor deze groep verblijfsaccommodaties bedroeg in Noord-Brabant 21 procent en in de rest van Nederland 24 procent.
- Het aantal gasten van hotels en pensions bedroeg 1,5 miljoen (8 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de vijfde provincie na Noord-Holland, Zuid-Holland, Gelderland en Limburg) en het aantal overnachtingen in die accommodaties was 2,4 miljoen (7 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de vijfde provincie na Noord-Holland, Zuid-Holland,

⁴⁶ Internationaal succes wordt onder meer gemeten op basis van aantal (buitenlandse) aankomsten.

Limburg en Gelderland). De gemiddelde slaappleatsbezetting voor deze groep verblijfsaccommodaties bedroeg in Noord-Brabant 39 procent en in de rest van Nederland 46 procent⁴⁷.

- Er vonden in Noord-Brabant 1,2 miljoen korte vakanties plaats (13 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de tweede provincie na Gelderland). Korte vakanties concentreren zich in het voorseizoen (30 procent van de korte vakanties in Noord-Brabant vindt daarin plaats).
- Er vonden in Noord-Brabant 0,9 miljoen lange vakanties plaats (11 procent van het Nederlands totaal, Brabant is de vierde provincie na Gelderland, Limburg en Noord-Holland). Lange vakanties concentreren zich in het hoogseizoen (39 procent van de lange vakanties in Noord-Brabant vindt daarin plaats).

Van de zeventien toeristengebieden die het CBS onderscheidt, springen de Noordzeebadplaatsen en de Veluwe(rand) qua toeristische aantrekkingskracht uit boven de andere gebieden. West- en Midden-Brabant doen kort achter deze twee koplopers daarentegen goede toeristisch-recreatieve zaken (CBS, 2008).

De Olympische Spelen in Nederland zal leiden tot een enorme bezoekersimpuls. De recente geschiedenis van de Olympische Spelen leert dat deze aantallen sterk fluctueren, voor een belangrijk deel beïnvloed door de mate waarin een regio dichtbevolkt en *sportminded* is. Het is niet overdreven te stellen dat de Spelen in Nederland zal leiden tot een bezoek van 12.000 atleten, 6.000 begeleiders, 3.000 officials, vijf tot zes miljoen evenementenbezoekers en 30.000 mediavertegenwoordigers. De grote bezoekersstroom leidt tot een economische *boost* van jewelste. Meer indirect liggen er ook goede kansen voor een extra toeristische spin off. Deelnemers, begeleiders en (andere) bezoekers dienen verleid te worden om lang(er) in Nederland te verblijven (en Noord-Brabant te bezoeken). Het gaat eerst om verleiden (tot een bezoek) en vervolgens om vertragen (de bezoekperiode zo lang mogelijk proberen te maken). Het is bovenal aan destiniemetingorganisaties om deze handschoen op te pakken. Duidelijk is dat Brabant diverse ijzers in het vuur heeft om de bezoeker te verleiden tot een bezoek.

4.4 Media-aandacht

Vanwege een combinatie van inlevingsvermogen, spanning, identificatie met de sporter, drang om bij een club of groep te horen en pure bewondering is het leuk om de sport via de media te volgen (Kunnen, 2007). Zogenaamde passieve sportdeelname is al jaren een populaire vrijetijdsbesteding. Van de tien best bekeken programma's in 2008 waren er acht sportprogramma's, in 2007 waren dat er zeven van de tien en in 2006 bestond de top tien louter uit sportprogramma's (SKO, 2009). Met name voetbal en schaatsen weten een miljoenenpubliek voor de buis te trekken.

⁴⁷ Het verschil wordt deels veroorzaakt voor het relatief hoge aantal zakelijke overnachtingen in de Randstad en de toeristische aantrekkingskracht van Amsterdam (die resulteert in een relatief hoge bedbezetting van deze accommodaties in de hoofdstad).

Lezen over en kijken naar sport

De sporttijdschriften hebben tezamen een kernoplage van 1,5 miljoen exemplaren, wat gelijk staat aan 7 procent van de tijdschriftenmarkt (Kamphuis en Van den Dool, 2008). Over (het lezen van) sporttijdschriften en -boeken op provinciaal niveau en de verkoop van sportboeken zijn geen goede trendcijfers beschikbaar.

Tussen 1991 en 2007 is de zendtijd aan sport op televisie weliswaar verdrievoudigd (van 927 uur naar 2.876 uur per jaar), het aandeel sport in de totale zendtijd is bijna gehalveerd (van 6,0 procent in 1991 naar 3,7 procent in 2007) (Kamphuis en Van den Dool, 2008)⁴⁸. Het volgen van sport via televisie, maar ook via de radio, lijkt wat af te kalven. Het is echter nog steeds een populaire bezigheid want circa vier op de tien Nederlanders (6 - 80 jaar) volgden de sport op radio en/of televisie in 2007 (zie tabel 4.20). Inwoners van Noord-Brabant doen dat net zo vaak als de rest van de Nederlanders. Brabantse sporters volgen de sport op radio en/of televisie in dezelfde mate als de rest van de Nederlanders. Opvallend is dat er wel een verschil is bij de niet-sporters: de Brabantse niet-sporters volgen de sport vaker (45 procent) via radio en/of televisie dan de niet-sporters uit de rest van het land (38 procent).

Tabel 4.20 Volgen van sport op radio en/of televisie in 2007 (% 6 - 80 jaar)

	Totaal	Sporters	Niet-sporters
NB	42	42	45
NL excl. NB	41	42	38
NL	41	42	39

Bron: SCP (AVO), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Vanzelfsprekend is niet elke sport voor de kijker even mediageniek. Voetbal kent verreweg het hoogste aantal uren zendtijd dat zelfs schril afsteekt bij populaire sporten als bijvoorbeeld tennis, hockey en zwemmen.

De provinciale Brabantse zenders, zoals Omroep Brabant besteden ook aandacht aan sporten die normaliter niet veel op de landelijke televisie te zien zijn. Daar in het Olympisch Plan 2028 het belang van meer sportdiversiteit op televisie erkend wordt, vervullen de regionale zenders een belangrijke functie.

Toeschouwer bij sport

Van de Nederlandse bevolking (6 - 80 jaar) ging in 2007 gemiddeld ongeveer één op de drie personen minstens eens per jaar naar een sportwedstrijd kijken, zo leert tabel 4.21 (Kamphuis en Van den Dool, 2008). In Noord-Brabant ligt dat aandeel op een iets hoger niveau. Wanneer de sporters en de niet-sporters apart bekeken worden dan kan geconstateerd worden dat sportwedstrijden veel vaker bezocht worden door mensen die zelf ook aan sport doen: 40 procent van de sporters was een bezoeker tegenover 17 procent van de niet-sporters.

⁴⁸ Het krimpend aandeel van de sport is minder groot dan deze cijfers suggereren omdat de zendtijd van Eurosport en van sportabonneekanalen (zoals Eredivisie Live) niet is meegerekend. Ook het volgen van de sport via internet is niet meegenomen.

Tabel 4.21 Toeschouwer bij sportwedstrijden in 2007 (% 6 - 80 jaar)

	Totaal	Sporters	Niet-sporters
NB	37	44	21
NL excl. NB	34	40	16
NL	35	40	17

Bron: SCP (AVO), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

In tegenstelling tot het volgen van de sport via radio en/of televisie is het bezoeken van sportwedstrijden populairder geworden (niet zichtbaar in tabel). Dat hangt samen met uitgekende marketingzetten van de sportaanbieders. Zo zijn er in stadions aparte vakken voor ouders met kinderen.

Omdat het gros van het bezoek aan sportwedstrijden betaald voetbalwedstrijden zijn, wordt het bezoek daaraan separaat geanalyseerd (zie tabel 4.22). Bijna één op de acht Brabanders bezocht minimaal een maal per jaar een betaald voetbalwedstrijd, ruim een derde van de Brabantse voetballers deed dat en ongeveer één op de acht Brabantse niet-voetballers bezocht een stadion voor een voetbalmatch. Brabant wijkt hierin niet af van het nationale beeld.

Tabel 4.22 Toeschouwer bij wedstrijden betaald voetbal in 2007 (% 6 - 80 jaar)

	Totaal	Voetballer	Niet-voetballer
NB	13	37	12
NL excl. NB	13	40	11
NL	13	39	11

Bron: SCP (AVO), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Omroep Brabant

Omroep Brabant is de regionale omroep voor Noord-Brabant en mag zich de grootste regionale omroep in Nederland noemen. Dagelijks luisteren er bijvoorbeeld 300.000 Brabanders naar de omroep en kijken 500.000 personen naar de tv-programma's.

Deze regionale omroep besteedt veel aandacht aan sport. Tijdens het Europees Kampioenschap Zwemmen, Schoonspringen en Synchroonzwemmen en de Olympische Spelen in 2008 zond Omroep Brabant dagelijks journaals uit. Bij de Spelen in Peking is het opmerkelijk dat, naast de NOS, Omroep Brabant de enige Nederlandse omroep was met accreditatie. De openingsdag van het Ordina Open en het Nederlands Kampioenschap Marathon was live op de Brabantse zender te volgen. De Marathon van Amsterdam, een evenement met meer bezoekers en meer internationaal van aard, was bijvoorbeeld niet live te volgen op de televisie.

4.5 Sportwaarden

In het Olympisch Plan 2028 staan bij de bouwsteen sportwaarden vier waarden centraal: gezondheid, zelfwaardering/zelfvertrouwen, prestatievermogen en sociaal gedrag. In de SportersMonitor 2008 is ingegaan op de rol van waarden in de sport, waardoor er inzicht is in welke mate waarden van toepassing zijn op sport en hoe men zichzelf op de verschillende waarden beoordeelt. In tabel 4.23 zijn de resultaten uiteen gezet.

Tabel 4.23 Persoonlijke uitspraken (% 15 – 80 jaar) en uitspraken van toepassing op sport (% 15 – 80 jaar)

	Van toepassing op de bevolking (respondent)			Van toepassing op de sport in het algemeen			
	NB	NL excl. NB	NL	NB	NL excl. NB	NL	
Ik ben zeker van mezelf	60	62	62	60	64	63	Zeker van jezelf te zijn
Ik durf mijn mening te geven	79	75	75	49	51	51	Je mening te durven te geven
Ik voel me door anderen gewaardeerd	60	59	59	47	51	50	Je door anderen gewaardeerd te voelen
Ik heb respect voor anderen	91	88	89	61	64	64	Respect voor anderen te krijgen
Ik ben goed in communiceren met anderen	71	68	68	59	58	59	Te communiceren met anderen
Ik heb veel gevoel voor verantwoordelijkheid	83	83	83	54	59	58	Verantwoordelijkheidsgevoel krijgen
Ik stel doelen en ik ga ervoor om die te bereiken	57	54	54	63	63	63	Doelen te kunnen stellen en ervoor te gaan
Ik kan goed doorzetten	69	70	70	72	73	73	Goed kunnen doorzetten
Ik durf de competitie met anderen aan te gaan	57	53	54	63	61	62	Competitie met anderen aan te durven gaan
Ik voel me fysiek en mentaal gezond	64	59	60	76	73	73	Je fysiek en mentaal gezond voelen
Ik zit lekker in mijn vel	71	65	66	69	69	69	Lekker in je vel te zitten
Ik sta positief in het leven	80	75	75	61	63	63	Positief in het leven te staan

Bron: SportersMonitor 2008, NOC*NSF en W.J.H. Mulier Instituut

Fysieke en mentale gezondheid, doorzettingsvermogen en ‘lekker in je vel zitten’ worden relatief vaak in verband gebracht met sport. Brabanders wijken hierin niet af van de rest van Nederland. Dat Brabanders bij een zelfanalyse bij veel stellingen in positieve zin afwijken van de rest van Nederland springt in het oog. Met name het aandeel Brabanders dat zich fysiek en mentaal gezond voelt, lekker in zijn vel zit en positief in het leven staat is hoger dan in de rest van Nederland.

4.6 Maatschappelijke thema's

Over de rol die sport maatschappelijk kan vervullen is al veel bekend, maar er is zeker nog onontgonnen kennisterrein. De kennisvergroting en -verspreiding over de gebieden waarop en de condities waaronder de maatschappelijk betekenis van sport het grootst is, zal om die reden geïntensiveerd worden.

Gebaseerd op de stellingen die in de SportersMonitor 2008 zijn voorgelegd, verschillen Brabanders niet van de rest van Nederland ten aanzien van de relatie tussen sportzaken en maatschappelijke thema's. Bij de opvoeding van kinderen wordt sport de grootste rol toegedicht. Ook de maatschappelijke bijdrage van sportclubs wordt hoog gewaardeerd en relatief veel personen zien in dat sporten nodig is voor een goede gezondheid (zie tabel 4.24).

Tabel 4.24 Uitspraken sport(verenigingen) (% grotendeels of helemaal mee eens, 15 – 80 jaar)

	NB	NL excl. NB	NL
Voor een goede gezondheid is actieve sportbeoefening nodig	62	59	59
Sportverenigingen zijn te veel gericht op prestatie en wedstrijdsport	29	31	31
Het gaat er tijdens het sporten om zich met anderen te meten en de tegenstander te overwinnen	20	23	22
Meer geld en aandacht voor topsport mag niet ten koste gaan van de breedtesport	51	54	53
Sportclubs leveren een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang in een dorp, wijk of buurt	62	62	62
Bij sportverenigingen heb je te veel regels en verplichtingen	19	24	23
Ik heb sporten nooit leuk gevonden	17	19	18
Als ik een kind had met veel aanleg voor sport, zou ik het zeker stimuleren om een topsportcarrière na te streven	28	33	32
Sport levert een belangrijke bijdrage aan de sociale integratie van etnische minderheden	30	34	33
Sportverenigingen kennen te beperkte trainingsmogelijkheden (dagen/tijden)	15	19	19
Als Nederlanders een Olympische medaille of wereldkampioenschap winnen, heeft dat een positieve invloed op mij	16	20	19
Sport is heel belangrijk bij de opvoeding van kinderen	75	70	71
Sportverenigingen zijn te weinig ingesteld op mensen met beperkte sportieve aanleg	29	30	30
Sporten bij een sportvereniging kost te veel tijd	18	19	18
Het maakt mij niets uit of Nederlandse sporters internationaal goed presteren	22	25	25

Bron: SportersMonitor 2008, NOC*NSF en W.J.H. Mulier Instituut

De samenwerking tussen de sport en het bedrijfsleven is een andere verschijningsvorm die de sport in de maatschappij vervult. Sponsoring is de meest voorkomende samenwerkingsvorm en is niet meer weg te denken in de sport. Er gaat ongeveer 530 miljoen euro om in de Nederlandse sportsponsormarkt, dat is ruim de helft van de totale sponsormarkt (Sport+Markt, 2007).

Betaald voetbalclubs leunen sterk op sponsorgelden, sportevenementen kunnen zonder sponsoring de begroting bij lange na niet sluitend krijgen en sportclubs hebben op dit vlak ook zeker niks te makken. Omdat sponsoring een onmisbare inkomstenbron voor de sport is (en sportassociatie voor sponsorende bedrijven unieke kansen biedt) is het verontrustend dat sponsoring nog onvoldoende wordt beschouwd als een goed communicatie-instrument en dat de kwaliteit van sponsorprojecten te wensen over laat (Hover en Breedveld, 2009).

Sportsponsorgegevens zijn niet op provinciaal niveau voorhanden. Dat bedrijven als Philips (PSV) en Rabobank (sterk gericht op wielersport, hockey en hippische sport) van groot belang zijn voor de Brabantse sportsponsoring behoeft geen toelichting.

4.7 Gehandicaptensport

De gehandicaptensport staat momenteel prominent op de agenda van diverse organisaties. Het ministerie van VWS heeft de gehandicaptensport als een van de speerpunten benoemd in haar sportnota. Ook is de gehandicaptensport een belangrijk aandachtspunt van het Olympisch Plan 2028. Ontwikkelingen als de organisatorische integratie van de gehandicaptensport in de reguliere sportbonden lopen hieraan parallel.

Aantal (sportende) gehandicapten

Ook door de provincie Noord-Brabant is er meer aandacht gevraagd voor de gehandicaptensport. Tijdens de behandeling van de provinciale sportnota 'Sport in Beeld' (2008) in de Statencommissie Zorg, Welzijn en Cultuur hebben alle fracties het belang van provinciale aandacht voor sport(stimulering) voor en door mensen met een handicap aangehaald. Binnen de notitie is in de lijn 'Sport en gezondheid' voorgenomen ervoor te zorgen dat meer Brabanders aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voldoen, waarbij mensen met een lichamelijke of verstandelijke handicap doelgroepen zijn. De sportdeelname van mensen met een handicap is afgelopen jaren weliswaar gegroeid, maar er blijft sprake van een achterstand.

Er is niet met zekerheid vast te stellen hoeveel mensen een handicap hebben en wat de omvang van de verschillende subcategorieën is. Dat komt doordat een centrale registratie ontbreekt en onderzoeken op dit vlak niet goed met elkaar vergelijkbaar zijn omdat definities, onderzoekspopulaties en methodes verschillen (Van Lindert et al., 2008). Een schatting, gebaseerd op een nationaal onderzoek van het SCP (in: Van Lindert et al., 2008), biedt enig inzicht. Die raming leidt tot een aantal van 3,5 miljoen personen met een lichamelijke handicap (waarvan 1,8 licht gehandicapt en 1,7 matig of ernstig) en 112.000 personen met een verstandelijke handicap (waarvan circa 50.000 licht gehandicapt en 62.000 matig of ernstig)⁴⁹.

Gehandicapten sporten minder dan personen zonder een handicap. Bij een lichamelijke handicap daalt de sportparticipatie naarmate de handicap ernstiger wordt, bij verstandelijk gehandicapten neemt die juist toe (zie tabel 4.25)⁵⁰.

Tabel 4.25 Sportdeelname van personen met een handicap in de afgelopen 12 maanden (% 6 jaar en ouder)

Type handicap	Licht	Matig/ernstig
Lichamelijk	69	41
Verstandelijk	57	75

Bron: Van Lindert et al. (2008), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Een indicatief inzicht in het aantal (sportende) gehandicapten in Noord-Brabant kan worden verkregen indien het nationale beeld van het aantal gehandicapten en de nationale deelnamecijfers worden gecombineerd met de vooronderstellingen dat 15 procent van de gehandicapten in Noord-Brabant woont en dat dezelfde proportie van de sportende Nederlandse gehandicapten in Noord-Brabant woonachtig is. De resultaten daarvan staan in tabel 4.26.

Tabel 4.26 Aantal gehandicapten en gehandicapte sporters in Noord-Brabant en Nederland (6 jaar en ouder, exclusief intramuraal)

⁴⁹ Het betreft zelfstandig wonende gehandicapten van 6 jaar en ouder. Personen die intramuraal wonen zijn niet meegeteld.

⁵⁰ De sportdeelname is gebaseerd op minimaal één keer per jaar sporten. Voor personen zonder een handicap bedraagt dat percentage 78 procent. Bij de verstandelijk gehandicapten zijn de ernstig gehandicapten niet bij het onderzoek betrokken geweest (dat kan het deelneemperscentage positief beïnvloed hebben).

		NB	NL
Personen	Lichte lichamelijke handicap	270.000	1.800.000
	Matig/ernstige lichamelijke handicap	255.000	1.700.000
	Lichte verstandelijke handicap	7.500	50.000
	Matig/ernstige verstandelijke handicap	9.300	62.000
	Totaal met handicap	541.800	3.612.000

Sporters	Lichte lichamelijke handicap	175.500	1.170.000
	Matig/ernstige lichamelijke handicap	104.550	697.000
	Lichte verstandelijke handicap	4.275	28.500
	Matig verstandelijke handicap	6.975	46.500
	Totaal met handicap	291.300	1.942.000

Bron: Van Lindert et al. (2008), bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Deze rekenmethode leidt tot de conclusie dat er in Brabant 542.000 personen met een handicap zijn, waarvan er 291.000 (54 procent) minimaal één keer per jaar sporten. Benadrukt moet worden dat dit slechts een indicatieve schatting betreft die sterk leunt op aannames.

Van de personen met een lichamelijke handicap voldeed in 2005 37 procent aan de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen tegenover 55 procent van de Nederlandse bevolking als totaal (Van den Brink-Muinen et al., 2007). Onderzoek van het PON wijst uit dat ook Brabanders met een lichamelijke handicap minder aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voldoen dan mensen zonder handicap.

De mate waarin gehandicapten in georganiseerd verband sporten is niet goed aan te geven. Dat komt doordat het aantal gehandicapte leden van reguliere sportverenigingen die zijn aangesloten bij de diverse landelijke sportbonden zijn nog niet zijn geïnventariseerd (Van Lindert et al., 2008).

Om te stimuleren dat mensen met een handicap meer gaan bewegen en sporten zullen zowel de persoonlijke factoren als de omgevingsfactoren beïnvloed moeten worden. In diverse onderzoeken (zie onder meer Doesborgh (2008) en Schoone (2003)) zijn de drempels in de gehandicaptensport geïnventariseerd. Opvallend is dat zowel op landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau dezelfde drempels, kansen en aanbevelingen terugkomen. Het gaat om de behoefte aan afstemming en samenwerking, kennis van de doelgroep, koppeling van zorg en sport, koppeling van vraag en aanbod, een gemeentegrensoverstijgende aanpak, opleiding van professioneel kader en invulling van randvoorwaarden. De meeste winst zal behaald kunnen worden uit het gericht informeren en stimuleren van specifieke groepen mensen met een handicap en hun directe sociale omgeving over de mogelijkheden en meerwaarden van sportbeoefening. De belangrijkste randvoorwaardelijke verbeterpunten liggen op het vlak van vervoer, kosten en de deskundigheid van begeleiders (Van Lindert et al., 2008)

Doelstellingen voor de Brabantse gehandicaptensport

Gelijk aan de doelstellingen die NOC*NSF benoemt in het 'Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau' (NOC*NSF, 2009a), zou ook Brabant haar ambitie uit moeten spreken dat in een sportprovincie op Olympisch niveau gehandicapten op grote schaal dicht bij huis en

bij reguliere sportverenigingen (kunnen) sporten. In het Expertrapport zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- in 2016 is de sportparticipatie toegenomen van gemiddeld 55 procent tot gemiddeld 70 procent;
- Brabant is sterk vertegenwoordigd in het Nederlands Paralympisch Team en draag hierdoor bij aan de doelstelling om structureel een plek binnen de top 25 en op de lange termijn een top 10-positie te bezetten;
- in de periode 2010-2016 wordt minimaal 1 aansprekend topsportevenement voor gehandicapten georganiseerd in Brabant;
- in 2016 wordt er zeer frequent (crossmediaal) over gehandicaptensport gecommuniceerd. In de media heeft gehandicaptensport een duidelijke plaats verworven, zowel in sport- als in bijvoorbeeld sociaal-maatschappelijke of educatieve programma's;
- in 2016 zijn de Brabanders in het Paralympisch Team en de Paralympische sport aantrekkelijk voor partners als marketingtool. Partners en suppliers verbinden zich aan de Paralympiërs, en het aantal bedrijven dat Brabantse Paralympiërs sponsort, is verdubbeld.

Bij deze doelstellingen hoort het volgende plan van aanpak, geconcentreerd op vier thema's:

- **Sportdeelname**
Mede via speciaal onderwijs, revalidatiecentra, woon- en dagvoorzieningen worden gehandicapten in hun eigen woon- en leefomgeving gestimuleerd om te gaan sporten en worden zij in contact gebracht met het aanbod bij sportverenigingen. Een ketenbenadering is essentieel om vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen. De projecten 'Special Heroes', en 'Sportcoach'⁵¹ worden met behulp van de combinatiefunctionaris ingezet en iedere Brabantse gemeente heeft structureel beleid ter stimulering van een actieve leefstijl en sport en bewegen voor mensen met een handicap.
- **Topsport- en talentontwikkeling**
Via professionele maatwerkbegeleiding en geïntensiveerde topsportprogramma's kunnen talenten in de Brabantse gehandicaptensport zich ontwikkelen tot Paralympisch top 10-niveau. In Brabant zijn verschillende gecertificeerde talentontwikkelingsprogramma's gevestigd die voldoen aan de eisen van NOC*NSF en VWS. Tevens stimuleert Brabant de topcoaches en toptrainers in de Paralympische sport gebruik te maken van de hoogste opleidingstrajecten.
- **Evenementen**
Brabant streeft ernaar Paralympische topsportevenementen te huisvesten, waarbij tevens aandacht is besteed aan de toegankelijkheid van sport- en hotelaccommodaties.

⁵¹ Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma voor leerlingen binnen het speciaal onderwijs, Het project Sportcoach hanteert een uitermate effectieve aanpak om de kwetsbare doelgroep te bereiken en naar een passend sport- en beweegaanbod te begeleiden.

- Media-aandacht
Om meer media-aandacht te genereren, dient te worden gewerkt aan beeldvorming, bewustwording en gedragsverandering. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor oud-sporters en coaches.

5. Sportieve positionering Noord-Brabant

In dit hoofdstuk komen eerst de resultaten van ruimtelijke verkenningen met betrekking tot de Olympische Spelen in Nederland aan bod. Daarbij is er aandacht voor mogelijke Brabantse bijdragen. Vervolgens wordt een suggestie met betrekking tot kernsporten gedaan en bovendien wordt er een voorstel voor een mogelijke aanvullende propositie verwoord. Tenslotte wordt er aandacht geschonken aan de strategie: op welke manier kan Noord-Brabant, als collectief van veel sportminnende gemeenten, de kansen verzilveren?

5.1 Ruimtelijke verkenningen Olympische Spelen in Nederland

Experts uit de wereld van de sport (evenementen), ruimtelijke ontwerpers en deskundigen op gebieden als ruimtelijke ordening, mobiliteit, economie en vastgoed hebben zich in 2007 en 2008 tijdens ateliersessies beziggehouden met het verkrijgen van inzicht in de ruimtelijke mogelijkheden voor het organiseren van een evenement als de Olympische Spelen in Nederland en de nalatenschap ervan (Boersma en Keijsers, 2008). De ateliers hadden een verkennend karakter, er zijn beelden geschetst van manieren waarop de Spelen in Nederland georganiseerd zouden kunnen worden. De resultaten zijn beginpunten voor ruimtelijke debatten voor de Spelen in Nederland, maar geen grondslagen voor concrete keuzen en beslissingen. De experts concluderen dat de Spelen in Nederland mogelijk zijn én dat het nuttig is voor ons land. Als alle accommodaties nieuw zouden worden gerealiseerd dan zou het 500 tot 600 hectare vergen om de Olympische Spelen onder te brengen.

Het is interessant om na te gaan of deze deskundigen een mogelijke rol voor Brabant zien weggelegd en welke dat dan is. Die mogelijke toekomstige ‘Olympische functie’ van de provincie is immers van belang voor beslissingen die op de korte termijn genomen moeten worden. Een essentiële basisvraag is of de Spelen in een regio plaats moeten vinden die (economisch) kansrijk of kansarm is. Een reden om de Spelen te concentreren in een kansrijke Nederlandse regio is dat er ‘doorgepakt kan worden’. Het voorkomen van een te groot economisch verschil tussen kansrijke en kansarme gebieden is een argument om de Spelen te concentreren in een kansarme omgeving. Onder meer refererend aan negatieve ervaringen in Athene en Torino (daar ontstonden bijvoorbeeld *white elephants*; in onbruik geraakte accommodaties en gebieden) wordt de conclusie getrokken dat de Spelen beter economische ontwikkelingen kunnen versterken dan als impuls voor nieuwe kunnen fungeren. Deze conclusie van het expertteam speelt Brabant in de kaart omdat (delen van) Noord-Brabant economische groeipotentie hebben en kansrijk zijn. Noord-Brabant wordt natuurlijk niet alleen genoemd, ook de Randstad en Arnhem/Nijmegen worden aangehaald. Additionele impulsen kunnen zich eventueel richten op de Stedendriehoek, Twentestad, Groningen/Assen en Heerlen/Maastricht. Het is dus plausibel dat Noord-Brabant een functie heeft bij een eventuele Olympische Spelen in Nederland.

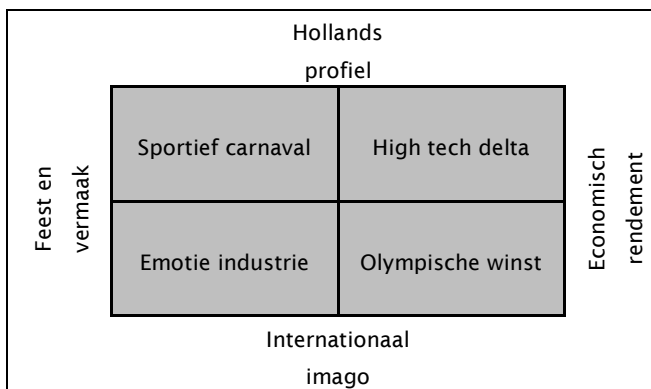
In de ateliersessies lag het accent op de plaatsen waar sporten mogelijk gelokaliseerd zouden kunnen worden, waarbij met name op de infrastructuur (waaronder accommodaties) is ingezoomd. Men moet er zich van vergewissen dat er ook kansen zijn op andere vlakken, kansen die ook (of juist?) Brabant kan pakken. Voorbeelden hiervan zijn het aanbieden van trainings- en vergaderlocaties. Ook ligt er de uitdaging om deelnemers, begeleiders en (andere) bezoekers van de Spelen te verleiden om méér van Nederland (Brabant) te zien, niet alleen op sportief gebied, maar ook bijvoorbeeld op het gebied van cultuurhistorie (zie ook paragraaf 4.3).

Het verkennen van de ruimtelijke mogelijkheden voor het organiseren van de Olympische Spelen is niet alleen een technische, planologische oefening. De doelen van de organisatie, die worden ingegeven door het thema van de Spelen, bepalen ook wat geschikte en minder geschikte locaties zijn. De Spelen moeten namelijk iets karakteriserends over het land voor het voetlicht plaatsen. De koppeling van thema en ruimtelijke inrichting is cruciaal, maar dit wordt nog onvoldoende erkend. Als het thema van de Spelen nog niet bekend is, is het dus niet mogelijk om over planologische zaken knopen door te hakken. Trekken we deze gedachtegang nog iets verder door dan betekent dat ook dat zonder thema weinig gezegd kan worden over de koppeling van sporten aan regio's (zoals provincies). Andersom is de relatie er ook: bij het kiezen van de centrale boodschap van het evenement kunnen de ogen niet gesloten worden voor de ruimtelijke (on)mogelijkheden.

Bij de vernoemde ateliersessies zijn vanuit wat extreem gekozen thema's de ruimtelijke mogelijkheden verkend. Versterking van het Hollandse profiel staat daarbij tegenover vernieuwing van het internationale imago en het behalen van hoge economische rendementen uit de Spelen tegenover het organiseren van de Spelen als een spetterend feest voor iedereen. Binnen de 4 kwadranten die op basis van deze twee assen ontstaan, zijn toen thema's bedacht die dienden als startpunt voor toepassing van ruimtelijke principes. De vier kwadranten met voorbeelden van mogelijke thema's zijn⁵²:

- Sportief carnaval (Hollands/feest en vermaak);
- High tech delta (Hollands/economisch rendement);
- Emotie industrie (internationaal/feest en vermaak);
- Olympische winst (internationaal/economisch rendement).

Figuur 5.1 Mogelijke thema's Olympische Spelen in Nederland

Bron: Boersma en Keijsers 2008, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Vanuit ruimtelijke principes en de vier mogelijke thema's zijn de ruimtelijke opties verkend. Die zijn samengevat in drie groepen:

⁵² Zie Boersma en Keijsers (2008) voor additionele informatie over de vier thema's.

- Bundelen (concentratie van accommodaties), vier modellen:
 - Amsterdamse Metropool
 - Waterrijk Amsterdam
 - Rotterdams Rivierfront
 - Wereldhaven Rotterdam
- Verdelen (deconcentratie van accommodaties), vier modellen:
 - Olympische stedenring
 - Sportief voorland
 - Oneindig laagland
 - Hollands reliëf
- Verre horizonten (innovatieve optie om nieuwe kansen aan te boren), twee modellen:
 - Schiphol naar zee
 - Rondje Randstad

Binnen de drie groepen zijn in totaal tien prototypische modellen uitgewerkt. Noord-Brabant heeft alleen binnen de vier modellen die uitgaan van verdelen een rol van betekenis. Deze worden nu kort uitgewerkt. In bijlage 9 is een grafische weergave van de vier Brabantse modellen weergegeven.

In het model ‘Olympische stedenring’ speelt de Randstad een grote rol, er is een concentratie van belangrijke accommodaties in Utrecht, maar ook andere landsdelen worden betrokken. Eindhoven (nieuwe zwemaccommodatie en PSV-stadion) en accommodaties in 's-Hertogenbosch worden expliciet aangehaald.

Bij het model ‘Sportief voorland’ wordt de Randstad juist ontweken omdat juist daarbuiten economische impulsen gewenst zijn. De regio Eindhoven wordt nadrukkelijk aangehaald als locatie voor de belangrijkste Olympische accommodaties (waaronder het Olympisch park en een nieuw zwemparadijs).

De uitwerking van ideeën voor het organiseren van de Olympische Spelen in het zo kenmerkende Hollandse rivierenlandschap (niet alleen maar in de steden) concentreert zich rond de knooppunten van de infrastructuur in en rond de rivierdelta. Dit is de essentie van het model ‘Oneindig laagland’. Er kan een rivierlint gecreëerd worden vanaf Rotterdam (waar zich overigens nog wel het zwaartepunt van het Olympisch Park en het Olympisch Dorp bevindt) tot in Nijmegen waarbij de rivier met uiterwaarden zowel arena (voor de buiten- en watersporten, sommige hallen en de feestterreinen), tribune (dijken) als decor (voor de media) is.

Basis voor het model ‘Hollands reliëf’ is het situeren van zoveel mogelijk verschillende Olympische accommodaties in kenmerkende Hollandse landschappen van de kustzone tot in de diepe polders. De bezoekers en deelnemers maken kennis met alle landschappen die kenmerkend zijn voor Holland, van het strand en de duinen tot de geestgronden en de oude klei- en veenpolders. Er is hier alleen een bescheiden rol voor (West-)Brabant weggelegd, andere delen van Brabant zijn niet direct betrokken.

Een gedegen vervoersnetwerk is van cruciaal belang bij alle opties. Van alle modellen, die louter beginpunten voor ruimtelijke debatten voor de Spelen in Nederland vormen, was er niet één die het beste was. Aan elk model kleven sterktes en zwaktes. Het is van belang de ontwikkelingen met betrekking tot ruimtelijke verkenningen te blijven volgen. Een studie naar de mate waarin ‘Brabantse’ bestuurders vertegenwoordigd zijn in (inter)nationale

sportnetwerken is interessant. De Brabantse lobbykracht is immers van grote invloed op de rol van Brabant tijdens een eventuele Spelen in Nederland.

5.2 Brabantse positionering

Kernsporten

De kernsporten vormen het hart van de sportieve positionering van Noord-Brabant. Met de positionering wordt de positie van de provincie, in het hoofd van de consumenten/partners, ten opzichte van andere provincies bedoeld (naar Floor en Van Raaij, 1999). Het identificeren van Brabantse kernsporten valt niet binnen de opdracht die ten grondslag ligt aan dit rapport. Gezien het grote belang ervan en het feit dat de analyseresultaten van dit onderzoek enige handvatten bieden, wordt daar in deze paragraaf evenwel op ingegaan. De geselecteerde sporten dienen beschouwd te worden als input voor een discussie hierover. Deze sporten mogen niet worden beschouwd als een concreet advies omdat deze keuze in samenspraak met partners tot stand moet komen⁵³.

Noord-Brabant streeft het imago van een sportprovincie na. Brabant staat hierin echter geenszins alleen want bijvoorbeeld Flevoland, Drenthe en Limburg afficheren zich ook met sport. De waterrijke provincies (zoals Noord-Holland, Groningen, Friesland en Zeeland) mikken als 'watersportprovincie' op hun beurt op een niche op de sportlandkaart. Ook gemeentelijke overheden associëren zich in groten getale prominent met sport: in de race voor de nominatie 'sportgemeente van het jaar' namen in 2006, 2007 en 2008 respectievelijk 18, 22 en 23 gemeenten deel⁵⁴. Sport als paradepaardje van een overheid is dus niet onderscheidend. Dat is misschien maar goed ook, want kan men niet stellen dat in een sportland de sport voor iedere overheid een kansrijk en aantrekkelijk domein zou moeten zijn? Binnen de sport zal een specialisme vastgesteld moeten worden.

Bij de implementatie van het Olympisch Plan 2028 door lokale en regionale overheden (zoals een provincie) wordt door NOC*NSF aanbevolen om vroegtijdig te kiezen voor kernsporten. Dat zijn de sporten waarin een regio uitblinkt en die er geworteld zijn. Op basis van resultaten uit exercities die binnen deze studie zijn uitgevoerd, wordt bepaald wat de kernsporten zouden kunnen zijn (de beschikbare informatie is dus gelimiteerd). Omdat er meerdere wegen naar Rome leiden zijn er drie exercitievarianten gebruikt. Hierdoor wordt enigermate tegemoet gekomen aan de 'vrijheidsgraden' die aan de analyse kleven. Bij de analyses staan de volgende indicatoren centraal:

1. best vertegenwoordigde sporten bij Olympisch Netwerk Brabant;
2. sporttakken waarin Brabantse gemeenten in de 38 topcompetities uitblinken (hoog deelnamepercentage Brabantse teams);

⁵³ Een publieksmeting in dit kader is ook mogelijk.

⁵⁴ Winnaars waren Rotterdam (2006) en Enschede (2007 en 2008). In 2008 waren er ook nog twee andere prijzen, namelijk Sportgemeente van het Jaar 2008 in de categorie tot 40.000 inwoners (winnaar Helden) en die in de categorie 40.000 tot 100.000 (winnaar Delft).

3. sporttakken waarin Brabantse gemeenten in de 38 topcompetities uitblinken (prestaties Brabantse teams);
4. Brabantse CTO-sporten;
5. best vertegenwoordigde sporttakken bij Brabantse sportevenementen in 2008;
6. kernsporten van de B5;
7. sporten die volgens de B5 plausibel zijn tijdens Spelen in Brabant (correctie voor Olympische sporten);
8. Brabantse resultaten tijdens Olympische Spelen in de periode 2000 - 2008 (individueel en duo).

Deelnamepercentages van sporttakken zijn niet meegenomen omdat de Brabantse deelnamecijfers niet significant verschillen met de rest van Nederland. De analysevarianten verschillen in de wijze waarop de acht indicatoren gebruikt worden. Zie bijlage 10 en 11 voor de verantwoording en de uitkomsten. De resultaten staan in tabel 5.1⁵⁵.

Tabel 5.1 Uitkomsten selectie kernsporten per variant

Sporttak	Variant		
	1	2	3
Hockey	X	X	X
Paardrijden/hippische sport	X	X	X
Voetbal	X	X	X
Wielrennen/mountainbiken	X	X	X
Zwemmen	X		

De uitkomsten van de drie methoden verschillen niet veel, wat ertoe leidt dat het benoemen van mogelijke kernsporten vereenvoudigd wordt. De uitkomsten wijzen in eerste instantie op de volgende kernsporten: hockey, hippische sport, voetbal en (disciplines van) de wielersport. Zwemmen staat op het tweede plan.

De analyse kent, mede als gevolg van het gebruik van secundair bronmateriaal, een drietal zwakke punten: individuele sporten kunnen bij criteria twee en drie niet geselecteerd worden omdat die in de betreffende analyse uitgesloten worden. Daarnaast lopen bij criterium acht alleen Olympische sporten mee, terwijl bij de kernsportselectie ook niet-Olympische sporten betrokken moeten worden. Ten derde wegen alle criteria even zwaar mee, terwijl dat discutabel kan zijn. Indien de criteria twee, drie en acht worden uitgesloten van de analyse dan leidt dat tot een belangrijke conclusie: zwemmen wordt dan nadrukkelijker als kandidaat naar voren geschoven. De impact van de afwezigheid van een weging kan alleen worden bepaald als de aard en sterkte van de weging vastgesteld wordt (dat is niet aan de orde). Desalniettemin scoren de vijf genoemde sporten substantieel hoger dan de andere sporten. Een eventuele weging van criteria zal niet snel leiden tot een andere sportselectie.

⁵⁵ De sporttakken die per variant het hoogst en op één na hoogst scoren zijn in de tabel opgenomen.

De conclusie is dat de analyse duidelijk wijst in de richting van de volgende mogelijke kernsporten:

- hockey;
- hippische sport;
- voetbal;
- wielrennen;
- zwemmen.

De uitkomsten van deze enigszins mathematisch tot stand gekomen selectie verdienen een plausibiliteitstoets. Is deze selectie reëel? Past het ook bij de beeldvorming die men van Brabant heeft? Er kan geconstateerd worden dat de vijf sporten deze toets met verve doorstaan. De plannen voor de hockeystadions en de topsportprestaties onder leiding van Marc Lammers ondersteunen bijvoorbeeld de selectie van hockey. De hippische sport is sterk geworteld in Noord-Brabant, mede dankzij Anky van Grunsven en het ruim 40 jaar oude Indoor Brabant. Naast de gemeente Deurne kan wellicht alleen de gemeente Enschede (met name dorp Boekelo) aanspraak maken op de titel ‘paardengemeente van Nederland’ als die vergeven zou worden. De combinatie voetbal en Brabant leidt uiteraard tot onder meer PSV, NAC en Willem II. Maar ook de tweede en derde plaats van RKC Waalwijk en FC Den Bosch in de eerste divisie in 2008 mogen niet ongenoemd blijven. Wielrennen is in het rijtje ook geen vreemde eend in de bijt, getuige de topsportprestaties van Brabanders Leontien van Moorsel, Bart Brentjens, Rudi van Houts, Gerben de Knegt, Richard Groenendaal, Marianne Vos en Lars Boom⁵⁶. Ook de organisatie van het WK Veldrijden 2009 in Hoogerheide ondersteunt de selectie van wielrennen tot kernsport. Tenslotte de zwemsport. Daarvan kan gesteld worden dat die sporttak zeker in overweging moet worden genomen bij de kernsportselectie, getuige het Europees Kampioenschap Zwemmen, Schoonspringen en Synchroonzwemmen in 2008 in Eindhoven, de aanwezigheid van het Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep (met een InnoSportLab) en natuurlijk de topprestaties van de Brabantse zwemmers.

Rugby mag aangemerkt worden als een *outsider* omdat de score bij de selectie niet zo hoog is, maar dit onderzoek wel voor het eerst kwantificeert dat Brabant dé rugbyprovincie van Nederland (in 2008) is. Een derde van de teams in die topcompetitie is immers Brabants en The Dukes uit 's-Hertogenbosch gingen in 2008 met de nummer één-positie aan de haal (en waren in 2009 verliezend finalist in de strijd om de landstitel). Bovendien is er een kans dat deze sport in oktober 2009 als Olympisch wordt aangemerkt. Biljarten (driebanden) kan om ook als een ‘outsider’ gezien worden omdat het aandeel Brabantse teams groot is.

De denksporten, nog niet eerder ter sprake gekomen, zijn eveneens een opmerking waard omdat het nader verkennen van kansen voor deze sporttak aantrekkelijk kan zijn, meer specifiek voor de gemeente Eindhoven en/of het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven. Ofschoon geen Olympische sporttak is het opvallend dat de denksporten nog niet door een lokale of regionale overheid ‘geclaimd’ zijn en tezamen geen kleine markt vormen. Een kans voor Brainport, temeer omdat dit samenwerkingsverband nadrukkelijk door lokale ondernemers omarmd

⁵⁶ Leontien van Moorsel was ten tijde van haar Olympische topprestaties een Brabantse sporter (nu niet meer).

wordt⁵⁷? Denksporten zijn dammen, schaken, bridge en go. Ook reversie, pokeren, sudoku, scrabble, shogi en stratego worden wel eens denksport genoemd. Een denksporttriatlon bestaat uit bridge, dammen en schaken.

Een mogelijke aanvullende exercitie in het kader van kernsporten is het analyseren van Brabantse topsportresultaten van prestigieuze sportevenementen (zoals EK's en WK's). Ook het onderzoeken van de mate waarin verenigingen en leden van sportbonden in Brabant vertegenwoordigd zijn, is een interessant onderzoeksgebied. Doordat de demografie van Nederland verandert is het mogelijk dat de actieve en passieve deelname aan sporttakken in de toekomst mee verandert. De matige populariteit van bijvoorbeeld taekwondo (thans 11.000 georganiseerde beoefenaars) kan als gevolg van demografische wijzigingen bijvoorbeeld flink toenemen ten koste van andere sporttakken. Dit is van belang omdat kernsporten op korte termijn moeten worden gekozen, terwijl de populariteit van sporttakken aan verandering onderhevig is.

Bij het hanteren van kernsporten mengt de provincie zich in een concurrentiestrijd met andere provincies. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een Brabantse stad en een stad in een andere provincie azen op de organisatie van hetzelfde (top)sportevenement binnen de eigen grenzen of het aantrekken van talenten naar de eigen regio. Het is namelijk erg lastig om elke sporttak aan één regio te koppelen en tegelijkertijd binnen de regio hierover (tussen gemeenten) geen rivaliteit te laten ontstaan. Dat komt doordat er altijd sprake is van een bepaalde mate van autonoom optreden. Dit is betreurenswaardig, omdat dit vanuit een nationale visie inefficiënt werkt en er altijd een Nederlandse verliezer is. Illusterend is de wedijver tussen Rotterdam en Utrecht voor de Tourstart 2010. Op voorhand was al duidelijk dat de rivaliteit tussen Rotterdam en Utrecht voor het Grand Départ van de Ronde van Frankrijk in 2010 zou leiden tot een Nederlandse 'verliezer'. Zou de Hollandse succeskans niet (nog) groter zijn geweest als Nederland in staat was geweest één vuist te maken?

Het verhaal van het kip en het ei is ook van toepassing op de selectie van kernsporten door gemeenten en provincies en het thema van een eventuele Olympische Spelen. Elke Spelen hebben een overkoepelend thema dat past bij een land. Sydneysiders kozen bijvoorbeeld *Share the spirit* en Beijing presenteerde zich met de pay-off *One World One Dream*. Het centrale thema hangt samen met de locatie waar sporten tijdens de Spelen plaatsvinden. Dat werd geïllustreerd in de voorgaande paragraaf. In het model 'Oneindig laagland' concentreren de Olympische knooppunten zich bijvoorbeeld in en rond de rivierdelta. Vanzelfsprekend worden bij een keuze voor een thema de ogen niet gesloten voor regio's waar sporttakken geworteld zijn. Dat neemt echter niet weg dat het op korte termijn kiezen van een kernsport enigszins op gespannen voet staat met het thema dat (mogelijk) pas over zeven of acht jaar gekozen wordt. Met het oog op Nederland sportland is het niettemin raadzaam om als regio te excelleren met sporten waarin uitblinkt wordt en die 'horen' in het gebied. Er kan niet met het selecteren van kernsporten gewacht worden totdat het thema van een Spelen bekend is.

⁵⁷ Er zijn in Noord-Brabant tal van samenwerkingsinitiatieven zoals de West-Brabantse Vergadering, 5-Sterren regio, de ideale connectie en Brainport. Van de vernoemde instellingen wordt met name Brainport door Brabantse ondernemers omarmd (Bestuurlijk Brabant, 2009).

Gouden ruit als aanvullende propositie?

Tegen de achtergrond van de hiervoor omschreven onvermijdelijke intergemeentelijke – en provinciale ‘sportconcurrentie’, wordt geadviseerd om ook de mogelijkheden te verkennen om een additionele propositie te ontwikkelen die de keuze voor kernsporten kan versterken.

Daardoor kan de positionering van Brabant versterkt worden. Een mogelijke aanvullende kansrijke propositie is specialisatie op het gebied van de samenwerking tussen de sport, het bedrijf en (wetenschappelijk)e kennisinstellingen (de ‘gouden driehoek’) waardoor innovaties kunnen ontstaan. Een overheidsrol komt in de gouden driehoek niet expliciet tot uiting (die functie wordt overigens wel eens tot ‘bedrijf’ gerekend). Daarom dient wellicht gesproken te worden van een ‘gouden ruit’, een vierhoek waar de activerende en faciliterende rol van de overheid expliciet wordt gemaakt.

Er zijn twee redenen waarom deze propositie een nadere verkenning waard lijkt. In de eerste plaats raakt de samenwerking van dit kwartet met name het optimaliseren van topsportresultaten⁵⁸. Deze krachtenbundeling is noodzakelijk voor een land met forse topsportambities omdat de verschillen tussen winnen en verliezen in de afgelopen jaren veel kleiner zijn geworden. In de woorden van Maurits Hendriks, technisch directeur van NOC*NSF: ‘Vroeger was het verschil tussen goud en zilver één centimeter. Nu is dat het verschil tussen goud en de tiende plaats’ (Sport & Strategie, 2009a). De stelling dat de samenwerking tussen de sport, het bedrijfsleven, de overheid en de wetenschap van groot belang is om deze ene centimeter te overbruggen kan op brede steun rekenen. De tweede reden is dat Noord-Brabant een leidende positie op dit vlak heeft die ‘een vliegende (door)start’ mogelijk maakt. De koploperspositie is het gevolg van topsportprestaties (zoals die van Pieter van den Hoogenband en Anky van Grunsven) en gemeentelijke erkenning (de gemeente Eindhoven steunt de Stichting Sports and Technology financieel) die als vliegwiel voor de samenwerking dienst hebben gedaan. Dat Brabant zich hierin sterk ontwikkeld heeft blijkt uit het feit dat één van de twee InnoSportLabs en alle Fieldlabs zich in Brabant bevinden. Deze expertise is in Noord-Brabant dus sterk geborgd. Voor een overzicht van de labs en de verschillen tussen de InnoSport- en Fieldlabs, zie bijlage 12.

Met de expertise van Philips en de High Tech Campus Eindhoven (waar sprake is van een bundeling van meer dan 100 innovatieve bedrijven) lijkt de *claim* van de gouden ruit een nog grotere slaagkans te krijgen. Met de ontwikkeling van een Sport Zone in Limburg, waarin ook de vier-eenheid een rol krijgt, is er op dit gebied al een kaper op de kust. Innovatie heeft niet alleen betrekking op spectaculaire vondsten (zoals het ontstaan van producten). Het gaat ook over het verbeteren van (bedrijfs)processen (men spreekt dan vaak van sociale innovatie). De mogelijke aanvullende propositie hoeft zich dus niet te beperken tot innovatie van technologische aard.

⁵⁸ Hoewel er ook veel voorbeelden zijn van output van die samenwerking waar ook de breedtesport de vruchten van plukte, zoals bijvoorbeeld de klapschaats, sportvoedingssupplementen, aerodynamische strips op schaatspakken en hartslagmeters.

5.3 Strategie

Binnen het openbaar bestuur is de aandacht voor (intergemeentelijke) samenwerking de afgelopen jaren sterk toegenomen (EGEM, 2007). De voordelen van intergemeentelijke samenwerking kunnen worden geclusterd tot de drie K's: (verbeteren van) kwaliteit, (verminderen van) kwetsbaarheid en (verlagen van) kosten (Capgemini, 2007). Daar kan een vierde K aan toegevoegd worden, namelijk de K van (het verzilveren van) kansen, Olympische kansen.

Bij teamsport is een ploeg het meest succesvol als de sterke punten van de individuen worden gecombineerd en sporters zichzelf in dienst van het team willen stellen. Dit is een sportieve metafoor voor de organisatie van de Spelen waarbij ook steden en provincies een geoliede spelersgroep moeten vormen. Hetzelfde geldt voor het streven naar een samenleving op Olympisch niveau. Deze sportmetafoor volgend, kan men stellen dat het samenstellen van een optimaal team uitdagender wordt omdat er in het kader van het Olympisch Plan 2028 geen coach is wiens wil wet is. NOC*NSF heeft het voortouw genomen met het opstellen van het Olympisch Plan 2028, maar de rol van de sportkoepel zal al in de loop van 2009 minder leidend worden. Het plan wordt van ons allemaal, er is dan sprake van *multi ownership*. Publiek-private partnerships zijn noodzakelijk. Overheden, werkgevers, werknemers, onderwijs, wetenschap en sportwereld moeten samenwerken. Ook de (gemeenten binnen de) provincies zullen een positie moeten innemen. Dat is niet eenvoudig, omdat zij buiten deze samenwerkingscontext niet zelden elkaar concurrenten of zelfs tegenpolen zijn. Zie bijlage 13 voor algemene succesfactoren voor intergemeentelijke samenwerking.

Wedijver tussen en binnen provincies is niet per definitie onwenselijk omdat competitie het eindresultaat zelden slecht doet, meestal is het tegendeel waar. Belangrijk is dat er in deze competitieve setting geen energie verspild wordt. Met name bij bovenlokale zaken (zoals evenementen en accommodaties) is samenwerken belangrijk. Het gezamenlijk optrekken binnen het veelomvattende Olympisch Plan 2028 stelt forse eisen aan inlevingsvermogen, eerlijkheid, onderling vertrouwen, geven en nemen. Het proces zal organisch tot ontwikkeling moeten komen. Het is voor alle actoren offers brengen en kansen krijgen. En dat niet per se voor iedereen in een uitgebalanceerde verhouding. Het gaat om *Winning by sharing* (Benjamin, 2005). Pas als alle participanten dit op voorhand erkennen is er een uitgangspositie met succespotentie. Dat Brabant van alle Nederlandse provincies de hoogste concentratie sterke gemeenten heeft (de B5) maakt samenwerken er niet eenvoudiger op. De potentie is daarentegen extra groot. Brabant moet zich realiseren dat er gezamenlijk een front kan worden gevormd tegen bijvoorbeeld de Randstad (maar ook over de grenzen kan Brabant zich met veel regio's meten). Wat als provincie mogelijk is, kunnen gemeenten niet altijd alleen. Er gaat een synergetisch effect van uit.

6. Conclusie

Het beantwoorden van de in hoofdstuk 1 vermelde kernvragen staat centraal in dit slothoofdstuk. Er wordt ingegaan op sportieve ontwikkelingen en de identificatie van kansen voor Noord-Brabant en de voorwaarden waaronder deze benut kunnen worden. Daarbij wordt ook het krachtenveld beschreven. Ook worden andere belangrijke zaken aangehaald. Met het symbolische jaar 2028 in gedachten wordt tenslotte stil gestaan bij de onzekerheden van uitspraken over de toekomst.

Het Olympisch Plan 2028 dient de hele samenleving

De brede steun voor het Olympisch Plan 2028 krijgt het niet voor niets. Erica Terpstra verwoorde het op 8 juli 2009 treffend: ‘Het is fantastisch dat we nu samen gaan werken aan het realiseren van onze droom om met onder meer sport en evenementen een bijdrage te leveren aan een betere samenleving’. De goedlachse Olympisch medaillewinnaar uit 1964 meldde tevens: ‘Ook wat ons betreft gebruiken we het Olympisch Plan 2028 om in Nederland een cultuur te realiseren van willen presteren en kunnen excelleren. Niet alleen op het gebied van sport, maar zeker ook op het gebied van onderwijs, cultuur, wetenschap, innovatie en ondernemerschap. En het is daarbij belangrijk dat iedereen mee kan doen en meedoet’. Het Olympisch Plan 2028 dient de hele samenleving en de eventuele organisatie van de Spelen in bijvoorbeeld 2028 is een inspirerend toekomstbeeld. De ambities op het vlak van topsportontwikkeling, breedtesportontwikkeling, op sociaal maatschappelijk terrein, welzijn, economie, ruimtelijke ordening, evenementen en media-aandacht vormen de rode draad in het plan. Op basis van uitspraken van een gevarieerd team van Nederlandse experts en IOC-voorzitter Rogge kan geconcludeerd worden dat Nederland prima als gastland van de Spelen kan optreden.

Sport goed instrument voor realisatie Brabantse ambities

De sociale, culturele en economische waarde van sport krijgt erkenning in Brabant. De doelen van het sportbeleid zijn het stimuleren van maatschappelijke bindingen, het verbeteren van de gezondheid en het inzetten van (top)sport voor het imago van de provincie. Maar de sport kan in Brabant ook bijdragen aan extrasportieve zaken. Er is vooral een sportfunctie binnen de programmalijnen Dynamisch Brabant, Perspectiefrijk Brabant en Verbindend Brabant. Er zijn ook diverse parallellen tussen de doelen van brede Brabantse ontwikkelingsagenda en het Olympisch Plan 2028. Omdat Brabant de kracht van het instrument sport onderkent en de nationale Olympische ambities op belangrijke punten overeenkomen met doelen die Brabant nastreeft, verdient het Olympisch Plan 2028 Brabantse support en implementatie. In de context van BrabantStad krijgt de sport sinds kort ook structureel aandacht. Het Brabants sportbeleid valt op omdat Brabant de enige provincie is waar alle thema's in het beleid geïntegreerd zijn. De nadruk op accommodatiebeleid binnen het breedtesportbeleid van de gemeenten dient bijgesteld te worden, maar dit geldt voor alle provincies in Nederland. Er mag niet vergeten worden dat de hele maatschappij op een Olympisch peil moet worden gebracht, niet alleen de evenementen, topsportprestaties en –accommodaties. Het lokaal en provinciaal sportbeleid dient ook minder sectoraal georiënteerd te zijn, er moet meer sportinclusief gedacht worden. Van de B5-steden hebben Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg het topsportbeleid het best op orde. Breda timmert aan de weg en Helmond sluit de rij.

Stagneren en excelleren op bouwstenen

Onderstaande tabel vat de bevindingen in dit rapport per bouwsteen samen. Informatie over de gehandicaptensport in Brabant is achterwege gelaten omdat daarvoor gedegen feiten ontbreken. Ook met betrekking tot de combinatie sport en onderwijs ontbreken de nodige harde cijfers. Het overzicht is ten behoeve van de overzichtelijkheid gecomprimeerd. Het uitgebreide overzicht is opgenomen in bijlage 14. Bij de interpretatie moet er rekening mee worden gehouden dat de indicatoren per bouwsteen gebaseerd zijn op de geraadpleegde secundaire bronnen. De lijst is niet uitputtend en de toewijzing van een indicator aan een bouwsteen en de mate van verfijning daarvan biedt ruimte voor dialoog. De referentie voor het indicatieve waardeoordeel is het totaal van de rest van Nederland.

Tabel 6.1 Samenvatting indicatoren per bouwsteen

Indicatoren per bouwsteen	Indicatief waardeoordeel		
	Excelleren	Presteren	Stagneren
Topsport			
Aantal A-, B- en HP, IT, NT en beloftes		X	
Aantal verenigingen met topsporters en topsportambities		X	
Brabantse prestaties Olympische Zomerspelen 2000-2008	X		
Aantal A-accommodaties			X
Aantal B-accommodaties	X		
Aanwezigheid CTO	X		
Resultaten 38 topcompetities in 2008		X	
Sportontwikkeling			
Sportdeelname en -frequentie		X	
Organisatiegraad sporters, aantal verenigingen en vrijwilligerswerk	X		
Aantal fitnesscentra		X	
Terrein voor sportactiviteiten	X		
Dagtochten sportieve recreatie		X	
Aantal Cruyff Courts	X		
Aantal zwemgelegenheden	X		
Evenementen			
Aantal sportevenementen		X	
Aantal topsportevenementen 2009-2018		X	
Media-aandacht			
Volgen van sport op radio en/of televisie		X	
Toeschouwer bij sportwedstrijden	X		
Sportwaarden			
Totaalbeeld sportwaarden	X		
Maatschappelijke thema's			
Totaalbeeld maatschappelijke thema's	X		
Totaal 'X'	10	9	1

Het 'presteren' (het even 'goed' acteren als de rest van Nederland) komt ongeveer even vaak voor als zaken waarin Brabant excelleert (het 'beter' doen dan de rest van Nederland). Brabant

excelleert in hoge mate op de bouwsteen sportontwikkeling, maar ook topsport en de twee maatschappelijk getinte bouwstenen kennen sterke aspecten. Een verbeterpunt is het beperkt aantal A-accommodaties, temeer omdat deze schaarste remmend werkt op andere bouwstenen, zoals de organisatie van evenementen en het aantrekken van topsporters. Om die reden wordt het oprichten van een topsportaccommodatiefonds aanbevolen.

Potentiële rol voor Brabant tijdens Olympische Spelen

Volgens experts kunnen de Spelen beter positieve economische ontwikkelingen versterken dan als impuls voor nieuwe kunnen fungeren. Dit speelt Brabant in de kaart omdat (delen van) Noord-Brabant economische groeipotentie hebben en kansrijk zijn. Naast Brabant worden ook in eerste instantie de Randstad, Arnhem/Nijmegen genoemd. Het is plausibel dat Noord-Brabant een functie heeft bij een eventuele Olympische Spelen in Nederland.

Vanuit bepaalde thema's zijn door experts de ruimtelijke mogelijkheden verkend. Op basis van de assen versterking van het Hollandse profiel versus vernieuwing van het internationale imago en het behalen van hoge economische rendementen uit de Spelen versus het organiseren van de Spelen als een spetterend feest voor iedereen ontstaan vier kwadranten met elke een ruimtelijk thema. De kwadranten leidden tot drie ruimtelijke opties en tien modellen. Bij vier van de tien modellen speelt Brabant een rol van betekenis. Een gedegen vervoersnetwerk is van cruciaal belang bij alle opties. Van alle modellen, die louter beginpunten voor ruimtelijke debatten voor de Spelen in Nederland vormen, was er niet één die het beste was. Aan elk model kleven sterktes en zwaktes.

Naast het aanbieden van wedstrijdssportaccommodaties voor sporten tijdens de Spelen zijn er ook andere kansen. Bijvoorbeeld het aanbieden van trainings- en vergaderlocaties. Daarnaast is er de uitdaging om deelnemers, begeleiders en bezoekers van de Spelen te verleiden om méér van Nederland (Brabant) te zien, niet alleen op sportief gebied, maar ook bijvoorbeeld op het gebied van cultuurhistorie. Het gaat hier om een groep van zes miljoen mensen. Ook is het zaak de ontwikkelingen op planologisch vlak te volgen. Het vaststellen van de mate waarin 'Brabantse' bestuurders vertegenwoordigd zijn in (inter)nationale sportnetwerken is interessant omdat de grootte van de Brabantse rol bij een Spelen in Nederland hierdoor sterk beïnvloed wordt.

Hockey, hippische sport, voetbal, wielrennen en zwemmen mogelijke kernsporten

Analyses op basis van het ten behoeve van deze studie verzameld materiaal leiden tot een voorstel voor vijf kernsporten. Deze sporten dienen beschouwd te worden als input voor een discussie over kernsporten met stakeholders. Het betreft de volgende sporttakken:

- hockey;
- hippische sport;
- voetbal;
- wielrennen;
- zwemmen.

Met name rugby en in minder mate biljarten (driebanden) kunnen als 'outsiders' gezien worden omdat deze sporttakken weliswaar niet uit de selectieprocedure voortvloeien, maar de Brabantse vertegenwoordiging en/of topsportprestaties in 2008 uitzonderlijk goed waren. De denksporten verdienen mogelijk een nadere verkenning voor de gemeente Eindhoven en/of het

Samenwerkingsverband Regio Eindhoven vanwege de mogelijke relatie met het door lokale ondernemers omarmde Brainport.

Gouden ruit kansrijke aanvullende propositie

Geadviseerd wordt om de mogelijkheden voor een additionele propositie te verkennen die de keuze voor kernsporten kan versterken. Daardoor kan de positionering van Brabant versterkt worden. Het betreft een (verdere) specialisatie op het gebied van de samenwerking tussen de sport, het bedrijfsleven, de overheid en (wetenschappelijk) kennisinstellingen (de ‘gouden ruit’). Deze propositie lijkt kansrijk omdat deze krachtenbundeling noodzakelijk is voor een land met forse topsportambities omdat de verschillen tussen winnen en verliezen in de afgelopen jaren veel kleiner zijn geworden. Samenwerking en afstemming tussen actoren is noodzakelijk voor topsportsucces. Bovendien is de samenspanning ook relevant voor de breedtesport. Daarnaast lijkt het intensiveren (van de marketing) van de samenwerking tussen de partijen binnen de ‘gouden ruit’ kansrijk omdat Noord-Brabant onmiskenbaar een leidende positie op dit vlak heeft die ‘een vliegende (door)start’ mogelijk maakt. Dat blijkt onder meer uit het feit dat één van de twee InnoSportLabs en alle Fieldlabs zich in Brabant bevinden. Deze expertise is in Noord-Brabant dus sterk geborgd.

Winning by sharing adagium bij strategie

Met de ondertekening van het Olympisch Plan 2028 op 8 juli 2009 door een groot aantal belangrijke maatschappelijke- en bestuurlijke organisaties is de brede alliantie, getiteld ‘Olympisch Vuur’, een feit geworden. Het *multi ownership* is daarmee geformaliseerd. Het bundelen van de krachten binnen de Olympische setting met partijen die in een andere context concurrenten zijn, stelt hoge eisen aan inlevingsvermogen, eerlijkheid, onderling vertrouwen, geven en nemen. Brabant(Stad) dient zich te realiseren dat er gezamenlijk doelen bereikt kunnen worden die gemeenten separaat niet kunnen realiseren. Gezamenlijk kan een front worden gevormd tegen andere sterke gebieden. *Winning by sharing* is het adagium.

Bij het hanteren van kernsporten mengt de provincie zich ook in een concurrentiestrijd met andere provincies. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een Brabantse stad en een stad in een andere provincie azen op de organisatie van hetzelfde (top)sportevenement binnen de eigen grenzen of het aantrekken van talenten naar de eigen regio. Het is namelijk erg lastig om elke sporttak aan één regio te koppelen en tegelijkertijd binnen de regio hierover (tussen gemeenten) geen rivaliteit te laten ontstaan. Dat komt doordat er altijd sprake is van een bepaalde mate van autonoom optreden. Dit is betreurenswaardig omdat dit vanuit een nationale visie inefficiënt werkt en er altijd een Nederlandse verliezer is. Illusterend is de wedstrijd tussen Rotterdam en Utrecht voor de Tourstart 2010. Op voorhand was al duidelijk dat de rivaliteit tussen Rotterdam en Utrecht voor het Grand Départ van de Ronde van Frankrijk in 2010 zou leiden tot een Nederlandse ‘verliezer’. Zou de Hollandse succeskans niet (nog) groter zijn geweest als Nederland in staat was geweest één vuist te maken?

Bij de samenwerking is het noodzakelijk dat de Brabant-propositie goed draagvlak heeft en dat de gemeentelijke plannen daarbinnen een logische plek krijgen. De beschikbaarheid van één ‘Brabant-loket’ is nodig om de samenwerking praktisch vorm te geven.

Toekomst

Een eventuele Spelen in 2028 in Nederland is nog ver weg en het Nederlands sportlandschap kan er dan op een nu onvoorstelbare wijze uitzien. Dat er in pakweg twintig jaar veel veranderingen kunnen plaatsvinden blijkt als we twee decennia terug in de tijd gaan. Sponsoring

kon toen rekenen op morele weerstand, Maar ook op andere gebieden hebben zich spectaculaire ontwikkelingen voorgedaan: de sportresultaten, de technologie, de sportgeneeskunde, de biomechanica, het ontwerp en de bouw van stadions en andere sportontmoetingsplaatsen (Smith en Westerbeek, 2004). Last but not least hebben de moderne Spelen zich ontwikkeld tot reusachtige proporties: terwijl in Parijs in 1924 ‘dat heele Olympische feest aan de groote menigte onopgemerkt voorbij ging’ (Arnoldussen, 1994) werkten in Peking in 2008 meer dan 23.000 mediapersoneel lange dagen om tot in alle uithoeken van de wereld verslag van het evenement te doen. Ook in 2029 zal men zich realiseren dat er in de twee voorafgaande decennia sensationele verwickelingen in de sport hebben plaatsgevonden

De onzekerheid die aan de toekomst verbonden is, mag geen argument zijn om niet pro-actief met die toekomst bezig te zijn. Brabant wil sportief gezien vooruit, dan moet ook vooruit gedacht worden. De toekomst van de sport staat in het teken van de versporting van de samenleving en de ontsporting van de sport. De versporting van de samenleving verwijst naar een groei van het aantal sporters en naar het feit dat bepaalde zaken die eerst voorbehouden waren aan de sport, zoals bepaalde uitdrukkingen en sportkleding, steeds meer gemeengoed lijken te worden. De ontsporting van de sport wijst erop dat steeds meer sporters steeds minder geïnteresseerd lijken te zijn in waar het in de sport om draait: onderlinge strijd, steeds betere prestaties en kijken wie de beste is (Crum, 1991). Een derde ontwikkeling die de sport in de toekomst zal bepalen, en de totstandkoming van het Olympisch Plan 2028 is daar hét bewijsstuk van, is de vermaatschappelijking van de sport (Duijvestijn en Kattenberg, 2004). Aan sport worden maatschappelijke betekenissen toegedicht. Waar bij de ontsporting van de sport vooral de veranderende behoeften van de consument sturend en richtinggevend zijn, bij de vermaatschappelijking van de sport is de overheid de belangrijkste partij. Of de sportpotentie optimaal wordt benut, is afhankelijk van de samenwerking tussen overheid, sportbonden en -verenigingen, (semi)publieke en private sportbedrijven en het bedrijfsleven. Maar ook binnen deze groepen zullen de handen ineens geslagen moeten worden.

Literatuur

Arnoldussen P. (1994). *Amsterdam 1928. Het verhaal van de IXe Olympiade*, Amsterdam: Thomas Rap.

Benjamin, L. (2005). *Winning by sharing: a new way of working, a different way of doing business*, Londen: Business For Good Ltd.

Bestuurlijk Brabant (2009). *Brainport excelleert, achtervolgers naderen rap. Bijlage Bedrijving Brabant april 2009*, Uden: De Winter drukkers & uitgevers.

Boersma, W. en Keijsers, J. (2008). *Schetsboek ruimte voor Olympische plannen. Ruimtelijke verkenningen van VROM in samenwerking met NOC *NSF, Twynstra Gudde en Nieuwe Gracht*. Amersfoort/Utrecht: Twynstra Gudde/Nieuwe Gracht.

Brink-Muinen, A. van den et al. (2007). *Kerngegevens maatschappelijke situatie 2006. Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten* (www-document). URL: <http://www.nivel.nl/pdf/NPCG-Kerngegevens-Maatschappelijke-situatie-2006.pdf>. Geraadpleegd op 13 juli 2009.

Capgemini (2007). *De vernieuwende gemeente en intergemeentelijke samenwerking* (www-document). URL: http://209.85.229.132/search?q=cache:hGEynkuQrQsJ:www.nl.capgemini.com/resources/thought_leadership/de_vernieuwende_gemeente_en_intergemeentelijke_samenwerking/%3Fd%3D1+De_vernieuwende_gemeente_en_intergemeentelijke_samenwerking%5B1%5D&cd=1&hl=nl&ct=clnk&gl=nl. Geraadpleegd op 18 mei 2009.

CBS (2008). *Toerisme en recreatie in cijfers 2008*, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Chiou, M. & Bosveld, W. (2009). *Olympische Spelen 2028. Draagvlakonderzoek Amsterdamse inwoners en ondernemers. In opdracht van: Amsterdam Topstad & de regisseur Olympische Ambitie*, Gemeente Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek.

Crum, B. (1991). *Over versporting van de samenleving. Reflecties over bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid*, Rijswijk: ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Daal, P. van (2005). *Sportaccommodaties in Noord-Brabant. Een quick scan*, Tilburg: PON.

De Volkskrant (2009). *Plan van aanpak: heel Nederland naar olympisch niveau* (www-document). URL: http://www.volkskrant.nl/sport/article1197355.ece/Plan_van_aanpak_heel_Nederland_naar_olympisch_niveau. Geraadpleegd op 13 mei 2009.

Dingenouts, L. (2008). *Bewegingsonderwijs, talentherkenning en -ontwikkeling op basisscholen*, Breda: NHTV (afstudeerscriptie).

Doesborgh, M. (2008). *Inventarisatie sport voor en door mensen met een handicap in Brabant. Een onderzoek door Sportservice Noord-Brabant in opdracht van de Provincie Noord-Brabant*, Goirle: Sportservice Noord-Brabant.

Doesborgh, M. (2009). *Verkennd onderzoek naar potenties en ambities van de Brabantse gemeenten resulterend in een Brabants Topsportplatform*, Goirle: Sportservice Noord-Brabant.

Duijvestijn, J.H.H. & Kattenberg, P. (2004). *Nederland, ondernemend sportland: de toekomst van de sport komt uit de breedte*, Den Haag: Stichting Maatschappij en Onderneming.

EGEM (2007). *Vermenigvuldigen door delen, 11 stappen om te komen tot intergemeentelijke ICT-samenwerking. Een onderzoek door Zenc, in opdracht van EGEM en de VNG*, Den Haag: EGEM.

Elsevier (2007). *'Nederland kan Olympische Spelen organiseren'* (www-document). URL: <http://www.elsevier.nl/web/10152168/Nieuws/Sport/Nederland-kan-Olympische-Spelen-organiseren.htm>. Geraadpleegd op 1 juli 2009.

Floor J.M.G. & Raaij, W.F. van (1999). *Marketingcommunicatiestrategie*, Houten: Educatieve Partners Nederland BV.

Florida, R. (2004). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, New York: The Perseus Books Group.

Gemeente Amsterdam (2009). *Sp*rtplan 2009-2012*, Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.

Gemeente Rotterdam (2009). *De olympische ambities van Rotterdam Sportstad* (www-document). URL: <http://www.rotterdamSportstad.nl/ontwikkelingen/gateway-to-the-games.html>. Geraadpleegd op 17 juni 2009.

Ham, S.J.M. van der (2006). *Een onderzoek naar de samenwerking tussen gemeenten en sportbonden ten behoeve van topsporters en talenten in Noord-Brabant en de rol van het Olympisch Netwerk Brabant in deze samenwerking*, Tilburg: Universiteit van Tilburg (doctoraalscriptie Vrijtijdwetenschappen).

Heerius et al. (2006). *Adviesrapport Herijking Provinciale Sportnota*. Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant.

Hendrickx, F., Thijssens, T. & Herrebosch, M. (2008). *De economische betekenis van sport in Nederland*, Rotterdam: Policy Research Corporation.

Heuvel, M. van den & Poel, H. van der (2004). In Bargeman et al. (red.). *Richting zoeken voor het nationaal sportbeleid: De veranderende tijd: opstellen over tijd en vrijetijd*, Tilburg: Universiteit van Tilburg.

- Hoorn, Y. van den & Van den Bighelaar, S. van (2008). *Accommodaties voor topsportevenementen in Nederland*, Afstudeeropdracht in opdracht van NOC★NSF.
- Hover, P. & Breedveld, K. (2009). *Koplopers. Grensverleggend samenwerken in sport en bedrijf*, Arnhem: Eiffel.
- Hutten, T. (2009). *Het talent van Brabant. De rol van diverse actoren in talentontwikkeling binnen de sport*, Breda: NHTV.
- InnoSportNL (2009). *InnoSportLab* (www-document). URL: <http://www.innosport.nl/nl/InnoSportLab>. Geraadpleegd op 29 juni 2009.
- Kalmthout, J. van, Jong, M. de & Lucassen, J. (2009). *Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen*, Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Kunnen, R. (2007). *Sporten om de kijkers: mediatisering en de invloed van sportorganisaties op het kijkerspubliek*, 's-Hertogenbosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Leeuwarder Courant (2008). *Sneek lonkt naar Olympische Spelen van 2028* (www-document). URL: http://www.leeuwardercourant.nl/nieuws/regio/article4240699.ece/Sneek_lonkt_naar_Olympische_Spelen_van_2028_?showComments=1. Geraadpleegd op 18 mei 2009.
- Lindert, C., Jong, M. de & Dool, R. van den (2008). *(On)beperkt sportief. Monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008*, Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Long, K. du (2009). *Inventarisatie bewegingsonderwijs basisscholen in Noord-Brabant*, Tilburg: PON.
- Lucassen, J., Jong, M. de & Breedveld, K. (2008a). *Provinciaal sportbeleid 2008. Een quick scan op basis van de Menukaart Sport en Beweging*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Lucassen, J., R. Stokvis & I. van Hilvoorde (2008b). 'Fitness als industrie: de ontwikkeling van een snel groeiende bedrijfstak'. In: K. Breedveld, C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), pp. 316-331.
- Mommaas (2009). *Transformatie van Noord-Brabant o.i.v. Olympische Spelen 2028*. Presentatie Symposium 'Brabant sportprovincie 2028?' op 3 april 2009 te Tilburg.
- NBTC (2008). *Strategisch Marketing Plan destinatie Holland 2008-2010. Samenvatting* (www-document). URL: http://www.holland.com/files/corporate/SMP_2008-2010_def.pdf. Geraadpleegd op 9 maart 2009.
- NOC★NSF (2009a). *Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau. Een nadere uitwerking van het sportgedeelte van het Olympisch Plan 2028*, Deventer:...daM uitgeverij.

- NOC★NSF (2009b). *Evenementen Topsport Kalender* (www-document). URL: <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=1468>. Geraadpleegd op 24 juni 2006.
- NRIT (2002). *Zwembaden in Nederland 2002 en verder ... Een inventarisatie en analyse van de zwembad- en kinddichtheid in Nederland*, Breda: NRIT.
- Poel, H. van der (2008). Ontwikkelingen in het sportbeleid, 2005-2008. In: K. Breedveld, C. Kamphuis & A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage Sport 2008* (pp.46-73). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Provincie Noord-Brabant (2002). *Sportprovincie Noord-Brabant. Provinciale support voor sport en bewegen. Beleidsnota provincie Noord-Brabant*, 's-Hertogenbosch: provincie Noord-Brabant.
- Provincie Noord-Brabant (2007a). *Bestuursakkoord 2007-2011. Vertrouwen in Brabant*, 's-Hertogenbosch: provincie Noord-Brabant.
- Provincie Noord-Brabant (2007b). *Bouwstenennotitie sportbeleid 2008-2012*, Provincie Noord-Brabant.
- Provincie Noord-Brabant (2008). *Kaderstellende notitie 'Sport in Beeld; sportieve uitdagingen en kansen in Brabant*, Provincie Noord-Brabant.
- Provincie Noord-Brabant (2009a). De Basisgedachte van Merk Brabant (www-document). URL: <http://www.dankjeaanbrabant.nl/merk-brabant/de-basisgedachte.html>. Geraadpleegd op 14 oktober 2009.
- Provincie Noord-Brabant (2009b). *Steun aan topsportevenementen* (www-document). URL: <http://www.brabant.nl/Recreeren/Brabant%20en%20sport/Steun%20aan%20topsportevenementen.aspx>. Geraadpleegd op 23 juli 2009.
- Schoone, A. (2003). *(Ont)dekt het aanbod de vraag? Een vraag-aanbodanalyse naar het aangepast sporten in de provincie Noord-Brabant*, Tilburg: Universiteit van Tilburg (doctoraalscriptie Vrijetijdwetenschappen).
- SKO (2009). Top 100 van de programma's van 2008, 2007 en 2006 (www-document). URL: <http://www.kijkonderzoek.nl/>. Geraadpleegd op 25 juni 2009.
- Smith, A. & Westerbeek, H. (2004). *De toekomst van de sportbusiness*, Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Sport+Markt (2007). *Benchmark Sponsoring*. PowerPoint-document Floris van Dam.
- Sport & Strategie (2009a). *Olympisch topperleg in Zuid-Afrika*. In: Sport & Strategie. Mei 2009 jaargang 3 editie 2, Nieuwegein: Arko Sports Media.

Sport & Strategie (2009b). *Limburg recht de rug*. In: Sport & Strategie. Juli 2009 jaargang 3 editie 4, Nieuwegein: Arko Sports Media.

VNG (2004). *Succesfactoren van intergemeentelijke samenwerking op economisch gebied. Handreiking voor lokale bestuurders*, Den Haag: VNG Uitgeverij.

VSG (2006). *Politiek Manifest 2006. 'Landelijke Verkiezingen en Sport'* (www-document). URL: http://kic.nisb.nl/docs/Politiek_Manifest_2006_Landelijke_Verkiezingen_en_Sport.pdf. Geraadpleegd op 1 juli 2009.

Vught, F. van (2003). Topvoorzieningen BrabantStad. Tombola of diepte-investering? www-document, URL: <http://www.creativeconnection eindhoven.com/upload/pdf/Topvoorzieningen%20Brabantstad.pdf>. Geraadpleegd op 23 juni 2009.

Westerbeek et al. (2005). *Management van sportaccommodaties en –evenementen*, Nieuwegein: Arko Sports Media.

Wolff (2009). *Olympisch plan 2028*. PowerPoint-presentatie t.b.v. Sportbeurs Twente op 20 maart 2009 (www-document). URL: <http://www.sportraadoverijssel.nl/sportbeurstwente/downloads/Workshop%20Olympische%20ambitie%20Overijssel.pdf>. Geraadpleegd op 18 mei 2009.

Bijlage 1: Bevolkingsprognose 2025

Tabel Inwoners en aandeel 65 jaar of ouder in 2009 en 2025

	2009		2025	
	Inw. (x 1 mln.)	% 65 of ouder	Inw. (x 1 mln.)	% 65 of ouder
NB	2,4	15	2,4	22
NL excl. NB	14,0	15	14,4	21
NL	16,4	15	16,9	21

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Huishoudens en verdeling naar type in 2009 en 2025

	2009				
	hh (x 1 mln.)	% 1-pers. hh	% paren	% 1-ouder hh	% overige hh
NB	1,0	33	61	6	1
NL excl. NB	6,3	37	56	7	1
NL	7,3	36	57	7	1

	2025				
	hh (x 1 mln.)	% 1-pers. hh	% paren	% 1-ouder hh	% overige hh
NB	1,1	39	54	6	1
NL excl. NB	6,9	41	52	6	1
NL	8,0	41	52	6	1

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Voor aanvullende informatie, zie www.cbs.nl.

Bijlage 2: Olympische sporten per juli 2009

Er zijn per juli 2009 26 Olympische zomersporten:

Atletiek	Roeien
Badminton	Schermen
Basketball	Schieten
Boksen	Taekwondo
Gewichtheffen	Tafeltennis
Gymnastiek/turnen	Tennis
Handbal	Triathlon
Handboogschieten	Voetbal
Hockey	Volleybal
Judo	Wielrennen/mountainbiken
Kanoën/kajakken	Worstelen
Moderne vijfkamp	Zeilen
Paardrijden/hippische sport	Zwemmen

Zie http://www.olympic.org/uk/sports/index_uk.asp voor de disciplines per sporttak. In oktober 2009 stemmen de IOC-leden welke twee nieuwe sporten worden toegevoegd aan het Olympisch programma 2016 (er worden hiervoor 33 criteria gehanteerd). De volgende sporten maken dan kans: golf, honkbal, karate, rolschaatsen, rugby, softbal en squash.

Bijlage 3: Brabantse sportaccommodaties

Tabel Officiële A- en B-accommodaties

Officiële A-accommodates	Sporttak	Gemeente
Rat Verlegh stadion	Voetbal	Breda
Philips Stadion	Voetbal	Eindhoven
IJssportcentrum	IJshockey	Eindhoven
Pieter van den Hoogenband Zwemstadion	Zwemmen	Eindhoven
Willem II stadion	Voetbal	Tilburg

Officiële B-accommodaties	Sporttak	Gemeente
Maaspoort	Badminton, Basketball, judo	's-Hertogenbosch
Flik Flak	Gymnastiek	's-Hertogenbosch
Indoor Sportcentrum	Badminton, Basketball, Tafeltennis, taekwondo, volleybal	Eindhoven
OGIO	Handboog	Eindhoven
Nationaal zwemcentrum de Tongelreep	Onderwatersport	Eindhoven
Kunstijsbaan Eindhoven	Schaatsen	Eindhoven
IJssportcentrum	Curling	Tilburg
Ireen Wüst Ijsbaan (in aanbouw)	Schaatsen	Tilburg
Eurocircuit	Autosport, motorsport	Valkenswaard
VKC	Kano	Waalre

Bijlage 4: Long Term Athlete Development Program

Tabel Verkorte weergave LTAD-model met rol onderwijs

Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4	Fase 5	Fase 6	Fase 7
Actieve Start	FUNdament	Leren Trainen	Vergroten van de eigen kwaliteiten	Trainen voor wedstrijden	Trainen om te winnen	Actief door het leven gaan
0-6	6-9 / 6-8	9-12/8-11	12-16 / 11-15	16-23 / 15-21	19+ / 18+	Ieder moment
Basisschool - Sportieve school - Sportactieve school - Brede school						
			Voortgezet onderwijs - Topsportvriendelijk onderwijs - LOOT - Onderwijs in CTO (sport is leidend)			
				Beroepsonderwijs (MBO, HBO, WO) - Pilot LOOT MBO - Topsport Academy - Topsportvriendelijk onderwijs - Onderwijs in CTO (sport is leidend)		

Bron: Hutten et al. (2009), bewerking Sportservice Noord-Brabant/Olympisch Netwerk Brabant

Bijlage 5: Typen basisscholen

Tabel Typen basisscholen naar de mate van sportieve activiteiten

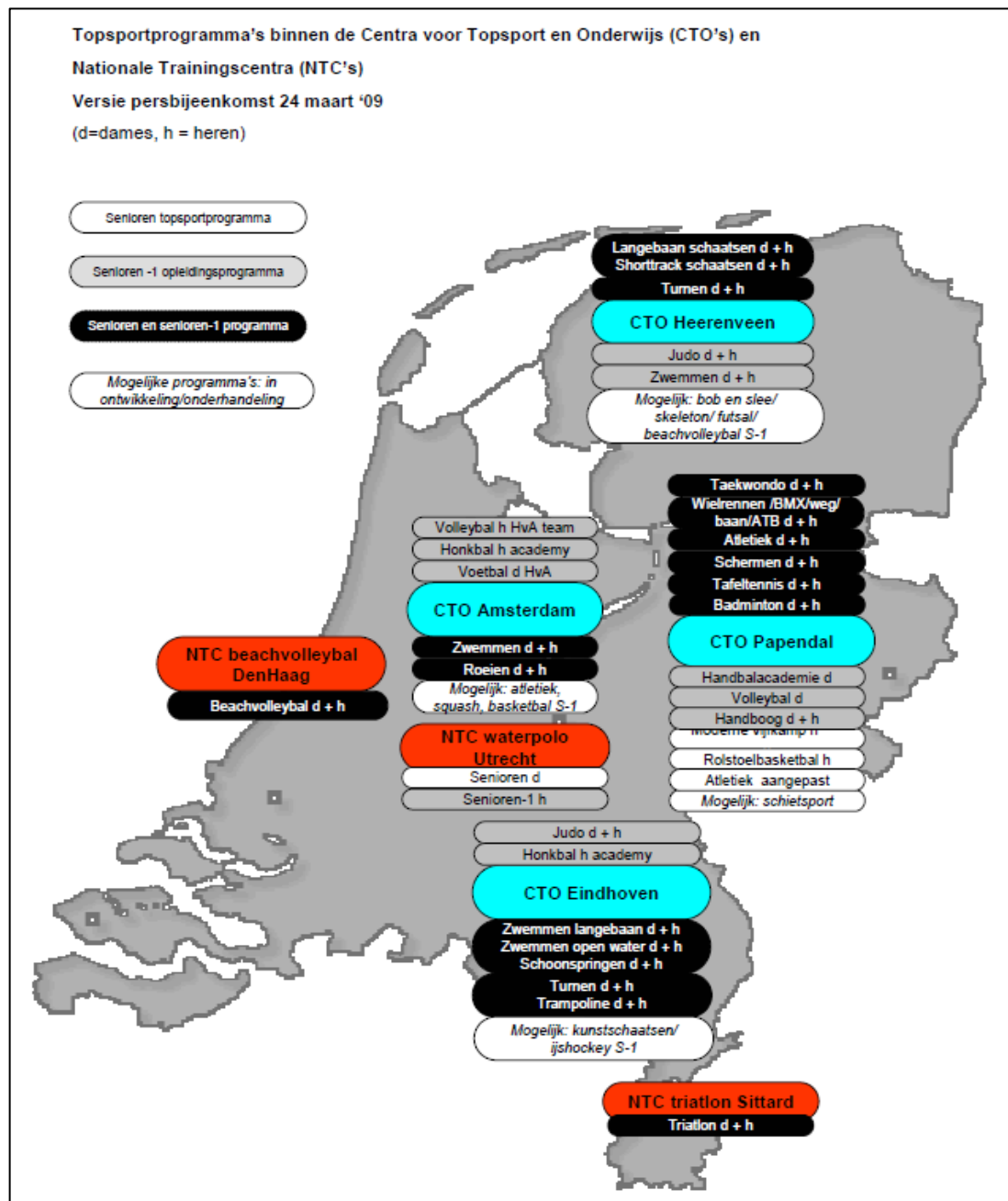
Kenmerk	Sportieve basisschool	Sportactieve basisschool	'Gewone' basisschool
Gemiddeld aantal bewegingsonderwijs per week	Dagelijks	Minimaal twee keer per week	1 à 2 keer per week
Vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht in dienst			
	Ja, alle lessen bewegingsonderwijs worden door een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht verzorgd	Ja, alle lessen bewegingsonderwijs worden door een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht verzorgd	Op 40% van de scholen is een vakleerkracht of bevoegde groepsleerkracht in dienst
Naschoolse activiteiten	Bijna dagelijks	Bijna dagelijks	Minimaal
Aanwezigheid en gebruik van een vakleerplan	Ja, ontwikkeld door de vakleerkracht	Ja, ontwikkeld door de vakleerkracht	Minimaal
Schoolplein	Uitstraling en faciliteiten gericht op sport en bewegen. Stimuleert en daagt de kinderen uit om te bewegen	Uitstraling en faciliteiten gericht op sport en bewegen. Stimuleert en daagt de kinderen uit om te bewegen	Nog te weinig de beschikking over voldoende faciliteiten. Uitstraling vaak nog niet gericht op sport en bewegen
Sportcommissie	Ja	Gemiddeld	Minimaal
Aanleren basisvaardigheden bewegen	Gedeeltelijk, nog niet de 18 vaardigheden die in het LTAD-model beschreven staan	Minimaal	Minimaal
Gebruik LTAD-model			
	Nee	Nee	Nee
Samenwerking met verenigingen	Ja	Ja	Minimaal
Organiseren van clinics door topsporters	Ja	Ja	Nee
Visie school met betrekking tot sport	Vooral gericht op sport	Vooral gericht op sport	Vooral cognitief gericht en in minder mate gericht op sport

Bron: Dingenouts (2008)

De Brede School is uit dit overzicht weggelaten, omdat deze scholen nog in een opbouw fase verkeren en er onderlinge grote verschillen zijn.

Bijlage 6: CTO's en NTC's

Figuur CTO's en NTC's

Bron: www.nocnsf.nl (<http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=627>)

Bijlage 7: Details evenementen in Noord-Brabant (2008)

Nr	Titeljaar	Categorie	Frequentie	Locatie	Plaats	Organisatiennaam	Bezoekersaantal gemiddeld	Deelnemers	Belang	Medabereikenheden gemiddeld
1	Electroworld Skeeler en Skate toertocht	in-line skaten / skeelers	1 keer per jaar	Boekel	BOEKEL	Stichting Schaats- en Skategroep Boekel	(n.b.)	250	Regionaal	(n.b.)
2	NK Zwemmen (langebaan)	hardzwemmen	1 keer per jaar	Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep (dubbel)	EINDHOVEN	Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB)	1.407	0	Nationaal	(n.b.)
3	Pinksterraces Oss	motorcross/speedway	1 keer per jaar	Paalgraven Circuit	OSS	Stichting Wegrace Oss	2.784	0	Regionaal	(n.b.)
4	Dutch Open Taekwondo	karate/andere vechtsport	1 keer per jaar	Indoor-Sportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Taekwondo Bond Nederland	3.000	1.300	Nationaal	(n.b.)
5	Nationale Korfbal Dag (NK Veldkorfbal)	veldkorfbal	1 keer per jaar	Sportcomplex Eindhoven-Noord	EINDHOVEN	Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV)	3.300	0	Nationaal	(n.b.)
6	De Bode Triathlon Zundert	triathlon	1 keer per jaar	Centrum Zundert	ZUNDERT	Stichting Triathlon Zundert	3.500	0	Regionaal	(n.b.)
7	NK Zaalkorfbal (dames)	zaalkorfbal	1 keer per jaar	Indoor-Sportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV)	3.533	0	Nationaal	(n.b.)
8	Nationale Jeugdronde	toerfietsen	1 keer per jaar	Roosendaal Nieuwe Markt	ROOSENDAAL	Stichting Nationale Jeugdronde	4.000	0	Regionaal	(n.b.)
9	Open Dag RKC	(n.b.)	1 keer per jaar	Mandemakers Stadion	WAALWIJK	RKC Waalwijk	4.000	0	Regionaal	(n.b.)
10	Rabobank Hart van Brabantloop	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Universiteit van Tilburg	TILBURG	Sportraad Pandragon	4.200	1.500	Regionaal	(n.b.)
11	Omloop der Kempen	wielrennen	1 keer per jaar	Centrum Veldhoven	VELDHOVEN	Stichting Omloop der Kempen	4.200	470	Regionaal	(n.b.)
12	Ronde van Brabant	(n.b.)	1 keer per jaar	Centrum Liessel	LIESSEL	Wielercomite Bergijk	4.500	0	Regionaal	(n.b.)
13	Fietsvierdaagse De Peel	toerfietsen	1 keer per jaar	Marktplaats Deurne	DEURNE	Stichting Fietsvierdaagse De Peel	4.780	0	Regionaal	(n.b.)
14	Univé Gym Gala	gymnastiek	3 keer per jaar	Indoor-Sportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU)	4.912	0	Regionaal	(n.b.)
15	Hobby Cuijk City Loop	(n.b.)	1 keer per jaar	Centrum Cuijk	CUYK	Sportpark De Heijkuul	5.000	0	Gemeentelijk	(n.b.)
16	Brabantse Dagblad Kangoeroeloop	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Sportpark de Koepel	VUGHT	Vughtse Sportclub Prins Hendrik	5.000	0	Regionaal	(n.b.)
17	Sic Pugno Beachvolleybaltoernooi	beachvolleybal	1 keer per jaar	Grote Markt Bergen op Zoom	BREDA	Sic Pugno	5.142	350	Regionaal	(n.b.)
18	Concours Hippique Mierlo	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Concoursterrein Mierlo	MIERLO	Stichting Concours Hippique Mierlo	5.333	0	Regionaal	(n.b.)
19	Kids on Ice	musical / dans/ballet	1 keer per jaar	IJssportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Stichting "Vrienden van Kids on Ice"	5.750	0	Regionaal	(n.b.)
20	Internationale VGZ Warandeloop	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Oude Warande	TILBURG	Stichting Internationale Warandeloop	8.416	3.500	Regionaal	(n.b.)
21	Marathon Brabant	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Centrum Etten-Leur	ETTEN LEUR	Stichting Marathon Brabant	8.833	2.540	Regionaal	(n.b.)
22	Nationaal Concours Hippique Asten	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Prins Willem Alexander Manege	ASTEN	Stichting Nationaal Concours Hippique Asten (NCHA)	9.750	0	Regionaal	(n.b.)
23	Horse Festival Valkenswaard	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Stal Tops	VALKENSWAARD	Stichting Internationaal Concours Valkenswaard	10.285	0	Regionaal	(n.b.)
24	Jent.nl Beachvolleybal Toernooi Roosendaal	beachvolleybal	1 keer per jaar	Markt Roosendaal	ROOSENDAAL	Stichting Beach Volleybal Markt Roosendaal	12.708	0	Regionaal	(n.b.)
25	Vierspannen Deurne	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Hippisch Centrum Deurne	DEURNE	Stichting Vierspannen Deurne	13.318	100	Regionaal	(n.b.)
26	Brabantse Ruitersdagen	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Terreinen Hunter Douglas	GUDENBOSCH	Stichting Brabantse Ruitersdagen	14.166	0	Regionaal	(n.b.)
27	EK RallyRacing	rallysprint/rallycross	1 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Exploitatie Stichting Eurocircuit	15.375	0	Regionaal	(n.b.)
28	Mijl van Mares/Profonde van Maarheeze	wielrennen	1 keer per jaar	Stationsstraat Maarheeze	MAARHEEZE	Stichting Wielronde Maarheeze	15.416	250	Regionaal	(n.b.)
29	Kennedymars Someren	wandelsport	1 keer per jaar	Wilhelminaplein Someren	SOMEREN	Vereniging JOEK	19.000	6.000	Regionaal	(n.b.)
30	NK RallyRacing Valkenswaard	rallysprint/rallycross	4 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Nederlandse Rallycross Vereniging (NRV)	20.000	100	Regionaal	(n.b.)
31	NK RallyRacing Valkenswaard	rallysprint/rallycross	4 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Nederlandse Rallycross Vereniging (NRV)	20.000	100	Regionaal	(n.b.)
32	NK RallyRacing Valkenswaard	rallysprint/rallycross	4 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Nederlandse Rallycross Vereniging (NRV)	20.000	100	Regionaal	(n.b.)
33	NK RallyRacing Valkenswaard	rallysprint/rallycross	4 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Nederlandse Rallycross Vereniging (NRV)	20.000	100	Regionaal	(n.b.)
34	Open Dag PSV	voetbaltoernooi-ovrig	1 keer per jaar	Philips Stadion	EINDHOVEN	PSV (Philips Sport Vereniging)	20.555	0	Regionaal	(n.b.)
35	Daags na de tour	wielrennen	1 keer per jaar	Spoorstraat Boxmeer	BOXMEER	Stichting Wielerevenementen Boxmeer	24.000	210	Nationaal	(n.b.)
36	Paradigit ELE Rally	rallysprint/rallycross	1 keer per jaar	Centrum Helmond	HELMOND	Stichting ELE Rally	25.727	0	Regionaal	(n.b.)
37	Breda Hippique	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Landgoed De Prinsenhoeve	BREDA	Stichting Breda Hippique	30.500	0	Regionaal	(n.b.)
38	EK Zwemmen	hardzwemmen	1 keer per 2 jaar	Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep (dubbel)	EINDHOVEN	Stichting EK Zwemmen 2008	31.540	0	Nationaal	(n.b.)
39	Super Draai van de Kaai	wielrennen	1 keer per jaar	De Kade	ROOSENDAAL	Stichting Draai van de Kaai	36.458	0	Regionaal	(n.b.)

Nr	Titeljaar	Categorie	Frequentie	Locatie	Plaats	Organisatiernaam	Bezoekersaantal gemiddeld	Deelnemers	Belang	Mediabereikenheden gemiddeld	
40	Sluitingsprijs Putte-Kapellen	wielrennen	1 keer per jaar	Centrum Putte	PUTTE	VZW Sportcomitee Putte-Kapellen		38.333	120	Regionaal	(n.b.)
41	Brabants Dagblad Tilburg Ten Miles	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Centrum Tilburg	TILBURG	Stichting Tilburg Ten Miles		51.458	0	Regionaal	(n.b.)
42	Amgen Singelloop Breda	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Centrum Breda	BREDA	Stichting Bredase Singelloop		52.291	8.200	Regionaal	(n.b.)
43	NK Breakdance	danssport	1 keer per jaar	Eftenaar	EINDHOVEN	Flow Provider		(n.b.)	0	Nationaal	(n.b.)
44	WK Streetdance	danssport	1 keer per jaar	Indoor-Sportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Fishes NL		(n.b.)	0	Nationaal	(n.b.)
45	De Hypotheek Beekloop	hardlopen/marathon	2 keer per jaar	De Grote Beek	EINDHOVEN	Stichting de Hypotheek Beekloop		(n.b.)	0	(n.b.)	(n.b.)
46	Youth Talent World Cup	zaalkorfbal	1 keer per jaar	Sportcomplex De Dioscuren	SCHYNDEL	Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV)		(n.b.)	0	Nationaal	(n.b.)
47	Open Eindhovense	(n.b.)	1 keer per jaar	Sportpark de Hondsheuvels	EINDHOVEN	PSV Atletiek Eindhoven		750	0	(n.b.)	(n.b.)
48	Dutch Open Championship Streetdance and Breakdance	danssport	1 keer per jaar	Fitland Mill	MILL	Stichting Dutch Open		2.375	1.500	Regionaal	(n.b.)
49	Hengelsport Totaal	hobby/verzamel / hengelsport / dieren/huisdieren	1 keer per jaar	Brabanthallen	S-HERTOGENBOSCH	Vereniging Landelijke Organisatie Dibevo		4.000	0	Nationaal	(n.b.)
50	Vestingloop Den Bosch	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Den Bosch Centrum Markt	S-HERTOGENBOSCH	Artishock Projecten BV		4.000	2.350	Regionaal	(n.b.)
51	Dutch Open Swim Cup	hardzwemmen	1 keer per jaar	Nationaal Zwemcentrum de Tongelreep (dubbel)	EINDHOVEN	Nationaal Zweminstituut Eindhoven		4.500	0	Nationaal	(n.b.)
52	Breda Future	tennis	1 keer per jaar	Tennispark BLTV	BREDA	Breda Top Tennis Foundation		5.000	0	Nationaal	(n.b.)
53	WK Motocross Zijspannen	motorcross/speedway	1 keer per jaar	Circuit De Witte Ruysheuvel	OSS	Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging (KNMV)		5.500	0	Nationaal	(n.b.)
54	Olympia's Tour etappe Gerwen	wielrennen	eenmalig	Centrum Gerwen	NUENEN	Gemeente Nuenen c.a.		6.000	0	Regionaal	(n.b.)
55	Olympia's tour etappe Son	wielrennen	eenmalig	Centrum Son	SON	Gemeente Son en Breugel		6.000	0	Regionaal	(n.b.)
56	Suzuki Outdoor Experience	rallysprint/rallycross	1 keer per jaar	t Blaauwe Meer	LOON OP ZAND	organisatiebureau WEM		7.000	0	Regionaal	(n.b.)
57	Menwedstrijd Tilburg	springen/dressuur/military / draf/sport/rensport	1 keer per jaar	Stalhouderij Bien Venue	TILBURG	Stichting Bevordering Wedstrijdsport		8.900	0	Regionaal	(n.b.)
58	Easter Friendly Hockey Games Breda	hockey	1 keer per jaar	Bredase Hockeyvereniging Push	BREDA	Easter Friendly Hockey Games Breda		9.000	0	Regionaal	(n.b.)
59	Leontien's Ladies Ride	toerfietsen	4 keer per jaar	Parade Den Bosch	S-HERTOGENBOSCH	Leontien Total Sports BV		11.000	0	Regionaal	(n.b.)
60	IJsfestijn Deurne(2007)	stadsfestijn/multidisciplinair / schaatsen/shorttrack/kunstrijden	eenmalig	Marktplaats Deurne	DEURNE	Stichting IJsfestijn Deurne		16.300	0	Regionaal	(n.b.)
61	Runnersbeurs	hardlopen/marathon / overige consumentenbeurs	1 keer per jaar	Beursgebouw Eindhoven	EINDHOVEN	Beursgebouw Eindhoven		18.000	0	Regionaal	(n.b.)
62	WK Motocross MX1 en MX2	motorcross/speedway	2 keer per jaar	MAC Lierop	LIEROP	Stichting MX Valkenswaard		20.000	0	Nationaal	(n.b.)
63	WK Motocross MX1 en MX2	motorcross/speedway	2 keer per jaar	Eurocircuit	VALKENSWAARD	Stichting MX Valkenswaard		20.000	0	Nationaal	(n.b.)
64	Horse Event Deurne	hobby/verzamel / dieren/huisdieren	1 keer per jaar	Hippisch Centrum Deurne	DEURNE	Academy Bartels		27.250	0	Regionaal	(n.b.)
65	Eindhoven Balloning	ballonvaren	1 keer per jaar	Karpendonkse Plas	EINDHOVEN	Flying Balloon Compagnie		67.500	32	Regionaal	(n.b.)
66	WK Vierspannen	draf/sport/rensport	eenmalig	Landgoed De Heerlijkheid Mariëwaerd	BEESD	Stichting WK Vierspannen		90.000	0	Nationaal	(n.b.)
67	ABN AMRO Ladies Open	golf	1 keer per jaar	Eindhovensche Golf	VALKENSWAARD	This is Golf B.V.		6.571	0	Nationaal	10
68	Ricoh Nationale Tennis Kampioenschappen	tennis	1 keer per jaar	Vereniging Bastion Basselaar	ROSMALEN	Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB)		3.540	0	Nationaal	10
69	International Concours Valkenswaard	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Stal Tops	VALKENSWAARD	Stichting Internationaal Concours Valkenswaard		30.033	135	Regionaal	11
70	Marathon Eindhoven	hardlopen/marathon	1 keer per jaar	Centrum Eindhoven	EINDHOVEN	Stichting Marathon Eindhoven		123.461	17.000	Nationaal	10.925
71	Ordina Open	tennis	1 keer per jaar	Autotron	ROSMALEN	Libema Events		52.020	0	Nationaal	11.428.667
72	Internationaal Concours Hippique Eindhoven/NK Dressuur	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Karpendonkse Plas	EINDHOVEN	BCM Publishing & Event Management		72.500	0	Nationaal	17
73	Exotic Green Rally	rallysprint/rallycross	1 keer per jaar	Markt Etten-Leur	ROOSENDAAL	Stichting Autosport Zuid-West Brabant		77.090	0	Regionaal	17
74	Hajraa Volleybal-toernooi	volleybal	1 keer per jaar	Technische Universiteit Eindhoven	EINDHOVEN	Stichting E.S.V.V. Hajraa Buitentoernooi		4.466	0	Regionaal	2
75	Indoor Brabant	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Brabanthallen	S-HERTOGENBOSCH	Libema Events		74.333	0	Nationaal	28.826
76	Concours Hippique Bergen op Zoom	springen/dressuur/military	1 keer per jaar	Stadspark Kijk in de Pot	BERGEN OP ZOOM	Stichting Westbrabantse Harddraverij en Concours Hipp.		14.136	0	Regionaal	4
77	Open NK Darts	darten	1 keer per jaar	NH Koningshof Hotel/Congrescentrum Veldhoven	VELDHOVEN	Nederlandse Darts Bond (NDB)		12.316	4.400	Nationaal	43
78	Acht van Chaam	wielrennen	1 keer per jaar	Dorpsstraat Chaam	CHAAM	Komitee Acht van Chaam		18.000	472	Nationaal	6
79	AFAS TennisClassics	tennis	1 keer per jaar	Indoor-Sportcentrum Eindhoven	EINDHOVEN	Eltingh Haarhuis Tennis Events		18.964	0	Nationaal	7.326.667
80	Bavaria Profonde Stiphout	wielrennen	1 keer per jaar	Centrum Stiphout	HELMOND	Stichting Stiphout Wielerevenementen		22.791	0	Nationaal	8.426.666

Nr.	Omschrijving
1	Een evenement dat niet meer weg te denken is in de skeeler- en skatewereld. De routes leiden door mooie natuurgebieden, langs oude boerderijen, molens en andere toeristische bezienswaardigheden.
2	De officiële Nederlandse Kampioenschappen Zwemmen met deelname van alle nationale toppers bij de senioren en jeugd.
3	De legendarische Pinkster-races worden ook dit jaar weer gereden. En wel op een vernieuwd professioneel wegrace circuit; de Paalgraven.
4	Open Nederlands kampioenschap Taekwondo, waar honderden deelnemers strijden om de titel.
5	Tijdens de Nationale Korfbaldag worden alle veldkorfbalfinales van alle hoogste jeugd- en seniorencompetities gespeeld.
6	Jaarlijkse internationale triathlon wedstrijd met zowel professionals als ongeëfende deelnemers van alle leeftijden in het centrum van Zundert.
7	Het Nederlands Kampioenschap Zaalkorfbal voor dames brengt de beste ploegen van de Topklasse tegenover elkaar. Vooraf wordt de finale om het Kampioenschap van Nederland A-jeugd Dameskorfbal gespeeld.
8	De Nationale Jeugdronde bestaat onder andere uit een veldrit, verkeersdoolhof, individuele achtervolging, stepcross en hinderniscriterium voor kinderen van 10 t/m 14 jaar. Vanuit Roosendaal wordt er naar diverse locaties in Noord-Brabant en Noord-Belgie gefietst waar een onderdeel van start gaat.
9	Jaarlijks gaan de poorten in het Mandemakers stadion een dag open voor de feestelijke Open Dag van RKC Waalwijk. Na het officiële gedeelte met welkomwoord en een toespraak van de voorzitter worden de spelers van Jong RKC en het eerste elftal van RKC aan u voorgesteld. Daarna is het tijd voor een feestje met leuke activiteiten en wordt er gezorgd voor een muzikale omlijsting.
10	Estafetteloop over ruim 100 km met start en finish in Tilburg. De route loopt door een 12-tal gemeenten rondom Tilburg. In totaal participeren er 100 teams van 15 personen. 's Avonds is er een groot muzikaal slotfeest.
11	De Omloop der Kempen mag zich jaarlijks verheugen op een grote publieke belangstelling en veel aandacht van de media. Het parcours voert de renners door de Kempen, de streek tussen Eindhoven en Antwerpen. Het peloton doet ook een stukje België aan. Het parcours is vlak en kasseien, wind en hoge snelheid vormen de scherp rechters.
12	Een wielerronde van 160 kilometer met start en finish in Bergeijk. De 23 clubs die zich hebben ingeschreven bestaan uit een zestal amateursrenners. In de toekomst moet de ronde wel toppers trekken.
13	De Stichting Fietsvierdaagse De Peel zet al vele jaren interessante, mooie en veilige fietsroutes uit in de Natuurgebieden van de Peel, Maas en Kempen. Routes van 25, 40 of 60 km met daarin steeds weer opgenomen een gastvrij onthaal in de centrale rustplaatsen. Voor de Fietsvierdaagse is er een speciale camping in Deurne met elektra waar deelnemers kunnen overnachten.
14	Gala met demonstraties van nationale en internationale topgymnasten. Naast diverse topturners en showgroepen, is er ook een combinatie met live-muziek.
15	(n.b.)
16	De Brabants Dagblad Kangoeroeloop is niet alleen lopen. Het is vooral ook gezellig. Voor de lopers, maar ook voor de familie en vrienden die als supporter komen kijken. Voor, tijdens en na de loop is het gezellig op de baan. In de kantine zijn diverse winterse etenswaren en overheerlijke Gluhwein te koop om u warm te houden.
17	Op een kunstmatig aangelegd strand op de markt in Bergen op Zoom wordt er in verschillende klassen beachvolleybal gespeeld. Verder is er zaterdagmiddag de King and Queen of the beach wedstrijd, waarbij spelers en speelsters willekeurig aan elkaar worden gekoppeld en wedstrijden gaan spelen. Dit alles wordt muzikaal omlijst door bands in een Caraïbische sfeer.
18	We bieden een zeer aantrekkelijk springprogramma, waar vrijwel alle topruiters van Nederland zich voor aanmelden. Het belooft weer een spannend kampioenschap te worden. Naast van paardensport kunt u als bezoeker ook genieten van lekker eten en drinken en feestelijke activiteiten. Traditiegetrouw vinden er in de tent op het springterrein weer tal van optredens en demonstraties plaats.
19	Tijdens de grootste kinderijsshow van Europa zult u ook keer op keer weer verrast worden met een weergalozes aanéenschakeling van magische, spannende en overweldigende dansspektakels, in een hoog tempo, gepresenteerd op meeslepende en opzweepende muziek. Dit alles wordt ondersteund door professionele belichting. Elk jaar kunt u de prachtige decors en schitterende kostuums bewonderen. Laat u betoveren door de 250 ijssterren en -sterretjes, die zich van hun beste kant laten zien. Al schaatsend op prachtige muziek showen de kinderen waar ze het hele jaar voor gerepeteerd hebben.
20	Wedstrijd-crossloop die de opening vormt van het crossloop-seizoen. Op zaterdag wordt onder andere de Brabants Dagblad Warande Marathon gehouden. Ook is er op zaterdag een speciale tocht van 10 of 15 kilometer voor Sportief Wandelen en Nordic Walking. Op zondag vindt de officiële wedstrijd plaats. Het evenement maakt deel uit van het Cross Circuit van de KNAU en telt als zodanig mee voor het Nederlands Kampioenschap. Bovendien heeft het evenement sinds 2004 de EAA Permit Status, dit betekent dat het tot de 10 beste evenementen van Europa behoort.
21	Bij deze loop kan gekozen worden tussen een halve marathon, een hele marathon en een 10 km loop. Daarnaast is er een 5 km recreatieloop. Jaarlijks is er voor alle afstanden veel belangstelling. Er zijn wedstrijden in meerdere categorieën, waaronder ook wedstrijden voor dames en veteranen. Vooral aan de halve marathon nemen elk jaar een aantal vaderlandse toppers deel.
22	Tijdens het Nationaal Concours Hippique Asten wordt er een zeer gevarieerd programma aangeboden. Er worden verschillende springwedstrijden gereden en er zijn diverse shows. Voor jong en oud.
23	Het Horsefestival vindt voorafgaand aan het International Concours Hippique plaats. Gedurende het weekend wordt er gesprongen op CSI-A niveau. Meer dan 100 internationale ruiters, amateurs en junioren uit ruim 20 landen strijden om de winst.
24	Het Beach Volleybaltoernooi van Roosendaal is het oudste beachvolleybaltoernooi van Nederland. Zo'n veertig teams strijden tegen elkaar op de gezellige markt in Roosendaal, waarbij het naast het volleybal vooral om de gezelligheid gaat. Het Caribische sfeertje en het talrijke publiek maken het toernooi tot een zeer aangenaam evenement, waar het goed toeven is. Tijdens dit hele weekend zijn er optredens van bekende artiesten.
25	Deurne, de groene parel van de Peel, staat in het teken van het wedstrijd rijden met aangespannen paarden. De bossen en de waterpartijen rondom het Hippisch Centrum in Deurne vormen de ideale entourage voor zo'n spektakel. Zwoegende paarden met verhitte ruiters zullen over de ruige zandpaden van het natuurgebied jagen en spectaculaire hindernissen nemen. Man en paard op hun best!
26	Tijdens de Brabantse Ruiterdagen zijn er diverse onderdelen waar de deelnemers om de eer kunnen strijden. Er is een onderdeel dressuur en springen. Voor de kinderen is er een kinderdorp met diverse attracties. Verder is er een zomerfair dat centraal ligt op het terrein waar men kan genieten van een hapje en een drankje en rond kan lopen tussen de sfeervolle stands. Er is volop entertainment in en rondom de springpiste.

27	Een maal per jaar vindt op het Eurocircuit een rallywedstrijd om het Europees Kampioenschap plaats. Op de zaterdag vinden de Nederlandse Kampioenschappen voor amateurs plaats. Op die dag wordt er tevens getraind voor het EK. Op zondag volgt dan de wedstrijd om het Europees Kampioenschap met meer dan 100 deelnemers uit 15 verschillende landen.
28	Eén van de oudste profcriteria in Nederland, waar ook deelnemers uit de Tour de France meerijden. Deze dag staat uiteraard geheel in het teken van wielrennen voor jong en oud, voor amateurs en professionals, maar bovenal ook in het teken van de Brabantse gezelligheid!
29	Internationale deelname aan de befaamde 80 km lange wandelmars. Om dit evenement is ook een grootse braderie/vlooiemarkt aanwezig, allerlei horeca faciliteiten en verschillende shows. Ook is er een Mini-Kennedymars voor de kinderen. Dit is een 8 kilometer lange wandeltocht voor kinderen tot 13 jaar met aansluitend een voor de kinderen geschikt showprogramma. Kortom voor ieder wat wils. De bezoekers komen uit het hele land.
30	De Nederlandse Kampioenschappen RallyRacing vinden in een aantal weekeinden plaats. RallyRacing is een vorm van autosport waarbij vijf auto's om de vier minuten starten en vier rondes lang op een deels verharde en deels onverharde weg racen. Tijdens de Open Nederlandse Kampioenschappen verschijnen ondermeer rijders uit Nederland, België, Engeland en Duitsland aan de start.
31	De Nederlandse Kampioenschappen RallyRacing vinden in een aantal weekeinden plaats. RallyRacing is een vorm van autosport waarbij vijf auto's om de vier minuten starten en vier rondes lang op een deels verharde en deels onverharde weg racen. Tijdens de Open Nederlandse Kampioenschappen verschijnen ondermeer rijders uit Nederland, België, Engeland en Duitsland aan de start.
32	De Nederlandse Kampioenschappen RallyRacing vinden in een aantal weekeinden plaats. RallyRacing is een vorm van autosport waarbij vijf auto's om de vier minuten starten en vier rondes lang op een deels verharde en deels onverharde weg racen. Tijdens de Open Nederlandse Kampioenschappen verschijnen ondermeer rijders uit Nederland, België, Engeland en Duitsland aan de start.
33	De Nederlandse Kampioenschappen RallyRacing vinden in een aantal weekeinden plaats. RallyRacing is een vorm van autosport waarbij vijf auto's om de vier minuten starten en vier rondes lang op een deels verharde en deels onverharde weg racen. Tijdens de Open Nederlandse Kampioenschappen verschijnen ondermeer rijders uit Nederland, België, Engeland en Duitsland aan de start.
34	Presentatie van het voetbalelftal van PSV aan de fans, aan het begin van het nieuwe voetbalseizoen. De Open Dag functioneert tevens als PSV-fanclubdag. Er zijn verschillende activiteiten op het parkeerterrein van het Philips stadion. In het stadion is de presentatie van de A-selectie van PSV. Verder kun je een kijkje nemen in het Philips stadion, je voetbalkunsten laten zien en kijken naar de beloftes van PSV.
35	Onderdeel van het wielerseizoen van de professionals. De Wielerronde vindt altijd de maandag na de Tour plaats en vele toppers uit de Tour nemen deel in Boxmeer. Het geheel wordt omlijst met tal van randactiviteiten, waaronder de nodige Brabantse muziek en vele gezellige terrassen.
36	De Paradigit ELE Rally is Nederlands oudste autorally met start en finish te Helmond en 22 klassemingsproeven rondom Eindhoven en Helmond. Het is een 24-uurs rally met een totale lengte van 600 km.
37	Tijdens Breda Hippique kunt u genieten van maar liefst vier disciplines van de hippische sport met daarnaast veel nevenevenementen zoals Shows, de Outdoor Fair en het Rabo Kids Village. Alle paardensportwedstrijden vinden plaats op één locatie. Dit maakt het voor u als bezoeker gemakkelijk om te genieten van het beste dat "Paardenstad Breda" u te bieden heeft: veelzijdige hippische sport, een prachtige omgeving, aangename extra's en een sfeervolle Outdoor Fair
38	Tijdens het Europees Kampioenschap zwemmen strijden (professionele) topzwemmers om de winst op de verschillende zwemdisciplines.
39	Dit wielerspektakel, ook wel de Profonde van Roosendaal genoemd, maakt onderdeel uit van het wielerseizoen van de professionals. Gedurende deze dag is het een echt volksfeest in Roosendaal. De ronde, met z'n 2,7 kilometer lange parcours, staat erom bekend toppers in huis te hebben. Het evenement wordt omlijst met veel muziek.
40	Deze wielerklassieker vind al meer dan 70 jaar plaats aan het einde van het wielerseizoen. Veel professionals doen mee, en krijgen hiervoor UCI punten. De Sluitingsprijs heeft de grensgemeente Putte internationale bekendheid gegeven. In de loop der jaren stonden menig wereldkampioenen er aan de start.
41	Het Brabants Dagblad Tilburg Ten Miles is een internationaal hardloopevenement over diverse afstanden voor de topper en trimmer in en om het centrum van Tilburg. Het parcours loopt dwars door de gezellige binnenstad van Tilburg waar tienduizenden mensen de lopers aanmoedigen vanaf de vele terrassen.
42	De Bredase Singelloop is één van de grootste wegatletiekevenementen in Zuid-Nederland waaraan wordt deelgenomen door internationale en nationale toppers, recreanten en een groot contingent jeugdigen. Zij worden daarbij aangemoedigd door talrijke, enthousiaste toeschouwers, die samen met een aantal bands voor een geweldige ambiance zorgen op en rond de Grote Markt.
43	Tijdens het NK Breakdance zal er door honderden dansers gestreden worden om de Nederlandse Kampioens titels in de disciplines Solo Kids, Solo Popping en Best Crew.
44	Streetdance is uitgegroeid tot een serieuze sport die wereldwijd wordt beoefend. In totaal zullen ruim 1.000 dansers zich onder de noemer 'Feel the vibe' in het zweet werken voor één van de bekens. Voor alle categorieën samen is een prijzenpot van 50.000 euro beschikbaar.
45	Hardloophwedstrijd in Eindhoven over het terrein de Grote Beek.
46	Dit landen toernooi wordt erkend door de International Korfbal Federation en is bestemd voor spelers onder de 16 jaar. U kunt hier het sterke speelniveau en enthousiasme van deze jeugdteams beleven.
47	De Open Eindhovense is de grootste regionale baanatletiekwedstrijd van Eindhoven en omgeving. Elk jaar verschijnen hier tal van (inter)nationale (top)atleten aan de start.
48	Dit Kampioenschap Street- & Breakdance telt mee voor de Nederlandse deelnemers als kwalificatie voor de deelname aan het wereldkampioenschap. Hiernaast zijn er street- en breakdance workshops, stands waarbij men diverse producten kan kopen en wordt er een afterparty georganiseerd.
49	Steeds meer mensen raken verslingerd aan de hengelsport. Niet alleen mannen, maar ook vrouwen en kinderen. Hengelsport Totaal is de uitgelezen kans om kennis te maken met het uitgebreide aanbod van hengelsportartikelen en hengelsporttechnieken.
50	Hardlopen is Hot! En wat is er mooier dan het beoefenen van je sport op een unieke locatie? Vestingloop 's-Hertogenbosch brengt beiden samen in een hardloopevent rond de Bossche vesting. Dus doe mee aan de Vestingloop of breng een bezoek aan de Vestingfair met talloze leuke activiteiten rondom de start en finish.
51	Zwemliefhebbers doen er verstandig aan de Dutch Open Swim Cup in Eindhoven in hun agenda te schrijven. De Swim Cup is een open zwemwedstrijd voor alle leeftijdscategorieën waar veel nationale en internationale toppers hun opwachting zullen maken. Deze wedstrijd biedt tevens de mogelijkheid tot kwalificatie voor de NK, WK en EK.
52	Een internationaal toptennis evenement waar jonge topspelers strijden om punten voor de wereldranglijst. Het spelersveld betaamt uit internationale talenten die tot de aanstormende wereldtop behoren. Met spelers uit de top 200 tot 500 van de wereld staat Breda Future hoog in de top van tennisevenementen in Nederland.
53	Wereldkampioenschap Motocross Zijspannen. Het wereldkampioenschap wordt verreden in meerdere landen over verschillende 'Grote Prijzen' die meetellen voor het wereldkampioenschap. Het zijspan team dat gedurende het seizoen de meeste punten heeft verzameld wordt wereldkampioen.
54	Gerwen is gastheer bij de finish van een etappe in de Olympia's Tour.

55	Son is gastheer bij een etappe van de Olympia's Tour.
56	Evenementenlocatie Experience-Island 't Blauwe Meer in Loon op Zand staat volledig in het teken van de dynamische wereld van Suzuki. Een wereld waarin de stoere 4x4-auto's en snelle (cross)motoren van Suzuki centraal staan, maar waar ook een hoofdrol was weggelegd voor flitsende Suzuki-quads en rappe boten met buitenboordmotoren.
57	Het terrein is gelegen aan de rand van de zesde stad van Nederland. De Reeshof, de jongste nieuwbouwwijk (met zo'n 40.000 bewoners!) van Tilburg, is de letterlijke achterbuur van dit top-evenement. De dressuur- & vaardigheidsterreinen, alsmede de 7 spectaculaire marathonhindernissen, inclusief een brug en een flinke waterbak, en overige attracties (show, zandbak & luchtkussen voor kinderen, een gezellige wijnproeverij en strodorp) bevinden zich op loopafstand van elkaar.
58	Tijdens de Easter Friendly Hockey Games Breda spelen een aantal internationale damesteams voor een serie vriendschappelijke wedstrijden in de aanloop naar de Olympische Spelen. Behalve onze eigen nationale selectie spelen ook de teams van Engeland, België, de Nederlandse Antillen en Jong Oranje. Tegelijkertijd wordt er een regionaal jongenstoernooi georganiseerd voor de B-jeugd (14 t/m 16 jaar).
59	De Leontien's Ladies Ride is een toertocht alleen voor vrouwen. Ongeacht leeftijd., ambitie en soort fiets. Ieder vrouw kan meedoen! Naast het fietsen worden diverse andere activiteiten georganiseerd.
60	Tijdens het ijsfestijn kan men zich uitleven op de schaatsbaan, maar op deze unieke locaties is ook een echte skibaan aangelegd waar men naar hartelust vanaf kan skieën of sleeën. Vreder worden er diverse activiteiten georganiseerd.
61	De Runnersbeurs brengt sporters, detailhandel en de sportbranche bij elkaar samen in combinatie met de de Marathon van Eindhoven.
62	Het wereldkampioenschap Motocross in de MX1 en MX2 klasse wordt verreden in meerdere landen over verschillende 'Grote Prijzen' die meetellen voor het WK. Wie gedurende het seizoen de meeste punten heeft verzamelt wordt wereldkampioen. Motocross is een sport waarbij met speciale motoren, voorzien van noppenbanden, op motocrosscircuits wordt gereden. Deze bestaan voornamelijk uit een ondergrond van zand, waarbij springschansen en diepe kuilen de scherprechters zijn.
63	Het wereldkampioenschap Motocross in de MX1 en MX2 klasse wordt verreden in meerdere landen over verschillende 'Grote Prijzen' die meetellen voor het WK. Wie gedurende het seizoen de meeste punten heeft verzamelt wordt wereldkampioen. Motocross is een sport waarbij met speciale motoren, voorzien van noppenbanden, op motocrosscircuits wordt gereden. Deze bestaan voornamelijk uit een ondergrond van zand, waarbij springschansen en diepe kuilen de scherprechters zijn.
64	Het Horse Event bestaat uit een educatief programma gepresenteerd met non-stop clinics, shows, lezingen en seminars over alles wat met paarden te maken heeft. Er zijn ruim 100 stands aanwezig uit de hippische sector. Van dressuurruiter tot menner, van recreant tot professional, voor elke paardenliefhebber biedt Horse Event een dagvullend programma vol afwisseling. Alléén tijdens Horse Event kunt u zoveel toppers persoonlijk ontmoeten. Slenter verder op uw gemak over de grootste hippische beurs van de Benelux. Horse Event is een must voor iedereen met een passie voor paarden. Deel mee in de emotie, de kennis en de ultieme paardenbeleving!
65	Eindhoven Ballooning is behalve een uitbundig ballonspektakel een veelzijdig evenement voor jong en oud. Zo zijn er optredens van artiesten, een kermis en is er een oldtimerdag. Naast gewone ballonnen kamen er ook special shapes naar Eindhoven.
66	Het WK Vierspannen is een dagenlang traject van wedstrijden. Daarnaast zijn er ook nog randactiviteiten waardoor het evenement voor jong en oud is.
67	De KLM Ladies Open maakt onderdeel uit van de Ladies European Tour (LET). De ladies Open is het internationale Open Golfstoernooi voor dames in Nederland. Naast Dames vindt de jeugd golf ook leuk, dus voor de meiden is er ook een speciaal onderdeel. Zij kunnen namelijk meedoen aan de Fun Factory Girls Only. Verder zijn er ook professionals waarmee de aanwezigen kunnen golfen.
68	De Nationale Tennis Kampioenschappen waar de top van de Nederlandse A-spelers (categorie 1 en 2) zijn vertegenwoordigd. Tal van nationale toppers en spelers die op het punt staan internationaal door te breken zijn vertegenwoordigd. Naast het enkelspel worden er ook dames- heren- en gemengddubbel gespeeld.
69	Dit evenement is het enige vijfsterren outdoor concours van Europa. 's Werelds beste springruiters verschijnen met hun toppaarden aan de start om prijzengeld te winnen. Naast internationale springwedstrijden voor professionals, amateurs en jonge paarden, wordt de traditionele CN WorldWide Derby verreden over tal van natuurlijke hindernissen. Sportief hoogtepunt van het concours is onder twiifel de VDL Groep Grand Prix. Naast topsport is er voldoende vertier en vermaak voor het hele gezin op het Place du Concours en in het kinderdorp.
70	De Marathon van Eindhoven bevat verschillende looponderdelen waar jaarlijks zo'n 130.000 mensen op af komen en 3000 lopers aan meedoen. Zo is er een ROC City Run, dat is een 3 en 6 km recreatieloop. Daarnaast is er de halve en de hele marathon. Ook kunt u het Open Benelux Kampioenschap en de Lage Landen Bedrijvenloop bijwonen. De marathon is een internationale IAAF Road Race. Daarnaast zijn er diverse optredens langs het parcours, ook wel bekend als het runnersfestival.
71	De Ordina Open is het enige internationale grastennistoernooi van Nederland. Tijdens dit toernooi geven een aantal top tien spelers elk jaar weer acte de présence. Dit tennisevenement, dat gehouden wordt op een terrein van het Autotron, geldt als voorbereiding voor Wimbledon. Een speciaal aangelegd promo- en vip-dorp geven het evenement extra uitstraling.
72	Het Internationaal Concours Hippique Eindhoven betekent vier dagen internationale springrubrieken met het hoogtepunt op zondag met de enige officiële springderby van Nederland. Daarnaast zorgen de Nederlandse Kampioenschappen Dressuur voor het allerbeste in deze discipline. Naast paardensport heeft het ook heel veel extra's te bieden aan zijn bezoekers.
73	De Exotic Green Rally is uitgegroeid tot één van de grootste rallysport evenementen van de Benelux. De uitdagende klassemmentsproeven staan garant voor spectaculaire autosport in Westelijk Noord Brabant. Er zijn ook verscheidene randactiviteiten.
74	Eén van de grootste buitenvolleybaltoernooien van Europa. Tijdens dit weekend strijden zo'n 470 volleybalteams op meer dan 110 volleybalvelden. Op dit internationale sportevenement wordt tevens het officiële NSK (Nederlands studenten kampioenschap) grasvolleybal gehouden. Alle spelers verblijven op één grote camping. Naast volleybal garandeert Hajraa veel vermaak, zoals live optredens van bands en DJ's tijdens de feesten op vrijdag en zaterdag, (live) muziek op de camping op zaterdag en verscheidene activiteiten op het wedstrijdterrein.
75	Tijdens Indoor Brabant staan de internationale deelnemers garant voor springsport en dressuur van wereldklasse. Het programma van Indoor Brabant is zeer gevarieerd. De liefhebbers van dressuur wordt een compleet dressuurprogramma geboden. De springwedstrijden worden afgewisseld met shows, demonstraties, een KWPN Hengsteshow en de sensationele Indoor Marathon voor Vierspannen.
76	Dit mooie en zeer gewaardeerde paardenevenement bevat vele spetterende shows en nog veel meer activiteiten voor jong en oud. Gedurende dit regionale paardensportevenement vinden op alle drie de dagen diverse shows en spring- en dressuurwedstrijden plaats.
77	Open NK Darts is verbonden aan de WDF-ranking voor Darts. Dit is het grootste internationale dart toernooi voor singles en voor koppels.
78	Wielerklassieker waar veel Tour de France-renners aan de start verschijnen. Er worden verschillende afstanden gereden door dames, junioren, amateurs en profs. De Acht van Chaam kent een parcours van zo'n vier kilometer en maakt onderdeel uit van het wielerseizoen van de professionals.

79	Om als speler te mogen deelnemen aan deze tour moet je aan een aantal criteria voldoen: de speler moet uit het profcircuit komen, heeft nummer 1 op de wereldranglijst gestaan of in een Grand Slam Finale gespeeld of als singel- of dubbelspeler de Davis Cup gewonnen.
80	De Bavaria Profonde Stiphout Gemeente Helmond is een internationaal wielercriterium dat de eerste dinsdag na afloop van de Tour de France gehouden wordt. Aan de start verschijnen onder andere toppers van de Tour de France. Elk jaar streeft de organisatie ernaar de winnaar van de Tour de France naar Helmond te halen.

Bijlage 8: Toeristisch-recreatieve indicatoren

Tabel Gasten, overnachtingen en gemiddelde slaappleatsbezetting kampeertreinen, huisjescomplexen en groepsaccommodaties in 2008

	Gasten (x 1.000)	Overnacht. (x 1.000)	Slaappl.- capaciteit	Gemid. slaap- pl.bezett. (%)
NB	1.408	8.937	117.820	21
NL excl. NB	9.199	75.515	886.143	24
NL	10.606	84.452	1.003.963	23

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Gasten, overnachtingen en gemiddelde slaappleatsbezetting hotels en pensions in 2008

	Gasten (x 1.000)	Overnacht. (x 1.000)	Slaappl.- capaciteit	Gemid. slaap- pl.bezett. (%)
NB	1.501	2.432	17.275	39
NL excl. NB	16.995	30.186	181.372	46
NL	18.496	32.619	198.647	46

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Korte vakanties naar logiesvorm in 2007

	Vakanties (x 1.000)	Logiesvorm (%)	
		Seiz. recr.	Toerist.
NB	1.173	29	71
NL excl. NB	7.961	23	77
NL	9.136	24	76

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Korte vakanties naar periode in 2007

	Vakanties (x 1.000)	Periode (%)						
		Herfst	Kerst	Krokus	Pasen	Voor- seiz.	Hoog- seiz.	Na- seiz.
NB	1.173	3	10	9	14	30	13	12
NL excl. NB	7.961	15	10	12	12	26	13	12
NL	9.136	15	10	11	12	27	13	12

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Lange vakanties naar logiesvorm in 2007

	Vakanties (x 1.000)	Logiesvorm (%)	
		Seiz. recr.	Toerist.
NB	913	19	81
NL excl. NB	7.547	20	80
NL	8.458	20	80

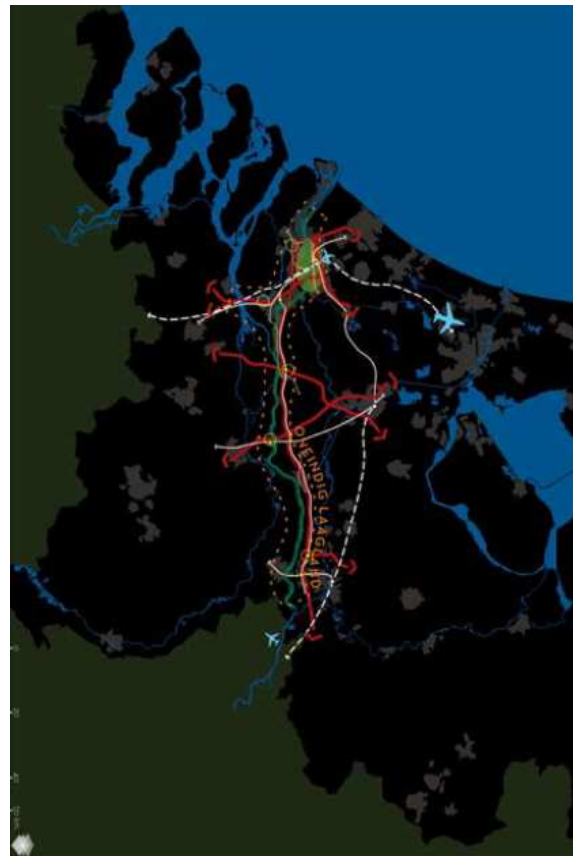
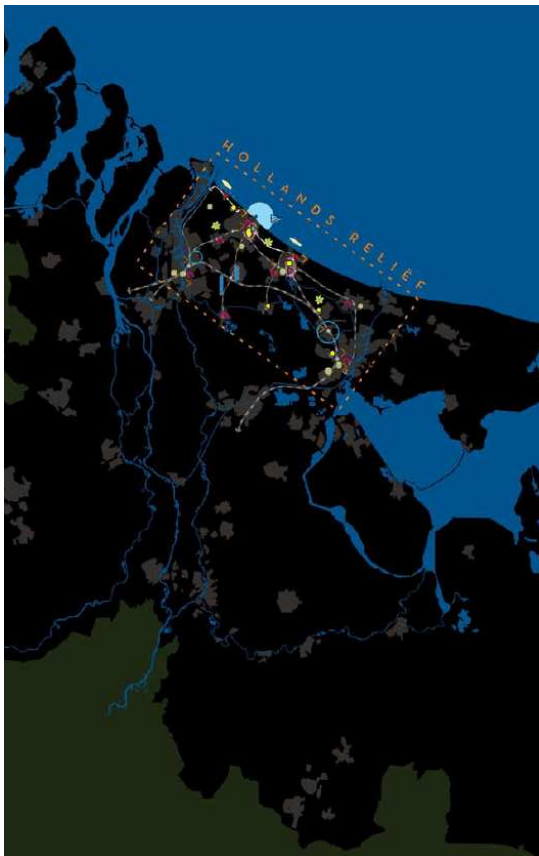
Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Tabel Lange vakanties naar periode in 2007

	Vakanties (x 1.000)	Periode (%)						
		Herfst	Kerst	Krokus	Pasen	Voor- seiz.	Hoog- seiz.	Na- seiz.
NB	913	10	5	7	6	24	39	9
NL excl. NB	7.547	12	6	6	7	22	36	10
NL	8.458	12	6	6	7	23	36	10

Bron: CBS, bewerking W.J.H. Mulier Instituut

Bijlage 9: 'Verdeelmodellen'

Bron: Boersma en Keijsers (2008)

Bijlage 10: Toelichting varianten kernsportselectie

Criteria		Varianten			
		1	2	3	Vershil
1	Vertegenw. ONB	Vier sporten die bij A-/B- en HP-sporters en IT, NT en beloftes absoluut en relatief goed vertegenwoordigd zijn	Vier sporten die bij A-/B- en HP-sporters en IT, NT en beloftes absoluut en relatief goed vertegenwoordigd zijn	Zeven sporten die bij A-/B- en HP-sporters en IT, NT en beloftes absoluut en relatief goed vertegenwoordigd zijn	Ja
2	Uitblinken topcompetities (deelname)	Sporten met Brabantse vertegenwoordiging ≥ 30 procent	Sporten met Brabantse vertegenwoordiging ≥ 25 procent	Sporten met Brabantse vertegenwoordiging ≥ 20 procent	Ja
3	Uitblinken topcompetities (prestatie)	Sporten met nummer 1-positie.	Sporten met nummer 1- of 2-positie.	Sporten met nummer 1-, 2- of 3-positie.	Ja
4	CTO-sporten	Alle CTO-sporten	Alle CTO-sporten	Alle CTO-sporten	Nee
5	Sportevenementen	Sporten die absoluut en relatief (dichtheid + referentie rest NL) goed vertegenwoordigd zijn	Sporten die absoluut en relatief (dichtheid) goed vertegenwoordigd zijn	Sporten die absoluut en relatief (dichtheid) goed vertegenwoordigd zijn	Ja
6	Kernsporten B5	Sporten die door \geq vier van de B5-gemeenten aangehaald zijn	Sporten die door \geq drie van de B5-gemeenten aangehaald zijn	Sporten die door \geq drie van de B5-gemeenten aangehaald zijn	Ja
7	Plausibel bij Spelen	Alle door B5 aangehaalde Olympische sporten	Alle door B5 aangehaalde Olympische sporten	Alle door B5 aangehaalde Olympische sporten	Nee
8	Resultaten Spelen 2000 - 2008	Sporten met Brabantse gouden medaille in 2000 - 2008	Sporten met Brabantse gouden of zilveren medaille in 2000 - 2008	Sporten met Brabantse gouden, zilveren of bronzen medaille in 2000 - 2008	Ja

Bijlage 11: Uitkomsten varianten kernsportselectie

Variante 1

Sporttak	Status	Criteria								Totaal 'hits'
		1	2	3	4	5	6	7	8	
		Vertegenw. ONB	Uitblinken topcompetities (deelname)	Uitblinken topcompetities (prestatie)	CTO-sporten	Sportevenementen	Kernsporten B5	Plausibel bij Spelen	Resultaten Spelen 2000 - 2008	
Atletiek (aangemerkt als hardlopen)	Olympisch (zomer)									0
Auto-/motorsport	Niet-Olympisch	X				X				2
Badminton	Olympisch (zomer)									0
Basketball	Olympisch (zomer)							X		1
Biljarten	Niet-Olympisch		X							1
Boksen	Olympisch (zomer)									0
Danssport	Niet-Olympisch									0
Darts	Niet-Olympisch			X						1
Gewichtheffen	Olympisch (zomer)									0
Gymnastiek/turnen	Olympisch (zomer)				X			X		2
Handbal	Olympisch (zomer)									0
Handboogschietsen	Olympisch (zomer)									0
Hockey	Olympisch (zomer)	X		X			X	X		4
Honkbal/softbal	Kandidaat (zomer)				X					1
Ijshockey	Olympisch (winter)			X	X					2
Judo	Olympisch (zomer)				X					1
Kanoën/kajakken	Olympisch (zomer)									0
Klim-en bergsport (boulderen)	Niet-Olympisch				X					1
Moderne vijfkamp	Olympisch (zomer)									0
Paardrijden/hippische sport	Olympisch (zomer)	X				X		X	X	4
Roeien	Olympisch (zomer)									0
Rugby	Kandidaat (zomer)		X	X						2
Schermen	Olympisch (zomer)									0
Schietsen	Olympisch (zomer)									0
Taekwondo	Olympisch (zomer)									0
Tafeltennis	Olympisch (zomer)									0
Tennis	Olympisch (zomer)							X		1
Triatlon	Olympisch (zomer)									0
Voetbal	Olympisch (zomer)		X	X			X	X		4
Volleybal	Olympisch (zomer)						X	X		2
Wielrennen/mountainbiken	Olympisch (zomer)	X						X	X	3
Worstelen	Olympisch (zomer)									0
Zeilen	Olympisch (zomer)									0
Zwemmen	Olympisch (zomer)				X			X	X	3

Variant 2

Sporttak	Status	Criteria								Totaal 'hits'
		1	2	3	4	5	6	7	8	
		Vertegenw. ONB	Uitblinken topcompetities (deelname)	Uitblinken topcompetities (prestatie)	CTO-sporten	Sportevenementen	Kernsporten B5	Plausibel bij Spelen	Resultaten Spelen 2000 - 2008	
Atletiek (aangemerkt als hardlopen)	Olympisch (zomer)					X				1
Auto-/motorsport	Niet-Olympisch	X				X				2
Badminton	Olympisch (zomer)									0
Basketball	Olympisch (zomer)							X		1
Biljarten	Niet-Olympisch		X							1
Boksen	Olympisch (zomer)									0
Danssport	Niet-Olympisch									0
Darts	Niet-Olympisch			X						1
Gewichtheffen	Olympisch (zomer)									0
Gymnastiek/turnen	Olympisch (zomer)				X		X	X		3
Handbal	Olympisch (zomer)									0
Handboogschieten	Olympisch (zomer)									0
Hockey	Olympisch (zomer)	X	X	X			X	X		5
Honkbal/softbal	Kandidaat (zomer)		X		X					2
Ijshockey	Olympisch (winter)			X	X					2
Judo	Olympisch (zomer)				X					1
Kanoën/kajakken	Olympisch (zomer)									0
Klim-en bergsport (boulderen)	Niet-Olympisch				X					1
Moderne vijfkamp	Olympisch (zomer)									0
Paardrijden/hippische sport	Olympisch (zomer)	X				X		X	X	4
Roeien	Olympisch (zomer)									0
Rugby	Kandidaat (zomer)		X	X						2
Schermen	Olympisch (zomer)									0
Schieten	Olympisch (zomer)									0
Taekwondo	Olympisch (zomer)									0
Tafeltennis	Olympisch (zomer)									0
Tennis	Olympisch (zomer)							X	X	2
Triatlon	Olympisch (zomer)									0
Voetbal	Olympisch (zomer)		X	X			X	X		4
Volleybal	Olympisch (zomer)						X	X		2
Wielrennen/mountainbiken	Olympisch (zomer)	X				X		X	X	4
Worstelen	Olympisch (zomer)									0
Zeilen	Olympisch (zomer)									0
Zwemmen	Olympisch (zomer)				X			X	X	3

Variant 3

Sporttak	Status	Criteria								Totaal 'hits'
		1	2	3	4	5	6	7	8	
		Vertegenw. ONB	Uitblinken topcompetities (deelname)	Uitblinken topcompetities (prestatie)	CTO-sporten	Sportevenementen	Kernsporten B5	Plausibel bij Spelen	Resultaten Spelen 2000 - 2008	
Atletiek (aangemerkt als hardlopen)	Olympisch (zomer)					X				1
Auto-/motorsport	Niet-Olympisch	X				X				2
Badminton	Olympisch (zomer)									0
Basketball	Olympisch (zomer)			X				X		2
Biljarten	Niet-Olympisch		X							1
Boksen	Olympisch (zomer)									0
Danssport	Niet-Olympisch									0
Darts	Niet-Olympisch		X	X						2
Gewichtheffen	Olympisch (zomer)									0
Gymnastiek/turnen	Olympisch (zomer)				X		X	X		3
Handbal	Olympisch (zomer)									0
Handboogschieten	Olympisch (zomer)	X							X	2
Hockey	Olympisch (zomer)	X	X	X			X	X		5
Honkbal/softbal	Kandidaat (zomer)		X		X					2
Ijshockey	Olympisch (winter)			X	X					2
Judo	Olympisch (zomer)				X					1
Kanoën/kajakken	Olympisch (zomer)	X								1
Klim-en bergsport (boulderen)	Niet-Olympisch				X					1
Moderne vijfkamp	Olympisch (zomer)									0
Paardrijden/hippische sport	Olympisch (zomer)	X				X		X	X	4
Roeien	Olympisch (zomer)									0
Rugby	Kandidaat (zomer)		X	X						2
Schermen	Olympisch (zomer)									0
Schieten	Olympisch (zomer)									0
Taekwondo	Olympisch (zomer)	X								1
Tafeltennis	Olympisch (zomer)									0
Tennis	Olympisch (zomer)							X	X	2
Triatlon	Olympisch (zomer)									0
Voetbal	Olympisch (zomer)		X	X			X	X		4
Volleybal	Olympisch (zomer)						X	X		2
Wielrennen/mountainbiken	Olympisch (zomer)	X				X		X	X	4
Worstelen	Olympisch (zomer)									0
Zeilen	Olympisch (zomer)									0
Zwemmen	Olympisch (zomer)				X			X	X	3

Bijlage 12: InnoSport- en Fieldlabs

InnoSportLabs

- De Tongelreep (Eindhoven).
- Thialf (Heerenveen).

Fieldlabs

- Zwemmen (Eindhoven).
- Paardensport (Deurne).
- Voetbal (Eindhoven).
- Wielrennen (Veldhoven).
- Hockey (Eindhoven).
- Turnen ('s-Hertogenbosch).
- Sportstimulering (Eindhoven).

De verschillen tussen de beide labs komen tot uiting in onderstaand overzicht. De vet gedrukte aspecten zijn (veel) meer van toepassing op InnoSportLabs dan op Fieldlabs (bron: InnoSportNL).

- **Een bijdrage leveren aan de realisatie van de doelstellingen in het Olympisch Plan 2028.**
- **Een bijdrage leveren aan de verbetering van de topsportprestaties via innovaties en sportwetenschappelijke ondersteuning van coaches en topsporters.**
- Focussen op topsport, maar daarnaast mogelijkheden bieden voor innovatieprojecten in het kader van sportontwikkeling en breedtesport.
- Een broedplaats zijn voor nieuwe ontwikkelingen in de sport; bedrijfsleven, wetenschap en sport werken in de sportpraktijk samen aan nieuwe ontwikkelingen.
- Meerwaarde bieden voor de coaches en sporters.
- **Erkent en ondersteund door een sportbond.**
- Een breed draagvlak: naast de bond, gemeenten, provincie, bedrijfsleven, kennisinstellingen, onderwijs.
- **Kader met bedrijfsmatige kwaliteitseisen voor de InnoSportLabs:**
 - 1) focus takken van sport en locaties, 2) organisatie, 3) inhoudelijke onderzoeksprogrammering en werkwijze, 4) inrichting, 5) financiering, 6) communicatie.
- **Inhoudelijke keuze tak van sport en de locatie InnoSportlab wordt bepaald door Technisch Directeur NOC*NSF en Directeur InnoSportNL gebaseerd op de volgende drie elementen: 1) Top 10 bijdrage, 2) belasting programma tak van sport, 3) toegevoegde waarde en haalbaarheid innovaties**
- In de periode 2009-2012 wordt toegewerkt naar nieuwe InnoSportLabs, naast de al bestaande: KNZB – Tongelreep Eindhoven en KNSB- Thialf Heerenveen.
- InnoSportNL voert landelijke regie en coördinatie, is eerste aanspreekpunt voor InnoSportlabs.
- Binnen een InnoSportlab staat één sporttak centraal, waarbij:
 - andere prioritaire sporttakken kunnen mee profiteren waar mogelijk;
 - generieke innovatieve thema's "geadopteerd" kunnen worden (bijv. kleding/voeding)
- InnoSportNL en NOC*NSF zijn gezamenlijk inhoudelijk en financieel betrokken vanuit het programma wetenschappelijke ondersteuning topsport.

- **InnoSportNL coördineert het opstellen van een innovatie agenda in samenspraak met het NOC*NSF en de respectievelijke sportbond**
- InnoSport NL coördineert activiteiten voor het platform “Sport en Wetenschap”
- InnoSportNL ondersteunt de InnoSportlabs bij het opzetten van concrete innovatieve projecten.
- De innovatieve projecten in een InnoSportLab worden altijd in afstemming met InnoSportNL opgezet.
- **Meerdere partijen uit wetenschap, bedrijfsleven, sport en overheid werken mee en dragen bij aan het InnoSportLab.**
- Vertrouwelijkheid van de werkwijze en resultaten wordt geborgd, mede in het kader van internationale concurrentie.

Bijlage 13: Succesfactoren samenwerking

Algemene succesfactoren samenwerking

Er kunnen drie succesfactoren onderscheiden worden die bij samenwerking van doorslaggevend belang zijn (Cappemini, 2007). Hoe evident deze factoren ook mogen lijken, in de praktijk lopen samenwerkingsverbanden hierdoor spaak of wordt het potentieel van het project onvoldoende benut.

1. Begin met het doel voor ogen. Hoe verhouden de participerende gemeenten beoogde voordelen zich tot elkaar en hoe kunnen deze bereikt worden? Te vaak wordt aan de samenwerking begonnen onder het meestal onuitgesproken mom van ‘we zien wel waar het schip strandt’.
2. Zorg voor een strak organisatie- en besturingsmodel. Mede afhankelijk van de motieven om samen te werken en het ontwikkelingsstadium waarin de samenwerking verkeert dient een effectief model geselecteerd te worden.
3. Beperk het aantal partners. Deze succesfactor is van toepassing als er tussen gemeenten rondom meerdere onderwerpen samenwerkingsverbanden worden georganiseerd. Het is van belang om de samenwerking te concentreren op (grotendeels) dezelfde gemeenten. De partnerkeuze of –selectie moet gestoeld zijn op een functioneel motief.

Succesfactoren intergemeentelijke samenwerking

Met betrekking tot intergemeentelijke samenwerking onderscheidt VNG drie clusters van succesfactoren, namelijk met betrekking tot het opzetten, onderhouden en bestendigen en het vernieuwen (VNG 2004). Ofschoon intergemeentelijke samenwerking in Noord-Brabant al veel voorkomt, zijn voor de volledigheid ook de succesfactoren voor het opzetten van een samenwerking verwoord.

Opzetten

1. Maak de economische samenhang binnen het samenwerkingsgebied zichtbaar.
2. Zet de economische samenwerking inhoudelijk breed op.
3. Ontwikkel een strategisch document als basis voor de samenwerking.
4. Betrek de afzonderlijke gemeenten vroegtijdig bij het formuleren van het gezamenlijke beleid.
5. Betrek tijdig andere partijen en belanghebbenden bij de beleidsvorming.
6. Kom tot een duidelijke rol- en taakverdeling.
7. Stel zelf middelen beschikbaar en verwerf aanvullende externe middelen.
8. Richt een uitvoeringsorganisatie ‘op afstand’ van de deelnemende gemeenten in.
9. Overweeg in grensregio’s om tot grensoverschrijdende samenwerking te komen.
10. Bouw de grensoverschrijdende samenwerking op met gelijkwaardige partners aan weerszijden van de grens.
11. Onderken dat samenwerking mensenwerk is.

Onderhouden en bestendigen

1. Geef samenwerking de tijd om te groeien.
2. Zorg voor kennisoverdracht over ieders economische vraagstukken.
3. Realiseer aantoonbare successen op de korte termijn.
4. Schenk nadrukkelijk aandacht aan informele aspecten.

5. Stel voor de communicatie een plan vast en voer dit systematisch uit.
6. Besteed in de interne communicatie speciale aandacht aan 'nieuwkomers'.
7. Hou de economische samenwerking 'levendig' voor bestuurders.
8. Leer bij grensoverschrijdende samenwerking al doende om te gaan met cultuurverschillen.

Vernieuwen

1. Evalueer periodiek of bijstelling en actualisering van het beleid wenselijk zijn.
2. Heroverweeg de samenstelling en reikwijdte van het samenwerkingsverband.
3. Betrek bij de actualisering ook de invulling van de uitvoeringsorganisatie.

Bijlage 14: Samenvatting oordeel bouwstenen

Tabel Samenvatting indicatoren per bouwsteen

Indicatoren per bouwsteen	Indicatief waarde-oordeel		
	Excelleren	Presteren	Stagneren
Topsport			
Aantal A-, B- en HP		X	
Aantal IT, NT en beloftes		X	
Aantal verenigingen met topsporters		X	
Gemiddeld aantal topsporters per vereniging met topsporters		X	
Aantal verenigingen met topsportambities		X	
Brabantse prestaties Olympische Zomerspelen 2000-2008	X		
Aantal A-accommodaties			X
Aantal B-accommodaties	X		
Aanwezigheid CTO	X		
Resultaten 38 topcompetities in 2008		X	
Sportontwikkeling			
Sportdeelname		X	
Sportfrequentie sporters		X	
Mate waarin men zicht sporter ziet		X	
Organisatiegraad sporters	X		
Aantal sportverenigingen	X		
Vrijwilligerswerk bij sportverenigingen	X		
Aantal fitnesscentra		X	
Terrein voor sportactiviteiten	X		
Dagtochten sportieve recreatie		X	
Aantal Cruyff Courts	X		
Aantal zwemgelegenheden	X		
Evenementen			
Aantal sportevenementen		X	
Aantal topsportevenementen 2009-2018		X	
Media-aandacht			
Volgen van sport op radio en/of televisie door sporters in 2007		X	
Volgen van sport op radio en/of televisie door niet-sporters in 2007	X		
Toeschouwer bij sportwedstrijden in 2007, sporters	X		
Toeschouwer bij sportwedstrijden in 2007, niet-sporters	X		
Toeschouwer bij wedstrijden betaald voetbal in 2007, voetballers	X		
Toeschouwer bij wedstrijden betaald voetbal in 2007, niet-voetballers		X	
Sportwaarden			
Totaalbeeld sportwaarden	X		
Maatschappelijke thema's			
Totaalbeeld maatschappelijke thema's	X		
Totaal 'X'	15	15	1